

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

TARTU 1969

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Eesti keele kateeder

FAKT, SÕNA, PILT

Artikleid ja uurimusi ajakirjanduse ajaloo, teooria
ja praktika alalt.

IV

TARTU 1969

SISUKORD

EESTI AJAKIRJANDUSE AJALOOST

1. S. Issakov, J. Järve kirjastusalaaeat tegevusest
(vene keeles) 4

NÕUKOGUDE AJAKIRJANDUS

1. T. Tallo, Mõningaid probleeme massikommunikatsiooni
süsteemi ja isikutevahelise kommunikatsiooni osast 50
2. Kirjandusliku portree ümber
- R. Aller, Kas üldse kirjutada? 74
- L. Valper, Peamine on - inimene 80
- M. Uprus, Kes ta siis lõpuks on? 101
- H. Rauniste, Portree nõuab kirjeldust 113

RAADIO JA TELEVISIOON

1. T. Uba, Spordireportaaž raadios ja televisioonis 118

- ÜLEVAADE 177

EESTI AJAKIRJANDUSE AJALUGU

ИЗ ИСТОРИИ ИЗДАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Я. ЯРВА

/По неизданным архивным материалам/

С. И с а к о в

доцент кафедры русской литературы

История издательской деятельности Я. Ярва ещё далеко не прояснена. Внимание исследователей до сих пор преимущественно привлекали издававшиеся им газеты "Тарту Ээсти Сейтунг" и "Вирулане". Между тем, Я. Ярв предпринял и ещё целый ряд попыток добиться разрешения на выпуск в свет газет. Эти попытки вплоть до первой русской революции из-за упорного противодействия властей и цензуры успехом не увенчались. Издательская деятельность Я. Ярва в 1905-1907 гг. также сурово преследовалась властями. Любопытные материалы об этом хранятся в Центральном Государственном Историческом Архиве СССР в Ленинграде.

1.

По-видимому, первую попытку добиться разрешения на издание газеты Я. Ярв предпринял в 1879 г. В ЦГИАЛ хранится дело "По изданию в г. Феллине газеты на эстонском языке под названием "Linda" /ф. 776, оп. 11, 1879 г., ед. хр. 63/, подробно повествующее нам об этой попытке. Приводим ниже документы из этого дела.

Ülemale Trükiwalitsusele

Kõigest meie üleüldlikust kogukondade ja kodusest elust ning olust on selgeste see suur kahju näha ja tunda, et meie Eesti rahwas omas mõistuses ja tarkuses ning üleüldises hariduse järjes poolegi weel nii kaugel ei ole, nagu elu tarwidused ja üleüldine Riigi ja rahwa kasu ja auu seda nõuawad. Palju on weel õpetust ja harimist tarwis, enne kui meie kogukonnad ja meie rahwas oma kõrge Riigi walitsuse ja tema seaduste juhtimisel auusaste ning ilma wigata ennast ülespidada mõistab, nõnda, et ta mitte enam arusaamata wiisil ise oma õnne korra edenemist ei takista ega oma auu ei alanda. Seda suurt kahju, puudust ja wiga wõiks aga üks selle asja kohaline ajakiri wäga tähtjal wiisil parandada. Selle pärast julgun siis kõrget, armulist Riigi walitsust kõige alandlikumalt paluda, et minule armulikult luba annaks, meie Eesti rahwale üht õpetuse ja hariduse ajakirja wälja anda ja selle põhjuskirjasid ära kinnitada, mis (№.1) siin juures seisawad. Nimeks olen ma selle ajakirjale arwanud "Linda"; see on ühe wanas jutus ette tulewa auusameelega naesterahwa, ühe mõistliku Eesti ema nimi.

See wälja anda palutaw ajakiri ei ole mitte üks poliitika ajakiri, waid üks õpetuse ja hariduse leht, kellel poliitika asjadega midagi tegemist ei ole. Mina soowiksin teda 1880 aasta hakatusel wälja anda ja selle järele palun ma siis südamest, et kõige armulik Riigi walitsus minu kõige alandlikuma palwe kuulda wõtaks ja wõimalikult pea selle aasta loppemist (!) seda minule armulikult kuulu-

taks. Mina arwan ja usun kindlaste, et meie rahwas selle
ajakirja läbi kaunis tähtjal wiisil suure Wene Riigi külles
auusamaks ja kasulikumaks liikmeks saab muutuma ja ühtlasi
ka headuses, hariduses ja õnnes ilusaste edenema. Selles ar-
wamises ja usus loodan siis kindlaste, et kõrge, armulik
Riigi walitsus minu alandliku ja tarwiliku palwe armulikult
kuulda wõtab ning wõimalikult warsti seda minule (л.1 об.)
kuulutab. Selles kindlas lootuses olen kui kõrge, armulise
Riigi walitsuse truu ala ja

Kõige alandlikum paluja

Liiwimaalt, Wiljandi linnast, Petri-Pauli (maa)

kogudusest

Jaak Järw (л. 2)

Wiljandis,

13 septembril 1879.

Параллельно на листах 1-1об. дан русский перевод прошения
Я. Ярва.

Eesti ajakirja "Linda" põhjuskirjad

§ 1. "Linda" on üks Eesti keeli ajakiri meie Eesti rahwa
õpetamiseks ja harimiseks, kui ka kõige meie Suure Wene riigi
kasu otsimiseks.

§ 2. "Linda" ei ole mitte poliitika ajakiri. Tema on üks
ilma poliitikata õpetuse ja hariduse ajakiri, kus niisugused
jutud, teadused ja õpetused ette tulewad, kellel poliitika
asjadega midagi tegemist ei ole. Tema kindel tahtmine ja
eesmärk on. üleüldse järgmine: 1) et Eesti rahwas oma kogu-
kondses ja koduses elus üleüldse aegajalt ikka mõistliku -
maks, targemaks, Jumala kartlikumaks ja meele poolest auusa-

maka saaks. 2) et Eesti rahwas Suure Wene riigiga ja kõige Wene auusa olekuga ka waimu ja meele poolest ikka enam ja enam ühte kaswaks ja et ta iseenase suureks, tarwilikuks meie Wene Riigi kõrge, isaliku walitsuse wasta igal ajal ja igas asjas kindlaste uataw ja armastaw oleks. Seda korda saata püüdes seisab "Linda" kõigist niisugustest mõtetest ja kirjutustest puhas, kus mitte tõsine Riigi ja rahwa (п. 3) kasu otsimine ning Jumala kartlik waim ainuks ja ülemaks juhtijaks ega eesmärgiks ei ole.

§ 3. "Linda" kirjutused on umbes järgmised: õpetlikud ja auusa meelelised jutud, õpetused üleüldise rahwa elu kombede, maja pidamise, kogukondade ning koduse elu ja põlluharimise ning karja kaswatamise parandamisest, mõistlikust ja korrallikust laate kaawatamisest kodus ja koolis, rahwa seas olewa mõne kahjuliku auuta kombe maha wajutamisest, Eesti kirja warast, tululikud aletused tõistest maadest ja nende rahwastest, nimelt ka Wene Riigi rahwastest ja Wenemas talulikumaist asutustest ning geograafiast ja historiast, üleüldisest looduse õpetusest ja muist tarwilikuist teaduse asjadest, terwise hoidmisest, auusa meeste elust ja tegudest, meie kõrge, armuliku Riigi walitsuse armsaist toimetustest ja püüdmistest kõige oma alamate õigs õnnekorra edendamiseks, mõned tarwilikud ilma poliitikata sündmused ja mõned laulud (п.3 06).

§ 4. "Linda" tuleb Wiljandi linnas ühe trüki poogna suuruses igal kuul kaks korda tsensuri lubaga wälja, aga ikka Riigi ja usu seadusta põhjusel ja Jumala kartlikus waimus. Tema saab posti läbi Riigi walitause poolest kinnitatud hinnast eest ühe ruuri wiiall pidajatele kätte kantud. Peale posti raha

on temal ka oma enese hind, mis trükkimise, paberi ja muu kuludega umbes 1 Rubla 25 kop. peale tõuseb /в русском переводе - "до 2 рублей" - С. И./.

§ 5. Kõiki neid siin seiswaid punktesid, kui ka neid, mis ehk kõrge Riigi walitsus tarwiduse ja trüki seaduste järele weel juure peaks lisama, saab nende statuutide kinnitada paluja, kui nimetatud ajakirja walja andja ja tema eest wastutaja, auusaste täitma, nõnda et Riigi ja rahwa õn rahu-likul wiisil ikka enam ja enam edeneks (л.4).

Параллельно на листах 3-4 дан русский перевод.

Получив вышеприведенное прошение Я. Ярва и программу предполагаемого журнала, Главное управление по делам печати, по установленному порядку, запросило мнение по этому поводу III Отделения /отношение от 29. XI 1879 за № 3955; лл. 6-6 об./ и Лифляндского губернатора /отношение от 29. XI 1879 за № 3956; там же, лл.6 об. 7¹/.

Лифляндский губернатор, прежде чем ответить Главному управлению по делам печати, запросил относительно Я. Ярва и предполагаемого им к изданию журнала "Линда" мнения вильяндиского бургомистра /отношение от 8. XI 1879 г. за № 10529; ЦГИА ЭССР, ф. 296, оп. 97, ед. хр. 48, л. 2/ и начальника Лифляндского губернского жандармского управления /отношение от 22. 1 1880 г. за № 649; там же, л. 4/. Ответы последних не заставили себя ждать.

¹ Беловой экземпляр отношения хранится в ЦГИА ЭССР, ф. 296, оп. 97, ед. хр. 48, лл. 1-1 об.

Von

dem Bürgermeister
der Stadt Fellin.

d. 24. December 1879

No. 1241.

An

Se Excellenz den Livländischen
Herrn Gouverneuren.

Ew. Excellenz habe ich die Ehre in Beantwortung des unter dem 8ten d. Mte. No.10529 an mich gerichteten Schreibens das Resultat meiner Nachforschungen über den J a a k J a r w in Nachfolgendem zu unterlegen:

Der zur Zeit in der Stadt F e l l i n domicilirende, zur Landgemeinde des Gutes S c h l o e s - F e l l i n angeschriebene, sich zur Kirchengemeinde der P e t e r - P a u l s - Kirche des f e l l i n schen Kirchspiels haltende J a a k J a r w hat die T a r w a s t sche Parochialschule besucht, das Examen eines Gemeindeschulmeistere absolvirt, auch kurze Zeit dem Amte eines Schulmeistergehilfen vorgestanden und ist seit dem Erscheinen der ehstnischen Zeitung " S a k a l a " der Gehilfe des Redacteurs der letzterwähnten Zeitung gewesen. Wenn nun die Richtung der Zeitung " S a k a l a " auf mich den Eindruck gemacht hat, dass sie nicht die Volksbildung allein als Zweck verfolgt, wenn ferner der Redacteur derselben Herr J a c o b s o n in mehrfachen Injurienprozessen bei dem F e l l i n schen Rathe und dem P e r n a u schen Landgerichte noch gegenwärtig in Untersuchung steht, auch die erwähnte Zeitung während der letztverflossenen 8 Monate suspendirt gewesen ist und wenn endlich die beständige gemeinsame Arbeit

des Herrn J a c o b s o n und des J a a k J a r w bei der notorischen Überlegenheit des ersteren auf den letzteren nicht ohne Einfluss gewesen sein kann, so glaube ich - trotzdem, dass mir über die moralische Führung des J a a k J a r w nichts Nachtheiliges bekannt geworden ist - die Herausgabe der neuen Zeitschrift " L i n d a " nicht befürworten zu dürfen, zumal da es an ehstnischen Zeitschriften, welche dem Bedürfnisse der Volksbildung völlig genügen, eben nicht mangelt, die landespolitische Richtung des J a r w aber mit der des Herrn J a c o b s o n ganz übereinstimmen soll.

Bürgermeister J. W e r n c k e .¹

/Отношение начальника Лифляндского губернского жандармского управления лифляндскому губернатору от 26. 1. 1880 г. за № 61/.

В ответ на отношение от 22 января за № 649 имею честь уведомить Ваше Превосходительство, что о Яне /1/ Ярве мною было писано в 3-е Отделение в том смысле, что к разрешению ему издавать в г. Феллине газету на эстонском языке "Linda" препятствий с своей стороны я не встречаю, но что лучше бы в настоящее время приостановиться разрешением новых народных периодических изданий.

¹ ЦГА ЭССР, ф. 296, оп. 97, ед. хр. 48, лл. 3 - 3^а.

Между тем, пока шла переписка между лифляндским губернатором и начальником губернского жандармского управления, Главное управление по делам печати получило ответ из III Отделения.

/Отношение III Отделения в Главное управление по делам печати от 5. 1. 1880 г. за № 119 под грифом "конфиденциально"/.

Вследствие отношения Главного управления по делам печати от 29 м/инувшего/ ноября за № 3955 по поводу ходатайства Яка Ярва о разрешении ему издавать в г. Феллине общественно-литературную газету на эстонском языке под названием "Линда", имею честь уведомить, что по изложенным в отзыве 3-го Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии от 10 октября минувшего года за № 6744 основаниям признавалось бы полезным означенное ходатайство г. Ярва отклонить².

Не дожидаясь ответа от лифляндского губернатора, Главное управление по делам печати представило 15. 1. 1880 г. за № 192 на утверждение Министру внутренних дел так называемый "докладной список".

¹ Там же, л. 5.
² ЦИАЛ СССР, ф. 776, оп. 11, 1879 г., ед. хр. 63, л. 8.
Упомянутый отзыв нам не удалось найти в фондах ЦИАЛ СССР, но основной аргумент III Отделения ясен из следующего приводимого ниже документа.

Проживающий в г. Феллине Як Ярв обратился в Главное управление по делам печати с ходатайством о разрешении ему издавать в Феллине с дозволения предварительной цензуры под его редакторством два раза в месяц общественно-литературную газету на эстонском языке под названием "Linda".

Принимая в соображение, что в Прибалтийском крае издается уже значительное количество газет и журналов на эстонском и латышском языках, я полагаю бы необходимым, согласно заключению III Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, отклонить вышеизложенное ходатайство просителя, каковое свое заключение имею честь представить на благоусмотрение Вашего Высочайшего Императорского Величества.

Начальник Главного управления по делам печати

В. Григорьев.

/На полях резолюция Министра внутренних дел/ Отклонить.
16. 1. 80.¹

Об отклонении просьбы Я. Ярва Главное управление по делам печати сообщило ему письмом от 23. 1. 1880 г. за № 369.

Когда вопрос был уже давно решен, пришел ответ от лифляндского губернатора.

/Отношение лифляндского губернатора в Главное управление по делам печати от 5.1У 1880 г. за № 3115 под грифом "конфиденциально"/

Вследствие отношения от 29 ноября м/инувшего/ г/ода/

1

Там же, л. 9.

за № 3956 по ходатайству Яка Ярва о разрешении ему издавать газету на эстонском языке под названием "Linda", имею честь уведомить Главное управление по делам печати, что, как оказалось по собранным мною сведениям, проживающий ныне в г. Феллине, приписанный к Шлос-Феллинскому крестьянскому обществу Як Ярв посещал Тарвастское приходское училище, выдержал экзамен на звание учителя волостной школы, состоял короткое время в должности помощника волостного учителя и со времени издания эстонской газеты "Сакала" состоял помощником редактора оной.

О поведении Ярва ничего предосудительного неизвестно; но тем не менее, имея в виду, что направление газеты "Сакала" не представляется особенно полезным, что относительно редактора оной, г. Якобсона, производится в Феллинском магистрате и Перновском ландгерихте дело о многократных оскорблениях и что издание г-шеозначенной газеты в минувшем году было прекращено на 8 месяцев, постоянный же совместный труд г. Якобсона и Яка Ярва не мог остаться без влияния на сего последнего, - мне казалось бы целесообразным отклонить ходатайство Яка Ярва о разрешении ему издавать газету "Linda", тем более, что в выходящих в Лифляндской губернии эстонских повременных изданиях никакого недостатка не ощущается.

Губернатор б/арон/ Иксуль.¹

¹ Там же, лл. 11 - 11 об.

Издательская деятельность Я. Ярва 1880-х гг. хорошо известна. Ей был положен конец в 1888 г., когда Я. Ярв, обвиненный в антиправительственной пропаганде, был выслан из Эстонии и его газета "Вирулане" прекратила свое существование. После этого он превратился в глазах властей в страшного бунтаря, опасного социалиста, которого и близко нельзя подпускать к печатному слову. Мы знаем, что Ярв далеко не был таким. Но однажды выработанный в бюрократической машине царской России стереотип оказался чрезвычайно устойчивым. Приводимые ниже документы из ЦГИА СССР в Ленинграде хорошо это подтверждают.

В 1889 г. Я. Ярв переслал тартускому цензору Э. Янзену некоторые свои сочинения для проверки на предмет их напечатания. Э. Янзен даже не осмелился их проверять и обратился в Главное управление по делам печати 15. УШ 1889 г. с запросом за № 866.

Честь имею донести Главному управлению по делам печати нижеследующее:

Находящийся по слухам в настоящее время под полицейским надзором в Псковской губернии бывший редактор прекращенной эстонской газеты "Вирулане" г. Ярв представил мне через типографию г. Матисена в Ревеле целый ряд рукописей для разрешения к печатанию.

Так как вышеназванный Ярв удален из Прибалтийского края, как слышно, по поводу вредного влияния его деятельности на местное крестьянское население, то мне казалось сомнитель-

ным, можно ли вообще принимать и разрешать его рукописи на общем цензурном положении. Присовокупляя, что рукописи Ярва частью снабжены на заглавном листе его именем и частью без одного, покорнейше прошу Главное управление по делам печати снабдить меня в этом деле соответствующим предписанием, насколько я имею право принимать и разрешать рукописи этого автора.

Дерптский Отдельный Цензор Др. Янзен.¹

В свою очередь, Главное управление по делам печати не осмелилось само решить этот вопрос и 19. УШ 1889 г. обратилось в Департамент полиции с запросом за № 3698 под грифом "конфиденциально". В нем вначале пересказано донесение Янзена в Главное управление.

"Сообщая о вышеизложенном, Главное управление по делам печати имеет честь покорнейше просить Департамент Полиции почтить своим заключением по настоящему предмету."²

Департамент полиции ответил Главному управлению по делам печати 22. 1X 1889 г. за № 3218.

Вследствие отношения от 19 минувшего августа за № 3698 Департамент Полиции имеет честь уведомить Главное управление по

¹ЦГИАЛ, ф. 776, оп. 20, ед. хр. 1068, лл. 9-9 об.

²Там же, лл. 11-11 об.

делам печати, что к принятию и разрешению к печати сочинений крестьянина Яка /Якова/ Ярва /Ерва/ в тех случаях, когда с цензурной точки зрения сочинения сии не заключают в себе чего-либо предосудительного, по мнению Департамента Полиции, препятствий не встречается.

Вице-директор Сабуров¹.

Я. Ярв казался властям столь опасным "государственным преступником", что они с величайшим подозрением относились даже ко всем, кто был с ним знаком или сотрудничал когда-то в его газете "Вирулане". Этого было, например, достаточно для того, чтобы власти уже не давали за подозреваемому лицу разрешения стать редактором или издателем какого-либо периодического издания, опасаясь, как бы это лицо не повело газету или журнал в духе "Вирулане". Нам уже пришлось отмечать, что одной из причин того, почему в 1900 г. не было разрешено издание газеты "Пяэвалехт", послужило то обстоятельство, что предполагавшийся редактор газеты Э. Борнхёе когда-то сотрудничал в "Вирулане".² Сошлемся еще на один очень показательный пример. В 1894 г. издатель газеты "Саарлане" Г. Засс поднял перед Главным управлением по делам печати вопрос о назначении издателем и редактором её некоего К.Лаурмана. Как обычно,

¹ Там же, л. 12.

² См. S. Issakov, Kuidaa E. Bornhöhel nurjus katse saada ajalehe toimetajaks. "Keel ja Kirjandus" 1966. Nr. 6, lk. 361-362.

Главное управление запросило мнение по этому поводу эстляндского губернатора. Князь Шаховской ответил Главному управлению по делам печати 10. УШ 1894 г. за № 2473:

Карл Гансов Лаурман, как человек без всякого образования, служивший при машине в закрытой административным порядком типографии, открытой на имя Гермса, а в действительности оказавшейся принадлежащей редактору-издателю газеты "Вирулане" Ярву, высланному в 1889 г. административным порядком на два года во внутренние губернии за вредную деятельность в крае и ныне проживающему в г. Ревеле, без сомнения может быть редактором только номинально, в действительности же редактировать предполагаемое издание должны будут другие лица и притом в духе газеты "Вирулане", что вовсе нежелательно во избежание возобновления прежней смуты в умах населения губернии.¹

Всё это объясняет последующие события. В середине 1890-х гг. Я. Ярв сделал попытку вернуться к журналистской деятельности и начать опять издавать свою газету. В ЦГИА в Ленинграде хранится специальное дело "По ходатайству г. Ерва о разрешении ему издавать в гор. Ревеле эстонскую газету "Virulane" /ф. 776, оп. 12, 1896 г., ед. хр. 70/. Приводим оттуда важнейшие документы.

¹ ЦГИАЛ, ф. 776, оп. 12, 1882 г., ед. хр. 22, лл. 38-38 об.

/Отношение Департамента полиции Министерства внутренних дел в Главное управление по делам печати от 27. У1 1896 г. за № 5494 под грифом "секретно"/.

Департамент Полиции имеет честь препроводить при сем по принадлежности в Главное управление по делам печати прошение крестьянина Лифляндской губернии Феллинского уезда Яка Якова Ерва и заявление его поверенного дворянина Стефана Георгиева Поповича о разрешении первому из них вновь издавать в городе Ревеле эстонскую газету под названием "Ви - рулане" /*Wigulane* /, воспрещенную к изданию 27 октября 1888 года.

К сему Департамент считает долгом присовокупить, что в 1888 г. означенный Ерв, состоя редактором газеты "Вирулане", был привлечен к дознанию по обвинению в преступлениях, предусмотренных ст. 252 и 932 Улож. о Наказ., причем по рассмотрении корректурных листов, отобранных в конторе упомянутой газеты, оказалось, что Ерв намерен был поместить в ней статьи вредного направления; хотя затем возбужденное против Ерва дознание было прекращено, тем не менее дальнейшее издание газеты "*Wigulane*", отличавшейся вообще противоправительственным направлением, было /д.1/ воспрещено, а сам Ерв выслан административным порядком из Эстляндской губернии. После сего Ерв, однако, не прекратил своей литературной деятельности, продолжая писать и издавать брошюры, в коих стремился возбуждать в эстонском населении враждебные чувства к мероприятиям Правительства по введению государственного языка и распространению православия среди эстов.

В виду вышеизложенных данных, Департамент Полиции с своей стороны полагал бы, что разрешение упомянутому Ерву вновь издавать какую-либо газету представляется весьма нежелательным.

И/сполняющий/ д/олжность/ директора Зволянский /л.1 об./.

Далее в деле приводится текст прошения Я. Ярва.

Его Высокопревосходительству господину Министру внутренних дел

Уроженца Лифляндской губернии из крестьян Феллинского уезда и волости, посада Шлосс, а ныне Ревельского мещанина Яка Якова Ерва, жит. в гор. Ревеле, по Батарейной улице № 228

Прошение

С 1881 по 1888 год я издавал в городе Ревеле под предварительной цензурой эстонскую газету "Вирулане" /virulane /, которая всегда была примером печати и вполне отвечала своему назначению.

27 октября 1888 г. г.эстляндский губернатор князь Шаховской по неизвестной мне и по настоящему времени причине лишил меня права жительствова в Прибалтийских и С.-Петербургской губерниях на два года, после чего я поселился в городе Москве. Прожив здесь два года, издание газеты моей должно было за силой статьи 121 Уст. Ценз. т/ом/ XIV Св/ода/ Зак/онов/ изд/ания/ 1886 г. прекратиться, каким образом я лишился всего того, что мне было так дорого и так мило, а главное своей чести.

Не зная за собою никакой вины и будучи строго наказан,

я считаю своей обязанностью донести о сем Вашему Высокопревосходительству, покорнейше прося Вас по исследовании настоящей ошибки сообразованно восстановить мои прежние права и преимущества, сопряженные с изданием прекратившейся газеты "Virulane", о даровании мне /л. 2/ которых по случаю предстоящего Священного Коронования нашего августейшего монарха прошу испросить великую милость Его Императорского Величества.

При сем прилагаются два свидетельства о благонадежности моей за № 405 и 26619.

С.-Петербург. 23 апреля 1896 г.

Як Ерв /л. 2 об/.

Далее в деле следует заявление Стефана Георгиевича Поповича Министру внутренних дел от 14. У1 1896 г. с просьбой сообщить ему, а не Ярву, о решении вопроса /лл. 3-3 об./ и нотариально заверенная доверенность, которой Я. Ярв уполномачивает Поповича вести все его дела, связанные с разрешением издавать газету "Вирулане" /лл. 4-5/.

Вслед за тем в деле идет документ под названием "По докладному списку, утвержденному г. министром 11 /?/ июля 1896 г. /№ 7/", где вкратце излагается суть прошения Я.Ярва и отношения Департамента полиции с заключением:

"В виду отзыва Департамента Полиции, Главное управление по делам печати полагало бы ходатайство г. Поповича отклонить," - которое и было утверждено министром внутренних дел /лл. 6-7 об./.

24. УП 1896 г. за № 4645 Главное управление по делам

печати через пристава Коломенской части 1 участка сообщило Поповичу о том, что министр не удовлетворил просьбы Я. Ярва, и выслало обратно его документы - свидетельства о благонадежности и др. /лл. 8-11/.

Но Я. Ярв не сдался. Теперь он стал действовать через подставное лицо - упоминавшегося уже выше С. Г. Поповича. В ЦГИАЛ хранится дело "По ходатайству г. Поповича о разрешении ему издавать в гор. Ревеле эстонскую газету "Wirulane" /ф. 776, оп. 12, 1896 г., ед. хр. 121/.

Его Высокопревосходительству г. Министру внутренних дел
Дворянина Стефана Георгиевича Поповича,
жит. Коломенской части, 1 участка, пд
Могилевской улице № 12, кв. № 13

Прошение

Честь имею всепокорнейше просить Ваше Высокопревосходительство разрешить мне издавать в гор. Ревеле на эстонском языке, под предварительной цензурой, три раза в неделю эстонскую политическую, литературную и общественной жизни газету под названием "Вирулане" /"Wirulane"/, причем ответственным редактором по изданию сей газеты я желал бы назначить мещанина Якова Ярва.

При сем имею честь заявить, что к изданию мной означенной газеты ни с какой стороны препятствий не встречается.

С. Петербург. 7 ноября 1896 года.

С. Попович /л. 1/.

По докладному списку, утвержденному за министра това -
рицем министра, сенатором бароном Иксуль фон Гильденбанд -
том 15 ноября 1896 г. /№ 12/.

Дворянин Степан Попович ходатайствует о разрешении ему
издавать в городе Ревеле, с дозволения предварительной цен-
зурн, под редакторством мещанина Якова Ерва три раза в неде-
лю политическую, общественную и литературную газету на эстон-
ском языке под названием "Вирулане".

Из имеющейся в Главном управлении переписки усматривается
/л. 2/, что дворянин Попович в качестве поверенного Яка Ерва
в апреле месяце настоящего года ходатайствовал о разрешении
доверителю его, Ерву, издавать эстонскую газету "Вирулане".
Ходатайство это было отклонено г. министром в виду отзыва
Департамента Полиции о том, Ерв в 1888 г., состоя редактором
эстонской газеты "Вирулане", был привлечен к дознанию по об-
винению в преступлениях, предусмотренных ст. 252 и 932 Улож.
о Наказ., и хотя возбужденное против Ерва дознание было прек-
ращено, тем не менее дальнейшее издание газеты /л. 2 об./
"Вирулане", отличавшейся вообще противоправительственным нап-
равлением, было воспрещено, а сам Ерв выслан административным
порядком из Эстляндской губернии. После сего Ерв в и данных
им брошюрах стремился возбуждать в эстонском населении враж-
дебные чувства к мероприятиям правительства по введению го-
сударственного языка и распространению православия среди
эстов.

В виду таких сведений о Ерве и того обстоятельства, что
г. Попович, очевидно, является лишь подставным /л. 3/ лицом

и что в действительности издателем-редактором будет г. Ерв, не надеющийся получить разрешение на издание для себя лично, Главное управление по делам печати полагало бы настоящее ходатайство Поповича отклонить /л. 3 об./.

19. XI 1896 г. за № 7497 Главное управление по делам печати сообщило Поповичу об отклонении его просьбы /лл. 4-4 об./.

То ли С. Г. Попович не успел получить отказа Главного управления по делам печати, то ли решил сделать вид, что ничего не знает об этом, но, по крайней мере, он вновь обратился в высший орган цензуры, представив на этот раз подробную программу предполагавшегося издания.

/Прощение С. Г. Поповича в Главное управление по делам печати./

Желая издавать в городе Ревеле новое повременное издание на эстонском языке с дозволения предварительной цензуры под названием "Вирулане", о чем мною подано прошение и на имя г. эстляндского губернатора, я имею честь покорнейше просить Главное управление по делам печати на то разрешение г. министра внутренних дел.

Издание это я предполагаю выпустить по следующей программе:

1/ Передовые статьи, как по поводу правительственных распоряжений, опубликованных в "Правительственном Вестнике", так и выдающихся событий местной, общественной и государственной жизни.

2/ Статьи преимущественно по русской литературе, по истории, географии, геологии и этнографии, для возможно полного

ознакомления эстов с своим великим отечеством Россией.

3/ Гуманитарные и естественные науки - статьи по психологии, этике, эстетике, воспитанию, педагогике, народной гигиене, о значении трезвости, поучительные статьи в религиозном и нравственном смысле и т. д. - Статьи по космологии, астрономии и пр.

4/ Статьи по сельскому хозяйству, земледелию, скотоводству, садоводству, пчеловодству, рыболовству, рыбоводству, всякой промышленности и другим отраслям /л. 5/.

5/ Внутренние известия, местные и из других губерний России.

6/ Политическое обозрение и известия из-за границы.

7/ Картины с надобными объяснениями.

8/ Статьи по литературе, музыке и т. д.

9/ Обозрение русской, эстонской и немецкой печати.

10/ Судебная хроника.

11/ Беллетристический фельетон, романы, повести, биографии, характеристики, стихотворения, смесь, загадки, изречения, шутки и т. д. Как переводные, так и оригинальные.

12/ Почтовый ящик: разного рода вопросы и ответы.

13/ Курсы и указатели биржевой, метеорологический железно-дорожный, пароходный.

14/ Новейшие выдержки из местных подцензурных газет без предварительной цензуры.

Примечание: в виду того, что газета эта будет цензуроваться в городе Юрьеве, на что придется терять 3 до 4 дня, покорнейше прошу Главное управление по делам печати разрешить печатать новейшие известия из местных подцензурных га-

зет без предварительной цензуры, как это дозволено всем тем эстонским газетам, которые печатаются вне Юрьева, где находится единственный цензор для эстонского языка.

15/ Телеграммы, также без предварительной цензуры.

16/ Объявления, как правительственные, так и частные.
Срок выхода в свет один раз в неделю.

Подписная цена: с доставкой и пересылкою на год 3 рубля, на полгода 1 руб. 60 коп., на четверть года 80 коп., на один месяц 30 коп.; без доставки и пересылки: на 1 год 2 руб. 50 коп., на 1/2 года 1 руб. 25 коп., на 1/4 года 65 коп., на один месяц 25 коп.; отдельный номер газеты 6 коп.

Редакцию издания на себя принимает ревельский мещанин Як Якович Ярв, жит. в гор. Ревеле по Большой Батарейной улице № 228, прошение которого при сем прилагаю с свидетельством о благонадежности за № 249, которым он принимает на себя звание ответственного редактора по заведыванию сим изданием.

Свидетельство о моей благонадежности я представлю /л. 5 об./ Главному управлению по делам печати по получении его из канцелярии г. градоначальника.

С. Петербург, 16 декабря 1896 года.

Дворянин Стефан Попович /л. 6/.

Всё в этом документе обличает руку опытного газетчика, каковым мог быть только Я. Ярв. Далее в деле следует заявление Я. Ярва о его согласии взять на себя обязанности ответственного редактора газеты "Вирулане" вместе с просьбой к Главному управлению об утверждении его в этом звании /л. 7/.

/Отношение Эстляндского губернатора в Главное управление по делам печати от 31. XII 1896 г. за № 3975 под грифом "конфиденциально"/

Проживающий в г. С. Петербурге по Могилевской улице дом № 12, кв. 13, дворянин Стефан Георгиевич Попович обратился ко мне с просьбою об исходатайствовании разрешения на издание им в г. Ревеле три раза в неделю литературно-политической газеты на эстонском языке под названием "Wirulane" и об утверждении ответственным редактором этой газеты ревельского мещанина Яка /Якова/ Ярва /Ерва/.

Из дел моей канцелярии видно, что мещанин Ярв уже издавал в г. Ревеле эстонскую газету под тем же названием "Вирулане" и в 1888 г. ему за вредную деятельность, по распоряжению г. товарища Министра внутренних дел, заведывающего полициею, воспрещено было /л. 8/ жительство в Эстляндской, Лифляндской, Курляндской и С. Петербургской губерниях, а также в г. С. Петербурге в течение двух лет, а с удалением редактора и самая газета перестала существовать. Неблагоденное направление газеты "Wirulane" было подробно описано моим предместником в представлении г. Министру внутренних дел от 17-го февраля 1888 г. за № 63 и в отношении в Главное управление по делам печати от 30 июня того же года за № 189 и 13 января 1889 г. за № 14. В настоящее время Ерв занимается в г. Ревеле солением килек и по слухам владеет капиталом.

В виду вышеизложенного я полагаю бы отклонить ходатайство дворянина Поповича, не обладающего никакими средствами, кроме заработка от занятий адвокатурой, так как, без

сомнения, он явился бы издателем газеты лишь номинально, полным же ее хозяином /л. 8 об./ был бы Яков Ерв, который не преминул бы воспользоваться разрешением на издание существовавшей газеты, дабы пропагандировать снова свои вредные идеи.

Об этом имею честь сообщить на благоусмотрение
Главного управления по делам печати.

Губернатор Скалон /л. 9/.

Далее в деле следует документ под уже знакомым нам названием "По докладному списку, утвержденному за министра Товарищем министра сенатором бароном Иксулем фон Гильденбандтом 11 января 1897 г. /№ 11/", где вначале изложена суть заявления Поповича, прошлогоднее отношение Департамента полиции о Я. Ярва и отзыв эстляндского губернатора, и отсюда делается вывод, что ходатайство Поповича следовало бы отклонить, что и было утверждено товарищем министра внутренних дел /лл. 10 - 11 об./.

30.1 1897 г. за № 494 Главное управление по делам печати сообщило об этом С. Г. Поповичу /лл. 12 - 12 об./.

Но и новый запрет не заставил Я. Ярва отказаться от своих намерений, только сделал его максимально осторожным. Я. Ярв уже понял, что основной причиной отказа Главного управления в возобновлении издания "Вирулане" было его имя, наводившее страх на представителей власти. И поэтому на этот раз он решил действовать полностью через подставное лицо - С.Г. Поповича, нигде не упоминая о себе.

В ЦИАЛ хранится дело "По ходатайству г. Поповича о разрешении ему издавать в г. Ревеле эстонскую газету "Walwaja" /Караул/" /ф. 776, оп. 12, 1897 г., ед. хр. 109/. Оно открывается прошением дворянина С. Г. Поповича в Главное управление по делам печати от 23. УП 1897 г.

Желая издавать в городе Ревеле новое повременное издание на эстонском языке с дозволения предварительной цензуры под названием "Walwaja" /Караул/, имею честь покорнейше просить Главное управление по делам печати на то разрешение г. Министра внутренних дел.

/Далее в прошении следует программа предполагаемого издания, точно совпадающая с вышеприведенной программой "Вирулане" 1896 г./

Редакцию издания газеты "Walwaja" принимаю я сам лично на себя.

Сведения о благонадежности моей может дать здешняя полиция.

Предполагаемый издатель и редактор С. Попович /лл. 1-2/.

/На полях прошения резолюция, по-видимому, начальника Главного управления по делам печати М. П. Соловьева/ Отклонить в виду многочисленности эстонских изданий. 26. УП 97 М. С. /л. 1/.

Впрочем, как выясняется далее, причина отказа была в другом: Главное управление разгадало план Я. Ярва. Любопытно, что на этот раз верховный орган цензуры даже и не стал вновь запрашивать мнения эстляндского губернатора и

полиции.

По докладному списку, утвержденному г. министром 30 июля 1897 г.

Дворянин Степан Попович ходатайствует о разрешении ему издавать в г. Ревеле с дозволения предварительной цензуры под его редакторством еженедельную газету на эстонском языке под названием "Walwaja" /Караул/ /л. 3/ /.../

Из имеющейся переписки видно, что г. Попович в минувшем году уже два раза ходатайствовал о разрешении издавать эстонскую газету сперва в качестве поверенного Ерва, а затем от своего имени, но под редакцией того же Ерва. Ходатайства эти были отклонены в виду, во-первых, отзыва Департамента Полиции о том, что /л. 3 об./ редактировавшаяся в 1888 г. Ервом эстонская газета "Wirulane" отличалась вообще противоправительственным направлением и потому Ерв был выслан административным порядком из Эстляндской губернии, причем самое издание газеты было воспрещено, и, во-вторых, в виду отзыва Эстляндского губернатора о том, что Попович, не обладая материальными средствами, будет подставным лицом Ерва, который не преминет воспользоваться этим, чтобы пропагандировать свои вредные идеи.

Принимая во внимание имеющиеся о г. Поповиче /л. 4/ сведения, Главное управление по делам печати полагало бы более осторожным и настояще ходатайство его отклонить /л. 4 об./.

Министр внутренних дел и утвердил рекомендацию Главного управления, и 2.УШ 1897 г. за № 5979 оно и сообщило С. Поповичу об отклонении его просьбы /л. 5/.

Лишь уже после манифеста 17 октября 1905 г., в несколько более свободной обстановке первой русской революции Я. Ярв сумел возобновить свою издательскую деятельность, но вновь его стали преследовать неудачи. Интересные документы о журналистской деятельности Я. Ярва в эти годы хранятся опять же в ЦИАЛ. О первой его попытке рассказывает дело "По ходатайству г. Ярва о разрешении издавать в гор. Ревеле газету на эстонском языке под названием "Täht " /Звезда/" /ф. 776, оп. 15, 1905 г., ед. хр. 281/.

/Прошение ревельского мещанина Яка Яковича Ярва начальнику Главного управления по делам печати от 10. XI 1905 г./

Настоящим имею честь покорнейше просить Ваше Превосходительство о разрешении мне права на издание газеты на эстонском языке под названием "Täht " /по-русски "Звезда"/. Газету эту я предполагаю издавать в гор. Ревеле ежедневно, за исключением воскресений и праздников.

Подписная цена её, вместе с почтовой платой, 4 1/2 рубля в год.

Всю ответственность, касающуюся содержания газеты и заведывания изданием, я как редактор и издатель беру на себя.

В годы 1884—1888 мною уже издавалась газета под названием "Wirulane ". Впоследствии, подвергаясь интригам со стороны конкурентов-издателей газет, я в 1888 г. лишился права на издание этой газеты тем, что административным путем меня приговорили к высылке из гор. Ревеля на 2 года без указа-

ния какой-нибудь вины с моей стороны, которой и сам я не признавал за собою.

Эта кара и последующие из неё для меня убытки /л. 1/ и лишения, материальные и духовные, мне было очень тяжело перенести.

Тем более я теперь смею просить и, — основываясь на Всемиловитивейшем Высочайшем манифесте от 17 октября, — также надеюсь, что моя покорнейшая просьба будет исполнена и право на издание испросимой газеты мне дано.

Ревель, 10 ноября 1905 г.

Як Якович Ярв.

Место жительства имею: в Ревеле,
по Большой Батарейной соб/ственный/
дом № 20 /л. 1 об./

Программа газеты "Täht".

"Täht" /по-русски "Звезда"/ имеет быть научно-литературно-политической газетой, издаваемой на эстонском языке в городе Ревеле ежедневно за исключением воскресений и праздников.

Подписная цена вместе с почтовой платой 4 руб.50 коп. в год.

Программа и задачи "Täht" будет: содействовать и трудиться по мере сил своих в пользу поднятия и улучшения государственной и общественной жизни и благополучия в материальном и духовном отношениях.

В смысле духовном и нравственном "Täht" будет придерживаться тех взглядов и нравочучений, которые издавна проповедывались и проводились в жизнь передовыми, просвещеннейшими учителями человеческого рода и общества; в смысле же

политическом и политико-экономическом содержании "Täht" будет покоиться на основах и предназначениях, установленных в Высочайшем манифесте от 17 октября с. г.

По содержанию своему "Täht" будет включать в себя:

- 1/ Передовые и пояснительные статьи по повседневным вопросам: о насущных потребностях и нуждах народа и общества и по вопросам политико-экономическим, в видах упрочения и упорядочения государственного и общественного строя и жизни /л. 2/.
- 2/ Описания и поучительные статьи по предметам: сельскому хозяйству, земледелию, науке о воспитании, гигиене и народном здравии, школе, ремеслам и индустрии, садоводству, рыбному промыслу, литературе и искусствам, музыке и др.
- 3/ Сообщения и статьи из области научной, могущие развить и расширить горизонт знаний и способностей народа, как-то: геологии, этнографии, естествоведения, астрономии, митологии /!/, истории, эстетики, этики, социологии, женскому вопросу, философии и религии, трансцендентных сфер спиритизма и мистицизма и т. под.
- 4/ Известия о делах государственного правления и вообще о государственной и общественной жизни.
- 5/ Политический обзор и всемирная жизнь.
- 6/ Местные происшествия и события дня.
- 7/ Отголоски печати - из других газет.
- 8/ Телеграммы.
- 9/ О том и другом - мелкие статьи разнородного характера.
- 10/ Сведения, таблицы о денежном и хлебном рынках, местной навигации и расписание местных поездов.

11/ Объявления.

12/ Приложение - фельетон, содержащий романы, повести, рассказы, стихотворения и т. под. литературные произведения. Это приложение может быть издаваемо также отдельно от газеты.

Настоящая программа составлена и выработана мною - просителем права на издание газеты "Taht".

Як Якович Ярв.

Ревель, 10. ноября 1905 г. /л. 2 об./.

25. XI 1905 г. программа газеты была утверждена управляющим министерством внутренних дел /л. 3/ и того же числа Я. Ярву было выдано свидетельство Главного управления по делам печати за № 13794 о том, что он является издателем разрешенной к выпуску в свет газеты "Taht" /л. 4/.

/Донесение и. д. Ревельского Отдельного Цензора по иностранной и внутренней цензуре Г. Трусмана в Главное управление по делам печати от 22. XII 1905 г. за № 680/

Доношу в Главное управление по делам печати, что сего числа г. Генерал-губернатором гор. Ревеля и Ревельского уезда приостановлена на время военного положения издающаяся в городе Ревеле газета на эстонском языке под названием "Taht" /Звезда/ за враждебное отношение к мероприятиям правительства и возбуждение к политической борьбе /л. 7/.

Копия постановления генерал-губернатора о прекращении "Тяхт" имеется в ЦГИА ЭССР в Тарту /ф. 52, оп. 1, ед. хр. 557, л. 4/.

Постановление.

В номере 1 от 21 декабря 1905 года издаваемой в Ревеле на эстонском языке газеты "Täht" /Звезда/ помещены статьи, возбуждающие враждебные отношения к мероприятиям Правительства, и стихотворение, озаглавленное "Диалог", призывающее к политической борьбе. Признавая направление упомянутого временного издания безусловно вредным и угрожающим общественному спокойствию,

постановляю:

на основании 14 п/ункта/ статьи 19, прил. к ст. 23, т/ома/П Св/ода/ Зак/онов/ приостановить издание газеты "Täht" /"Звезда"/ на все время состояния г. Ревеля и Ревельского уезда на военном положении.

22 декабря 1905 года в г. Ревеле.

Подлинное за подписью Генерал-губернатора, Генерал-лейтенанта Воронова.

Эти документы имеют особый интерес еще и по следующей причине: в библиотеках Эстонии газета "Тяхт" отсутствует, её нет даже в фундаментальнейшем собрании Литературного музея, где наиболее полно представлена вся эстонская периодическая печать. Эта газета, наконец, не зафиксирована и в самом полном справочнике Рих. Антика "Eesti ajakirjandus. 1766-1930" (Tartu, 1932). Один экземпляр "Тяхт" - № 1 от 21. XII 1905 г.- нам удалось обнаружить в Ленинграде, в Публичной библиотеке им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. По-видимому, этот номер и оказался единственным, поскольку уже 22 декабря 1905 г., как мы видели, газета "Тяхт" была запрещена генерал - губерна-

тором.¹

Но Я. Ярв опять не сдался. Старый опытный журнальный делец, закаленный в борьбе с цензурой и властями за право издания своей газеты, он вновь, как и в прежние годы, прибег к помощи подставных лиц, на этот раз, решив действовать наверняка, даже двух. В январе 1906 г. почти одновременно эстляндскому губернатору было подано прошение Эммы Ярв об издании газеты "Вирулане" и Ганса Ярва /сына писателя/ об издании газеты "Сяде". Разрешения были получены на выпуск в свет обоих изданий. В двух газетах Я. Ярв, естественно, не нуждался, поэтому он приступил к изданию лишь одной из них - "Вирулане", оставив "Сяде", так сказать, "про запас", на случай запрещения "Вирулане".

"Вирулане" стал выходить с 11 февраля 1906 г. Чтобы не потерять права на издание в будущем, в случае запрета "Вирулане", другой газеты - "Сяде" - Я. Ярв под именем сына Ганса Ярва в марте выпустил и несколько номеров "Сяде".

Поначалу дело с изданием "Вирулане", как будто, складывалось хорошо, и осмелевший Я. Ярв постепенно перевел издание на свое имя и под свою ответственность. Об этом говорят соответствующие документы в деле "Об изда-

¹ Отметим попутно неточность, допущенную в "Eesti kirjanduse ajalugu" (II k., Tln., 1966, lk. 497), где сказано: "1906. aastal läks Järvel korda "Virulane" uuesti käima panna, seekord juba päevalehena (ilmus ajutise sulgemise tõttu ka "Tähe", "Sädeme", "Uue Virulase" ja "Õiguse" nime all)". Между тем газета "Тяхт" выходила, во-первых, до возобновления "Вирулане" и, во-вторых, это имело место еще в 1905 г.

нии в гор. Ревеле эстонской газеты "Wirulane", хранящемся в ЦГИА СССР в Ленинграде /ф. 776, оп. 9, 1906 г., ед. хр. 401/.

Копия.

Свидетельство

№ 391

Января 31 дня 1906 г. выдано Эстляндским губернатором на основании Высочайше утвержденных 24 ноября 1905 г. Правил о повременных изданиях крестьянке Феллинской волости и уезда Лифляндской губернии Эмме Ерв, проживающей в городе Ревеле по Садовой улице в доме № 8, в удостоверении того, что она, Эмма Ерв, состоит издательницей ежедневного повременного издания на эстонском языке под названием "Wirulane" /Вирулане/, разрешенного к выпуску в свет в городе Ревеле без предварительной цензуры.

Подписная цена издания пять рублей пятьдесят коп. в год. Редактором состоит сама издательница Эмма Ерв.

Издание печатается в типографии Шиффера в г. Ревеле по Стенной улице в доме № 17 /л. 2/.

/Далее следует "Программа издания", точно повторяющая программу издания газеты "Тяхт"/

Подлинное подписал: И/сполняющий/ д/олжность/ губернатора, Вице-губернатор Гирс /л. 2 об./.

/Копия удостоверения Эстляндского губернатора от 18. 1У 1906 г. за № 1006/

Дано сие издательнице разрешенной 31 января с. г.

за № 391 к выходу в свет в городе Ревеле повременного издания "Wirulane" /Вирулане/ Эмме Ерв в том, что, согласно поданного ею заявления, в названной газете будет состоять вторым издателем-редактором ревельский мешанин Як Якович Ерв, который принимает ответственность по заведыванию изданием в полном его объеме за исключением отдела "Политический обзор и всемирная жизнь", ответственным редактором которого остается Эмма Ерв.

Подлинное подписал: губернатор Башилов /л. 6/.

/Копия удостоверения Эстляндского губернатора от 26. IY 1906 г. за № 1091/

Дано сие издателям-редакторам разрешенной 31 января с. г. за № 391 к выходу в свет в городе Ревеле повременного издания "Wirulane" /Вирулане/ Эмме Ерв и Яку Ярву /так!/ в том, что, согласно поданного ими заявления, программа названной газеты пополняется отделом - картины, гравюры, рисунки, фотографии лиц и т. п.

Подписал: Губернатор Башилов /л. 8/.

/Копия удостоверения Эстляндского губернатора от 6. УП 1906 г. за № 1326/

Дано сие издателям-редакторам разрешенного 31 января с.г. за № 391 к выходу в свет в городе Ревеле повременного издания "Wirulane" /Вирулане/ Эмме Ерв и Яку Ярву в том, что согласно поданного заявления первая из них - Эмма Ерв - слагает с себя обязанности издательницы-редактора, а второй - Як Ерв - принимает на себя ответственность по изданию и редакторству издания "Wirulane" /Вирулане/ в полном его объеме. Подлинное подписал: за Губернатора Вице-губернатор Гирс /л.10/.

Того же 6. УП 1906 г. Эстляндским губернатором за № 1323 было выдано Яку Ярву свидетельство на право издания в Ревеле два раза в неделю газеты "Wirulane teine wäljajanne" под ответственным редакторством того же Ярва и по той же программе, что и "Вирулане" /лл. 12-12 об./.

Однако в конце августа 1906 г. "Вирулане" по приказу генерал-губернатора была закрыта до окончания военного положения в крае. Я. Ярв опять не растерялся: 24 августа 1906 г. датирован последний номер "Вирулане", а уже через день - 26 августа - вместо неё стала выходить газета "Сяде", разрешенная Гансу Ярву еще в январе. Но то ли Я. Ярву хотелось издавать газету под своим собственным именем, то ли "Сяде" плохо расходилась, но, по крайней мере, в октябре 1906 г. Я. Ярв добивается разрешения на выпуск в свет уже под своим редакторством газеты "Уус Вирулане", которая и начинает выходить с 1 ноября 1906 г., после чего издание "Сяде" сразу же прекратилось. Однако как только 13 июня 1907 г. "Уус Вирулане" была закрыта властями, тотчас 16 июня вместо неё Я. Ярв вновь стал выпускать нашу старую знакомую "Сяде". Но и её постигла та же участь: 28 июня и издание "Сяде" было приостановлено властями. Впрочем, еще до этого, 1 июня 1907 г., состоялось постановление прибалтийского генерал-губернатора, согласно которому "бывшему издателю прекращенной мною газеты "Вирулане" Яку Ярву за сношения с неблагонадежными в политическом отношении редактором газет "Сенумед" Ханко и издателем тенденциозных брошюр Лилиенбахом воспрещено пребывание в крае на время военного положения."¹

¹ ЦГИА ЭССР, ф. 296, оп. 102, 1908 г., ед. хр. 6¹, л. 92.

Вместо "Сяде" владелец типографии М. Антье стал выпускать газету "Ыйгус", но её история уже не входит в задачу данной публикации.

Однако небезынтересно, что идея и этого издания исходила от Я. Ярва. Свидетельство эстляндского губернатора за № 1696 на право издания "Ыйгус" было выдано Марту Антье еще 2 октября 1906 г. Причем программа газеты слово в слово копирует программу "Сяде".¹ Это заставляет предположить, что и план издания "Ыйгус" принадлежал Я. Ярву и М. Антье опять же был лишь подставным лицом.

Любопытно, что Я. Ярв, предвидя возможные неприятности с изданием газеты, сразу же после закрытия "Вирулане" через новое подставное лицо — некоего Мартина Китцника — еще в сентябре 1906 г. добился разрешения на выпуск в свет другой газеты — "Лайне", но длительное время у него не возникало необходимости воспользоваться этим разрешением. Лишь после закрытия "Уус Вирулане" в июне 1907 г. газета "Лайне" начинает выходить одновременно с "Сяде", однако очень скоро — меньше чем через месяц — и её издание было прекращено властями.

Газета "Лайне" тоже своего рода загадка: ни одного экземпляра её в библиотеках Эстонии не сохранилось. Правда, Р. Антик знал о её существовании, но не знал, когда

¹ ЦГИА ЭССР, ф. 52, оп. 1, ед. хр. 503, лл. 63-63 об. См. также: ЦГИА СССР в Ленинграде, ф. 776, оп. 9, 1906 г., ед. хр. 476, лл. 2 и след.

и сколько номеров её вышло.¹ В Публичной библиотеке им. М. Е. Салтыкова-Щедрина в Ленинграде хранится шесть номеров газеты - № 1 /19. У1 1907/ - № 6 /6. УП 1907/.

Все эти предварительные замечания необходимы, чтобы разобраться в публикуемых ниже документах о перечисленных изданиях. К сожалению, подборки документов об этих изданиях, хранящиеся в ЦГИА СССР в Ленинграде, носят очень хаотический и порою случайный характер, отражающий тот беспорядок и неразбериху, которые царили в высших правительственных кругах Российской империи в годы первой русской революции. Многие документы в делах вообще отсутствуют. К тому же еще не все документы верно сброшюрованы - иногда видна путаница в хронологии: более ранние документы оказываются после более поздних. Всё это надо учитывать при чтении. Материалы ЦГИА ЭССР в Тарту здесь тоже не всегда приходят на помощь.

Дело "Об издании в городе Ревеле эстонской газеты "Saade"" /ЦГИА СССР в Ленинграде, ф. 776, оп. 9, 1906 г., ед. хр. 399/.

Копия

Свидетельство

№ 312

января 27 дня 1906 г. выдано Эстляндским губернатором на основании высочайше утвержденных 24 ноября 1905 г. Пра-

¹ Rich. Antik. Eesti ajakirjandus, lk. 65.

вил о повременных изданиях инженеру-электрику Гансу Яковичу Ярву, проживающему в городе Ревеле по Большой Батарейной улице в доме № 20, в удостоверении того, что он, Ганс Якович Ярв, состоит издателем ежедневного повременного издания на эстонском языке под названием "Sade " /"Искра"/, разрешенного к выпуску в свет в городе Ревеле без предварительной цензуры.

Подписная цена издания пять рублей в год с пересылкой.

Редактором состоит сам издатель Ганс Ярв.

Издание печатается в типографии Шиффера в городе Ревеле по Стенной улице в доме № 17.

Программа издания:

- 1/ Передовые статьи по повседневным вопросам, касающиеся общегосударственной, как и местной общественной и народной жизни и имеющие в особенности целью призвание народа к мирной жизни и к /л. 2/ соблюдению общественной тишины.
- 2/ Описания и поучительные статьи по предметам: сельскому хозяйству, земледелию, ремеслам, гигиене и проч.
- 3/ Сообщения и статьи из области научной: по геологии, этнографии, естествоведению, истории, философии и т. под.
- 4/ Известия о делах государственного правления и административных мерах.
- 5/ Общий политический обзор.
- 6/ Местная хроника.
- 7/ Отрывки из других газет.
- 8/ Телеграммы.
- 9/ Биржевые известия, рыночные цены, расписания поездов, сведения о навигации.
- и 10/ Приложение - фельетон, содержащий романы, повести, стихи

и могущий быть издаваемым также отдельно от газеты в виде приложения.

Подлинное подписал: И/сполняющий/ д/олжность/ Губернатора Вице-Губернатор Гирс /л. 2 об./.

Постановление

Временного Прибалтийского Генерал-Губернатора о применении п/ункта/ 14 ст/атьи/ 19 военного положения

28 июня 1907 г. № 4808

По сообщению Эстляндского губернатора от 25 с/его/ июня № 1559, редактор-издатель разрешенной им, Д/ействительным/ С/татским/ С/оветником/ Башиловым, в январе 1906 г. к выходу в свет эстонская газета "Säde" /Искра/ Ганс Яков Ярв заявил, что он 16 с/его/ июня начал издавать эту газету. Последняя выходила уже в свет после закрытия исполнявшим обязанности Эстляндского Генерал-губернатора газеты "Вирулане" и прекратила свое существование, когда была разрешена к выпуску "Уус Вирулане", а затем за время выхода второй газеты, закрытой ныне моим распоряжением от 13 с/его/ июня № 4399, приостановилась. Редактор Ганс Яков Ярв - родной сын Яна /1/ Якова Ярва, бывшего редактора газет "Вирулане" и "Уус Вирулане", которому воспрещено пребывание в Прибалтийском крае на время военного положения. Посему есть основание к предположению, что газета "Säde" появляется взамен приостановленной "Уус Вирулане", с тем же составом сотрудников и с тем же направлением.

В виду изложенного и применительно к указаниям, преподанным в циркуляре Министра внутренних дел от 11 с/его/ июня

за № 72867, я, на основании п/ункта/ 14 ст/атьи/ 19 воен-
/ного/ под/ожения/ постановил: газету "Säde " на время
военного положения в Прибалтийском крае приостановить из-
данием и выпуском в свет.

Копию настоящего постановления сообщить и/сполняющему/
д/олжность/ Эстляндского губернатора - для зависящих рас-
поряжений к исполнению, а Главному управлению по делам пе-
чати, Прокурору Ревельского Окружного Суда и тамошнему инс-
пектору по делам печати - для сведения.

Вр/еменный/ Прибалтийский Генерал-Губернатор, Генерал от
инфантерии барон Меллер-Закомельский /л. 8/.

Дело "Об издании в городе Ревеле эстонской газеты "Lai-
ne "" /ЦГИА СССР в Ленинграде, ф. 776, оп. 9, 1906 г., ед.
хр. 474/.

Копия

Свидетельство

№ 1668

Сентября 2 дня 1906 г. выдано Эстляндским губернатором
на основании высочайше утвержденных 24 ноября 1905 г. Пра-
вил о повременных изданиях крестьянину Кудинской волости
Дрьевского уезда Дифляндской губернии Мартыну Гендрикову
Кицнику, проживающему в городе Ревеле по Гонзиорской ули-
це в доме № 17, в удостоверении того, что он, Мартын Киц-
ник, состоит издателем повременного издания на эстонском
языке под названием "Laine " /Волна/, разрешенного к вы-

пуску в свет в городе Ревеле в двух изданиях без предварительной цензуры. Первое издание будет выходить ежедневно, а второе два раза в неделю.

Подписная цена издания в год: первого - 5 руб. с пересылкой, 4 руб. без пересылки, а второго - 3 руб.

Ответственным редактором состоит сам издатель Кицник.

Издание печатается в типографии Антье в г. Ревеле по Липовой улице в доме № 13 /л. 2/.

/Далее идет программа издания, точно совпадающая с программой газеты "Сяде" /л. 2-2об.//

Подписал: Губернатор Вашилов /л. 2 об./.

/Отношение Эстляндского губернатора в Главное управление по делам печати от 3. УШ 1907 г. за № 1854/

Препровождаю при сем в Главное управление по делам печати копию удостоверения за № 1852, выданного мною сего числа Марту Антье.

При этом уведомляю Главное управление по делам печати, что от Антье отобрана подписка в том, что он не будет выпускать газет "Wana Wirulane" и "Weiike Wirulane" до /л.3/ снятия с Прибалтийских губерний военного положения в виду постановления Временного Прибалтийского Генерал-Губернатора о приостановлении названной газеты на все время военного положения в Прибалтийских губерниях.

Исполняющий/ должность/ Губернатора, Вице-губернатор
Гирс /л. 3 об./.

/Копия удостоверения Эстляндского губернатора от 3.УШ 1907

за № 1852/

Дано сие Марту Иосифову Антье, проживающему по Липовой улице № 13, в том, что, согласно поданному им заявлению, он, Антье, принимает на себя издательство разрешенной к выходу в свет 27. IX 1906 г. за № 1668 газеты "Laine" /Волна/ в двух изданиях и что первое издание названной газеты будет выходить под названием "Wana Wirulane", а второе - "Weiike Wirulane"; причем подписная цена первого издания может быть увеличена до 6 рублей, а второго до 4 рублей в год с доставкой. Остальные условия издания остаются прежними, что подписанием и приложением казенной печати удостоверяю.

Подписал: Исполняющий должность Губернатора,
Вице-губернатор Гирс /л. 4/.

Копия

Постановление

Временного Прибалтийского Генерал-Губернатора о применении пункта 14 статьи 19 военного положения/
10 июля 1907 г. № 5213

Постановлением моим от 28 минувшего июня за № 4808 приостановлена на время военного положения в Прибалтийском крае эстонская газета "Sade" /Искра/, издаваемая взамен приостановленной ранее газеты "Uus Wirulane", которая выходила в двух изданиях, из коих одно ежедневно для городских подписчиков, а другое - два раза в неделю для проживающих в деревне под названием "Uus Wirulane teine wäljaanne" /Новый Вирулане, второе издание/. Взамен последнего издания являлась газета "Laine" /Волна/, хотя и под издательством другого

лица М. Кицника.

Сообщая о сем, эстляндский губернатор присовокупил, что доказательством выхода "Laine " взамен приостановленного " Uue Wirulane " служит помещенное в № 1 "Laine " объявление, в котором ясно сказано, что, по случаю приостановленной газеты "Uue Wirulane ", подписчикам последней будет высылаться "Laine ".

Имея в виду, что газета " Laine " есть таким образом продолжение двух приостановленных изданий, выходящее только под другим наименованием, я, на основании п. 14 ст. 19 воен. пол. и руководствуясь циркуляром Министерства внутренних дел от 11 мин/увшего/ июня за № 72867, постановил: в предупреждение вредного влияния на местное население газеты " Laine " приостановить выход ее в свет на время военного положения, о чем уведомить Эстляндского губернатора - для зависящих распоряжений к исполнению сего, а Главное управление и Ревельского инспектора по делам печати, а также прокурора Ревельского окружного суда - для сведения.

Временный/ Прибалтийский Генерал-Губернатор, генерал
от инфантерии барон Меллер-Закомельский /л. 6/.

Нам остается лишь добавить, что последнее постановление было следствием доноса таллинского инспектора по делам печати Ю. Труусмана. В ЦГИА ЭССР в Тарту /ф. 52, оп. 1, ед. хр.475, дл. 30-31/ хранится черновик его отношения эстляндскому губернатору от 5. УП 1907 г. за № 367, в котором Ю. Труусман рекомендует последнему обратиться к Временному Прибалтийскому генерал-губернатору с предложением приостановить издание "Лай - не ". Тут же приводится "аргументация" в пользу этого предло-

жения, почти дословно повторенная в постановлении генерал-губернатора.

Дело "Об издании в городе Ревеле эстонской газеты "Uus Wiigulane" /ЦГИА СССР в Ленинграде, ф. 776, оп. 9, 1906 г., ед. хр. 482/.

Копия

Свидетельство

№ 1790

Октября 25 дня¹ 1906 года выдано Эстляндским губернатором на основании высочайше утвержденных 24 ноября 1905 г. Правил о повременных изданиях мешанину города Ревеля Яку Яковичу Ярву, проживающему в городе Ревеле по Большой Батарей - ной улице в доме № 20, в удостоверение того, что он, Як Якович Ярв, состоит издателем повременного издания на эстонском языке под названием "Uus Wiigulane" /Новое Вирулане/ в двух изданиях, разрешенного к выпуску в свет в г. Ревеле, первое издание ежедневно, а второе два раза в неделю без предварительной цензуры.

Подписная цена издания в год: первого - 5 руб. 50 коп., а второго - 3 руб. 50 коп.

Ответственным редактором состоит сам издатель Як Ярв.

Издание печатается в типографии Антье в г. Ревеле по Ли-

¹ Точная дата в документе по случайности отсутствует. Мы восстанавливаем её по другой копии, хранящейся в ЦГИА СССР в Тарту, ф. 52, оп. 1, ед. хр. 503, л. 53.

повой улице в доме № 13.

/Далее в деле следует программа издания, за малыми исключениями повторяющая программу газеты "Тяхт" /лл. 2-2об.//

Подписал: Губернатор Башилов /л. 2 об./.

Копия

Постановление

Вр/еменного/ Прибалтийского Генерал-Губернатора о применении п/ункта/ 14 ст/атьи/ 19 воен/ного/ пол/ожения/ 13 июня 1907, № 4399.

В № 112 издаваемой в городе Ревеле газеты "Uue Wirulane" от 21 мин/увшего/ мая помещен договор, заключенный администрацией и рабочими завода "Лаусман", причем редакция газеты присоводупила от себя примечание, заключающее всецело призыв к борьбе, к единению рабочих и требованию 7-ми часового рабочего дня.

Принимая во внимание изложенное, а равно вообще крайне левое направление означенной газеты, вредно влияющее на местное население, я, согласно п. 14 ст. 19 воен. пол., постановил: издаваемую Яком Ярвом газету "Uue Wirulane" приостановить на все время военного положения. Копию и стоящего постановления сообщить Эстляндскому губернатору для зависящих распоряжений к исполнению и Главному управлению по делам печати, к сведению.

Вр/еменный/ Прибалтийский Генерал-Губернатор, Генерал от инфантерии /подписал/ барон Меллер-Закомельский

/л. 4/.

В заключение нам остается добавить, что и в ленинградском и в тартуском Исторических архивах хранятся также многочисленные документы об иных видах преследования газет, издававшихся Я. Ярвом, — об оштрафовании редактора-издателя, отдаче его под суд за опубликование тех или иных статей, признанных "опасными" или незаконными, и т. д., также как и доносы некоторых лиц и учреждений на газету и издателя. Но публикация их — предмет уже другой работы.

NÕUKOGUDE AJAKIRJANDUS

MÕNINGAID PROBLEEME MASSIKOMMUNIKATSIOONI SÜSTEEMI

JA ISIKUTEVAHELISE KOMMUNIKATSIOONI OSAST

T. Talle,

diplomand

NLKP KK 1968. a. märtaipleenumi otsustes rõhutatakse, et kaasajal emandab erilise tähtsuse leppimatu võitlus vaenuliku ideoloogiaga, imperialismi sepitsuste etsustav paljaatamine ja kõigi töötajate kommunistlike veendumuste ja ideelise tugevuse kasvatamine. Neis tingimuses on massilise mõjutamise vahendite efektiivsuse ja sellega seotud probleemide tähtsust raske üle hinnata.

Aga kommunikatsiooniteooria tähtsus ei piirdu üksnes praktilise kasuga, mida saadakse massilise mõjutamise tegevuse tõhustamiseks. Nõukogude setsioloog, filosoofiadoktor Levada väljendab huvi massikommunikatsiooni uurimise vastu hoopis teisest aspektist, väites, et teda ei huvita "mitte niivõrd see, mida võib teha setsioloogia massikommunikatsiooni jaoks, kui võrd see, mida võib anda setsioloogiale massilise kommunikatsiooni süsteemi tundmine, mida võib selle süsteemi abil mõista ühiskonnas".

Alljärgnevalt käsitletakse üht kommunikatsiooniteooria kitsamat lõiku - välispoliitilise informatsiooni edasiandmisel esinevaid probleeme, peamiselt massikommunikatsiooni, isikutevaheliste kontaktide ja arvamuse kujundamisel. Et isikutevaheliste kontaktide ja arvamuse liidri osa

en tihedas seoses teiste vahendavate faktoritega, eeskätt grupikuuluvusega, siis antakse enne lühike teoreetiline ülevaade vahendavate faktorite esast informatsiooni levikul ja arvamuse kujundamisel. Järgnevalt kirjeldatakse empiirilise materjali abil välispoliitilise informatsiooni levikut ja arvamuse kujundamist konkreetsetel juhtudel, kusjuures püütakse mingil määral tõestada informatsiooni kaheastmelise leviku kontseptsiooni. Tähelepanu pööratakse ka nõukegude ja välismaiste informatsiooni- ning prepagandasüsteemide vahetunnustele informatsiooni edasiandmisel ja arvamuste kujundamisel.

1. Vahendavad faktorid. Grupimõjud.

Arvamuse liider.

1956. aastal küsiti Ameerika Ühendriikides ühe kelledži 33 üliõpilaselt, millal stardib nende arvates esimene kunstlik maakaaslane. Keskmine vastus oli 26,5 aastat. Mõni aeg pärast seda ilmusid ajalehtedes, raadides ja televisioonis materjalid, kus oli juttu USA kavatsusest lähemal ajal satelliit üles lasta. Nüüd korrati katsed sama üliõpilaste grupiga. Ühtlasi esitati küsimus, kas nad on lugenud mainitud artikleid või näinud-kuulnud vastavaid saateid. Arvamuste keskmine oli nüüd 19,8 aastat, kusjuures pakutud informatsiooni olid vastu võtnud 22 üliõpilast, kuna 1/3 katsealuseist (11 üliõpilast) ei teadnud avaldatud materjalidest midagi. Selgus, et informeerituid oli hinnang juba enne informatsiooni saamist tunduvalt lähemal õigele kui mitteinformeerituid (vastavalt 11,2 aastat ja 60,3 aastat). Teistkordsel mõõtmisel olid vastavad

hinnangud 6,3 aastat ja 49,0 aastat (muutus seega 43,7% ja 18,3%).

Katse tulemused seabivad ilmekaks illustratsiooni teooriale, mis väidab, et massilise kommunikatsiooni vahendid ei mõjuta vastuvõtjat mitte otseselt, vaid vahendavate faktorite kaudu. Nägime, et katsealustel, kes massikommunikatsiooni vahendeilt informatsiooni vastu võtsid, oli juba eelnevalt vastavasuunaline hea (seadumus) - nende arvamus satelliidi üleslaskmise võimaluste suhtes oli tunduvalt optimistlikum. Samal ajal teimus nihe, kuigi väikeses ulatuses, ka nende hinnanguis, kes polnud lugenud ühtki artiklit, näinud ega kuulnud ühtki saadet. Järelikult pidi informatsiooni nendeni siiski jõudma (sest põhjuseta poleks hinnanguid korrigeeritud) teiste, paremini informeeritute kaudu.

Nii hea (seadumuse) kui ka isikutevaheliste kontaktide mõju informatsiooni levikul ja arvamus kujundamisel kuuluvad suurde nähtuste gruppi, mida massikommunikatsiooni uurijad nimetavad vahendavaiks faktoreiks. Lihtsustatult võiks siis informatsiooni edasiandmist kujutada järgmise skeemiga:

saatja (kommunikaator) → vahendavad → vastuvõtja
faktorid (retsipient)

Üksikasjaliselt on vahendavate faktorite ja massilise mõjutamise vahendite vahekorra käsitletud J. T. Klapper.¹ Neidsamu probleeme on puudutatud ka P. Vihalemma

1. Vt. J. T. Klapper, The Effects of Mass Communication, Illinois 1961.

töös "Mõnedest probleemidest seoses massikommunikatsiooni
efektiivsusega".¹

Käesoleva töö seisukohast huvitavad meid eelkõige vahendavad faktorid, mis on seotud grupimõjudega. Alipool vaatleme neid lähemalt.

Ameerika sotsioloog E. Fromm väidab, et inimene vajab nii laialdasi sidemeid teiste inimestega kui ka vabanemist piiramistest, mis takistavad tema individualiseerumist. Kui inimene asub tingimuses, mis suurendavad tema individuaalsuse astet, kuid lõhuvad tema sidet teiste indiviididega, püüab ta isegi oma vabaduse hinnaga taastada seda sidet ja alluda grupieesmärkidele.

Seda põhjendatakse järgnevalt: "Sideme puudumist väärustega, sümbolitega, normidega võime määratleda kui moraalset üksindust, märkides seejuures, et moraalne üksindus on niisama väljakannatamatu nagu füüsilinegi, või pigem, füüsiline üksindus muutub väljakannatamatuks alles siis, kui ta haarab endasse ka moraalise üksinduse".² Fromm lisab, et mo-

1. P. Vihalemm, Mõnedest probleemidest seoses massikommunikatsiooni efektiivsusega. Fakt, sõna, pilt III, Tartu 1967.

2. А. Инкельс, Личность и социальная система. Социология сегодня, Москва 1965, lk. 281.

raalne üksindus an seisund, "mida inimene kardab üle kõige".

Ameerika setsioloogias on eriti läbi lõõnud Charles H. Ceeley (1864-1929) peolt antud klassifikatsioon nn. "primaarseteks" ja "sekundaarseteks" ühiskonnagruppideks, millele vastab teiate auterite peolt kasutatud jaetus "väikesteks" ja "auurteks" gruppideks.

Primaarsete gruppide puhul valitseb teatud intiimsus, isiklikud sidemed liikmete vahel (face-to-face-grupid). Ceeley toob näiteks perekonna, naabruskonna jne. Meedsas suur - linnas elavad inimesed reeglina paljudes gruppides, kusjuu - ree üksikuisae gruppidesae kuuluvad liikmed ei pea vastastik - ku üksteist tundma (töö, perekond, kool, kirik, poliitika, naabrus, sport jne.).

Sekundaarsete gruppide puhul puudub isiklik kontakt, mistõttu nad nii tihedalt seotud peole (hõim, rahvus, klass jt.).

Ameerika setsioloogias kasutatakse vahel ka j etust fermsalaeteks ja mitteformaalseteks gruppideks. See puutub peamiselt ühendustesse, mis on tekkinud moodsa tööjaotuse tõttu. Inimesed tulevad tavaliselt töökohale koos, nende vastastikused suhted on kindlate eeskirjadega tüpiseeritud, seepärast on nad enam või vähem sunnitud elama kindlates

formaalsetes ühendustes, mis võivad saada "mitteformaalse" iseleomu, kui nende välisest elukerrast tingitud suhted võtavad isikliku või intiimsema iseleomu¹.

Tšehhoslovakkia sotsioloogid ei erista jaotust "primaarseteks" ja "sekundaarseteks" jaotusest "suurteks" ja "väikesteks" gruppideks. Seevastu tuntud poola sotsioloog J. Szczepanski rõhutab, et sugugi mitte iga väike grupp pole primaarne grupp.² Väikesteks gruppideks nimetab ta gruppe, mille liikmete arv pole suurem kui 30. Szczepanski järgi iseleomustab väikesi gruppe liikmete vaheline isiklik tutvus, mistõttu nende suhted ei ole kunagi ebaisiklikud, vastandina suurtele gruppidele, kus inimeste mõju üksteisele on anonüümne. Samal ajal võib väike grupp olla sekundaarne ja formaalne.

Primaarset gruppi nimetab Szczepanski väikese grupi eriliigiks, kus eksisteerib vahetu kontakt liikmete vahel, nende kõrgelt emotsionaalne huvi grupi elu vastu, mille tagajärjel grupi liikmed samastavad end grupiga. Grupi liik-

¹J. Klofac - V. Tlusty, Empirische Soziologie, Berlin 1964, lk. 65.

2. Я. Щепанский, Элементарные понятия социологии, Новосибирск 1967, lk. 146-149.

meid ühendavad eelkõige isiklikud huvid. Tavaliselt moodustab perekond primaarse väikese grupi, kus liikmed tunnevad isiklikku vastutust teiste grupi liikmete saatuse pärast. Kui aga väikeses grupis, näiteks perekonnas, tõusevad esikohale formaalsed sidemed, kaob "meie-tunne", grupi liikmed kaotavad isikliku huvi grupi vastu ega samasta end gruppiga, muutub see väike grupp sekundaarseks.

Jaotusel formaalseiks ja mitteformaalseiks gruppideks võtab ta aluseks ametlike instituutide ja formaalse kontrolli olemasolu. Gruppi, mille liikmete vaheline side ei põhine ametlikel instituutidel ja formaalsel kontrollil, nimetatakse mitteformaalseiks. Selline grupp võib samal ajal kuuluda väikeste ja primaarsete gruppide hulka, kuid on ka suuri mitteformaalseid grupe. Viimaste näiteks võib tuua elukoha naabrusel põhinevaid suuri grupe, mis ei ole mingil määral organiseeritud ega ametlikult seotud. Kui aga luuakse ametlikud instituudid, formaalne kontroll või organisatsioon, muutub grupp formaalseks.

Seega - aluseks võttes J. Szczepanski klassifikatsiooni - võime öelda, et kõige paremini rahuldavad inimese vajadust sidemete järele teiste indiviididega primaarsed väikesed grupid (kas grupis eksisteerivad formaalsed sidemed või mitte,

pole seejuures oluline). Primaarne grupp rahuldab kõige paremini ka indiviidi vajadust tunnustuse järele (vrd. pedagoogikateaduses - alaealiste ning "kampade" moodustamisele). Kui inimest ei tunnustata primaarse grupi täieõigusliku liikmena, tunneb ta end paratamatult üksikuna, hüljatuna. Sekundaarsed väikesed grupid rahuldavad aga nimetatud vajadusi hoopis vähemal määral.

Samal ajal on individid tavaliselt paljude väikeste gruppide liikmeks, kusjuures ema liikmeksolekut mingis grupis hindab ta vastavalt sellele, kuidas grupp rahuldab tema vajadusi.

Oma liikmete vajadusi rahuldades esitavad väikesed grupid neile ka teatud nõudmisi. Olulisemaks nõudmiseks, mis määrab arvamuste ja hoiakute kujunemise mehhanismi väikeses gruppides, on nõudmine üksmeele järele. Arvamuste kooskõla puudumisel väikeses grupis tekib liikmete vahel pinges seisund, või nagu ütleb Newcomb "... teatud spetsiifilistes tingimustes see või teine kommunikaatoritevaheline suhe, mida kellegi poolt neist võidakse määratleda kui lahkmeelsust, leiab tavaliselt karistamist ja viib pinge tekkimisele või nagu ma eelistan öelda, seda iseloomustab pinge."¹

1. T. Ньюком, Исследование согласия. Социология сегодня, Москва 1965, lk. 307. 57

Üksmeelt määratletakse kui millegi suhtes kokkulan-
gevate orientatsioonide eksisteerimist kahe või rohkema isik-
suse vahel. Kui aga " ... A-1 on positiivne orientatsioon B
suhtes ja negatiivne X suhtes ja A arvab, et B orientatsioon
X-le on positiivne, tekib situatsioon, mida võib iseolemus -
tada kui tasakaalu rikkumist ehk pinget¹".

Ja edasi: "võib öelda, et pinget tekkimine lahkmeel-
suse tagajärjel viib inimestevahelise suhtlemise intensiivis-
tumisele, mis tavaliselt suurendab nendevahelise üksmeelsuse
astet."²

Rikutud tasakaal ehk pinget seab ohtu primaarse grupi
eksisteerimise - liikmete vahelised lahkkelid viivad "meie-
-tunnetuse" nõrgenemisele, liikmed ei samasta end enam kogu
grupiga ja gruppi koosheidva jõuna tõusevad esile formaal-
sed sidemed. Häirivalt mõjub pinget ka väikese grupi ette sea-
tud ülesannete lahendamisel (näit. teotmiskollektiivis, tea-
dusliku uurimise grupis jne.). Kui grupil ei õnnestu arva -
muste üksmeelt taastades pinget likvideerida, püüab ta tei-
sitimõtlejaid grupist eemaldada. Eelpeolõeldu kehtib juhul,
kui grupi liikmed omistavad lahkarmumusi põhjustanud küsi-
mustele erilise tähtsuse või kui need küsimused on eriti

¹ Sealsamas, lk. 308.

² Sealsamas, lk. 308.

tähtsad grupi ette seatud ülesande lahendamise seisukohast. Vastasel juhul võidakse tasakaal taastada lihtsalt sel teel, et küsimustest, mille suhtes puudub grupi liikmete üksmeel, eelistatakse mitte rääkida, nad tõrjutakse grupi teadvuses tagaplaanile.

Nagu märgivad Ameerika uurijad Riley'd, saavutatakse arvamuste ühtimine vastastikuse mõjuga antud indiviidi ja tema jaoks tähtsate gruppide vahel. Seega, vastavalt oma isiklikele omadustele ja võimetele, inimene suuremal või vähemal määral kas kujundab väikseid grappe, mille liikmeks ta on, või formeerub ise vastavalt nende nõudmistele, s.t. kujundab arvamusi või laseb oma arvamusi kujundada.

Grupimõjul on määrav tähendus ka massikommunikatsiooni vahendite poolt edasiantava informatsiooni vastuvõtul ja selle alusel arvamuse ja suhtumise kujundamisel: "... massikommunikatsiooni võtab indiid vastu kui teatud tema jaoks tähtsa grupi liige."¹

Seejuures ei tohi unustada, et tavaliselt pole inimene mitte ühe, vaid paljude väikeste (primaarsete ja sekun-

1. Джон Райли-младший и Матильда Райли. Массовая коммуникация и социальная система. Социология сегодня, Москва, лк. 624.

daarsete) gruppide liige, mis olenevalt aellest, kuivõrd kõrgelt ta ema liikmestaatus hindab "meedustavad tema väärtusi, sanktsioneerivad tema käitumist ja vastavalt mõjutavad tema relli retsiplendina." ¹ Olulisemat esa etendab muidugi kuulumine primaarsesse gruppi.

Suurt esa informatsiooni vastuvõtmisel ja arvamuse kujundamisel gruppides mängib arvamuse liider. Klapper, kee teetub Lazarsfeldi jt. uurimustele, väidab, ² et ilmselt vee lab informatsiooni (ideed) kõigepealt arvamuse juhtidele ja nende käest elanikkonna vähemaktiivsele esale. Arvamuse liider ei pruugi kekku langeda väikese grupi liidriga. Tavali selt en väikese grupis erinevates ainevaldkondades erinevad arvamuse liidrid.

Arvamuse liider en antud küsimuses enam kompetentne kui ülejäänud grupp, tal en laiem juurdepääs pideva info matsiooni allikaile. Seejuures laseb ta end rohkem kui tei sed grupi liikmed massikommunikatsioonist mõjutada (näiteke liider kino alal loeb rohkem kinoajakirjandust, poliitika alal - poliitilist ajakirjandust jne.). Grupitavade ja -ner mide seisukehast sarnaneb liider teistele grupi liikmetele,

1. Sealsamas, lk. 631.

2. J. T. Klapper, op. cit., lk. 32.

aga parem informeeritus, mis võimaldab tal rahuldada grupi vajadust informatsiooni järele, tagab talle autoriteedi. Nii omandab arvamuse liidri suhtumine tema valdkonda kuuluvatesse küsimustesse otsustava tähtsuse kogu grupi hoiaku kujunemisel.

Märkides arvamuse liidri osa faktilise materjali vahendamisel, ei tohi unustada, et fakte võib edukalt edasi anda, ilma et toimuks massikommunikatsiooni eesmärgiks seatud arvamuse muutust.

Vastuvõetuprotsessi valikulisus suureneb veelgi arvamuse liidri mõjul, kes tema kaudu tulevast informatsioonist annab edasi tavaliselt ainult neid fakte, mis on kooskõlas grupi tavadega.¹ Samal ajal mõjutab ta grupi liikmete arvamust, interpreteerides ja mõtestades vastuvõetud faktilist materjali ning juhtides tähelepanu just teatavasuurialistele faktidele.

Ülaltoodust järeldub, et arvamuse kujundamisel on määrav osa arvamuse liidril, kuna massikommunikatsiooni vahendite mõju langeb teisejärgulisele kohale. Mis puutub aga

1. Vt. Джон-Райли-младший и Матильда Райли, tsit. teos, lk. 622.

arvamuse liidrisse endisse, siis on viimased rohkem kui teised indiviidid massikommunikatsioonist mõjutatavad, sest nad võtavad suuremal hulgal informatsiooni otse massilise kommunikatsiooni kanaleist.

Väikeste gruppide mõju informatsiooni vastuvõtul ja arvamuse kujundamisel ei ärata üldiselt kahtlusi. Suuremal või vähemal määral on see leidnud tunnustamist ka nõukogude sotsioloogia-alases kirjanduses. Näiteks nendib B. Grušin, et "... mikrokeskkonna (=väikeste gruppide) raames praktiliselt ei eksisteeri arvamuste väljendamise vahendite või kanalite probleemi, nagu pole seal ka vajadust arvamuste sisu täpsustamisele, selle piiride määramisele jne. suunatud pingutusteks. Vaadeldavas sfääris ühiskondlik arvamus nagu "ripub õhus" ja on kättesaadav grupi iga liikme vahetule tunnetusele."

Seevastu arvamuse liidri suhtes on väljendatud mõtteid, mis kuulutavad ta fiktsiooniks või seavad kahtluse alla tema osa informatsiooni levikul ja suhtumiste kujundamisel. Esitame kahe autori väited.

J. Levada: "Asi on selles, et gruppide arvamuste ja hinnangute muutmiseks pole üldse vaja liidreid. Ja pole sugugi hädavajalik, et gruppidel maitsete või huvide tasemel oleks

1. Б. А. Грушин, Мнения о мире и мир мнений, Москва 1967, lk. 308.

mingisugune selgelt väljenduv liider See on veidi kunstlik ühiskonna personifitseerimine. Kahe astme reaalne mõte, mitte eriti originaalne, kuid minu meelest originaalne, seisneb selles, et inimest mõjutatakse tema grupi standardi kaudu Kaka astet on siin selles mõttes, et algul formeeruvad erinevate maitsetega grupid, nad formeeruvad ümber, muutuvad kuidagimoodi, aga pärast mõjub see igale üksikule inimesele Kogu (kaheastmeliause) mõte on ainult selles, et pole otsest kommunikatsiooni punktist punkti (stiimul-reaktsioon). Selles eitava mõttes need kaks astet kasulikud ongi.¹

J. Šerkovin: "Palju ebaselget on ka "kommunikatsiooni kaheastmelise voolu" kontseptsioonis. Selle kontseptsiooni autorid kinnitavad, et isiklikud kontaktid inimeste vahel gruppides on efektiivsemad kui massilise kommunikatsiooni vahendite otsene mõju. "Arvamuse liidrid" on selle kontseptsiooni järgi rohkem allutatud raadio, ajalehtede, televisiooni mõjule kui need, kellega nad hoiavad isiklikku kontakti ja kelleni nad juhivad kommunikatsiooni sisu. Siit

1. Кяярику 1. Материалы встречи социологов "Методологические проблемы исследования массовой коммуникации" Кяярику 1966, Тарту 1967, lk. 162-163.

järgnev praktiline juhised ütleb, et kommunikatsiooni peamiseks objektiks peavad olema "arvamuse liidrid". Seni pole veel esitatud küllalt kaalukaid tõendeid sellise järelduse kasuks, ja kommunikatsiooni kaheastmelise voolu kontseptsiooni¹ võib pidada mitte rohkem kui tööhüpoteesiks, mis vajab edasist kinnitamist."

2. Arvamuse liidri osast informatsiooni vahendamisel ja arvamuse kujundamisel.

Küsimusse selguse toomiseks korraldas käesoleva autor vaatlusi ning katseid, mille eesmärgiks oli uurida isikutevaheliste kontaktide osa välispoliitilise informatsiooni levikul. Esimene vaatlus toimus ühes TRÜ üliõpilaste ühiselamus, kus vaadeldi välispoliitilise informatsiooni levikut 1967. a. juunis, kui toimus Iisraeli agressioon Araabia maade vastu. Üliõpilaste omavaheliste arutluste ajal olid gruppides selgesti eraldatavad isikud, keda võib pidada arvamuse liidriteks. Torkas silma, et arvamuse liidrid (antud küsimuses) polnud mitte ainult teistest paremini informeeritud, vaid nende informatsioon oli ka kõige operatiivsem, sündmustest said nad teistest varem teada. Ilmselt on siin tegemist huviga, mida võib pidada arvamuse liidri seisundi üheks eeltingimuseks - kui inimene on mingist ainevalakonnast eriti huvitatud, hangib ta informatsiooni ka raskemini kättesaadavaist allikaist, saavutades seega parema ja operatiivsema informatsiooni.

¹ Ю. А. Шерковин, О природе и функциях массовой коммуникации. Журналистика № 6, МГУ 1967, lk. 58.

Informeerides kaaslasi viimastest sündmustest, kujundasid arvamuse liidrid samal ajal ka avalikku arvamust. Seejuures võis tähendada meie välispoliitilise informatsiooni mõningat ebaoperatiivsust.

Poliitilise informatsiooni operatiivsuse nõue on nõukogude Žurnalistikateoorias üldtunnustatud. J. Šerkovin, rõhutades kommunikatsiooni kiiruse erilist osa propagandategevuses, märgib, et "... teate edasiandmise kiirus annab inimestele rahulduse oma informeerituse tunnetamisest - seisund, mis aitab kaasa isiksuse tunnustamisele grupi poolt..." ja seepärast tuleb informatsioon edasi anda "... kiiremini kui jõuab oma versiooni sellesama sündmuse või fakti kohta esitada poliitiline või ideoloogiline vastane. Tingimusi, kus poliitilised või ideoloogilised oponendid valdavad analoogilisi massikommunikatsiooni tehnilisi vahendeid, nende vahendite täiuslikkuse aste on aga selline, et kommunikatsiooni takistavad füüsilised barjäärid osutuvad kergesti ületatavaks, omandab informatsiooni edasiandmise kiirus esmajärgulise tähtsuse. Suhtumise kujundamine sündmusse on kergem sellel, kes teatab temast esimesena. Kaesolevaks ajaks on terve rea eksperimentaalsete uurimustega välja selgitatud ja praktikas veenvalt tõestatud esmase vastuvõtu suhteline püsivus võrreldes kõigi järgnevatega."¹

Informatsiooni kahepoolsuse nõudesse propaganda efek-

¹ Ю. Шерковин, tsit, teos, lk. 44.

tiivsuse seisukohalt suhtutakse erinevalt. Osa autoreid arvab, et vastaapoolse argumentide esitamine ainult desorienteerib vastuvõtjat. Teiselt poolt on väidetud, et kõige paremat efekti arvamuse kujundamisel annab just kahepoolse informatsiooni esitamine ja vastase väite ümberlukkamine.

F. Fearingi järgi: "Mida kahepoolsem on teade, seda suurema tõenäosusega võib adressaat leida teates seda, mis vaatab tema tavalisele tunnetusele, siit tulenevalt mõistetakse teate sisu adressaatide poolt erinevalt."¹

Klapperi arvates on kahepoolne propaganda efektiivsem kõrgema haridusega inimeste juures, kuna madalama hariduse puhul annab suuremat efekti ühepoolne propaganda. Peale selle loob kahepoolsete väidete esitamine immuunsuse vastu-propaganda suhtes, kuna ühepoolsete väidete esitamine on efektiivsem, kui tahetakse mõjutada inimesi, kes juba eelnevalt kaldusid kaitstava vaate poole (tugevdav mõju).² Samas hoiatatakse, et kui mõlemapoolne argumentatsioon esitatakse välise (illusoorse) erapooletusena, ja vastuvõtja taipab erapooletuse illusoorsust, saadakse tulemuseks "bumerangefekt" - propaganda tulemus on vastupidine soovitud.

Võtame kokku vaatluse tulemused liidri osast;

1.

Vt. I. A. Федякин, К вопросу об общей теории социальной информации. Современные теории журналистики, Издательство Московского университета 1967, lk. 51.

2. Vt. J.T.Klapper, tsit. teos, lk. 114-116.

+ arvamuse liidri osa informatsiooni vahendamisel ja arvamuse kujundamisel oma lähemas ümbruses oli selgesti eristatav;

+ arvamuse liidri seisundi saavutamise eelduseks oli põhjalik ja mitmekülgne informeeritus ning informatsiooni operatiivsus, mis tagas talle autoriteedi kuulajate silmis;

+ arvamuse liider oli rohkem kui teised indiviidid massikommunikatsiooni poolt mõjutatav - esmase informatsiooni võttis ta otse massilise kommunikatsiooni allikaist;

+ kui faktilist informatsiooni võtsid teised grupiliikmed vastu massikommunikatsiooni vahendite (ajalehed, raadio) kaudu, siis suhtumise kujundamisel olid määravaks arvamustevahetused väikestes gruppides, kus pääsesid mõjule arvamuse liidrite poolt antavad seisukohad.

Massikommunikatsiooni ja isikutevahelise kommunikatsiooni osast informatsiooni levikul ning arvamuse kujundamisel.

Möödunud aasta 26. veebruarist 5. martsini toimus Budapestis kommunistlike ja töölisparteide esindajate konsultatiivkohtumine.

Et kontrollida, kuidas oli levinud tähtsa välispoliitilise sündmuse kohta edasiantuu informatsioon ja millist osa etendasid informatsiooni levikul massikommunikatsioonivahendid ning isiklikud kontaktid, korraldati 15.-30. märtsini TRÜ üliõpilaste ja ühe Tartu ettevõtte tööliste hulgas ringküsitlus. Küsitlusel kasutati intervjuerimismeetodit. Intervjuerijaina töötasid TRÜ Ajaloo-Keeletea-

duskonna üliõpilased L.Mägi, R.Valing, D.Vsevirov. Küsitleti 30 üliõpilast ja 30 töelist.

Toomata siin ära küsitluslehel esitatud küsimusi ning küsitluse üksikasjalikku analüüsi (selle üksikasjadega saab tutvuda autori diplomitöö vahendusel), esitame siinkohal vaid katse olulisemad tulemused.

Katseandmeist selgus, et küsitletavate informeeritus viitab 1) teistelt inimestelt saadud teadetele (ebamäärased andmed, ei teata põhilist, vaid üksikuid kõrvalseiku) ja 2) mõningale välismaiste informatsiooniallikate mõjule.

Vaatame, missugust osa informatsiooni levikul ja arvamuse kujundamisel mängisid isikutevahelised kontaktid. 11 üliõpilast ja 3 töelist vastasid, et nad on saanud konsultatiivkohtumist puudutavat informatsiooni teiste inimeste käest.

Rumeenia lahkumisest said teiste inimeste käest teada 8 üliõpilast ja 2 töelist, lahkumise põhjuste kohta vastavalt 7 ja 3.

Kas võib väita, et esitatud andmed tõestavad informatsiooni leviku kaheastmelisuse kontseptsiooni? Rõhutame, et me ei kavatse absolutiseerida arvamuse liidri osa ja väita, nagu liiguks informatsioon alati rangelt akeemi järgi: massikommunikaator - arvamuse liider - väikese grupi liige. (Kuigi teatud juhtudel, peamiselt just raskemini kättesaadava informatsiooni puhul, selline süsteem tõepoolest eksisteerib, oleks massilise kommunikatsiooni vahendite kaasaegse arengutaseme juures mõttetu eitada, et osa fak-

tilist informatsiooni võetakse vastu otse, ilma arvamuse liidri osavõtuta suhtumiste ja arvamuste kujundamisest). Küsitluse tulemusi kokku võttes võib nentida, et antud juhul oli inimestevaheliste kontaktide osa informatsiooni edasiandmisel mitte väiksem kui massikommunikatsioonil. Isikutevaheliste kontaktide taga võib aga otsida arvamuste liidreid.

Informatsiooni efektiivsusest kõneldes tuleks arvestada veel üht asjaolu. Kommunikatsiooniteoorias esineb mõiste "küllastumuslävi", millega tähistatakse situatsiooni, kus inimese teadvus on koormatud kas liiga suure informatsiooni hulgaga või ühete ja samade märkide liiga intensiivsest kasutamisest lühikese perioodi jooksul. Piiri saavutamine ühe kommunikatsiooniallika poolt loob tänuväärseid eeldused teistest allikatest saadava informatsiooni vastuvõtmiseks.¹ Tundub, et juht sellise seisundi võis meie informatsioonisüsteem paljude vastuvõtjate juures tekitada. Materjalid konsultatiivkohtumisest olid trafaretse ja monotoonse sõnastusega, tihti sisult väheütlevad ja konkreetse informatsiooni poolest vaesed. Ilmselt ei tajunud lugejad ja raadiokuulajad enam pakutava informatsiooni tähendust, tunnetasid seda mürana. Vaatustes väljendub ka vajadus täieliku ja mitmekülgse informatsiooni järele.

¹. vt. Ю.А. Шерковин, op. cit., lk. 57.

On selge, et antud juhul oleks sajalik analüüsiv kommentaar pigem kasuks kui kahjuks tulnud. Seda enam, et muu materjali ühetoonilisuses oleks kommentaar mõjunud värskendavalt.

Küsitluse andmeist paistab silma terav vahe üliõpilaste ja tööliste informeerituses. Tõenäoliselt on see tingitud eelkõige suuremast poliitikahuvist üliõpilaste hulgas. Nagu näitavad ajalehe "Edasi" juures 1965.-1966. a. läbiviidud ankeetküsitluse tulemused, valitseb tugev sõltuvus inimeste hariduse ja poliitikahuvi vahel (koos haridusega kasvab ka huvi poliitika vastu). Kuid mängus võib olla ka teisi tegureid. Võib arvata, et üliõpilaste hulgas on hoopis paremad võimalused informatsiooni levikuks isiklike kontaktide teel (ühiselamud), grupisidemed on üliõpilastel tõenäoliselt tugevamad kui töölistel tehases. Lõpuks võib oletada, et massikommunikatsiooni kaudu antav informatsioon vastas üliõpilaste vastuvõtuvõimele paremini kui tööliste omale. Siit tõusetub diferentseeritud propaganda nõue (informatsioon ja propaganda olgu suunatud mitte mingisugusele vastuvõtjale "üldse", vaid kindlale ühiskonnagrupile!).

Juba mainitud "Edasi" ankeetküsitlusest selgub muuseas ka, et meeste poliitikahuvi ületab tunduvalt nais oma. Nii oli keskmisest suurema poliitikahuviga isikuid meeste hulgas kaks korda rohkem kui naiste hulgas. Samasuunalise tendentsi poliitilise informeerituse osas lööb välja (üliõpilastel nõrgemini kui töölistel) ka meie küsitluse juures.

Lõpuks võtame kokku andmed hinnangutest "Edasi" välis-

poliitilisele kommentaarile (XII a) ja välissündmuste lühikroonikale (XII b).

	XII a	XII b
Üliõpilased:	"hea" 22	26
	"halb" 1	2
	muud 7	1
	vastus puudub	1
Töölised:	"hea" 22	25
	"halb" 4	2
	muud 4	3

Muud vastused:

XII a; Ü 1 N - "Ei vasta minu tasemele, eeldab paremat informeeritust".¹

Ü 7 M - "Ei loe seda "Edasist" - kattub "Noorte Hääle" materjaliga".

Ü 9 M - "Üldiselt hra, aga oleks vaja objektiivsemat".

Ü 12 M - "Ei loe seda".

Ü 15 M - "Ei loe seda".

Ü 20 N - "Ei loe".

T 6 M - "Hiline".

T 7 M - "Keskpärane".

T 9 N - "Ei tea".

T 28 N - "Keskmine".

XII b: Ü 19 N - "Informatsioon on liiga napp".

T 7 M - "Keskpärane".

¹ Ü - üliõpilane, T - tööline, M - mees, N - naine.

T 9 M - "Ei tea".

T 23 M - "Ei näe otstarvet".

Ilmneb, et kuigi väliskommentaari suhtes võib täheldada mõningast rahulolematust, hindab valdav enamus küsitletuist nii "Edasi" väliskommentaari kui ka välissündmuste lühikroonikat positiivselt. Ilmselt tuleks väliskommentaari kasuks autorite ringi laiendamine ja võib-olla vahel ka väikeema informeeritusega lugejale määratud materjali avaldamine.

4. K O K K U V Ö T T E K S .

Nagu eespool juba märgitud, ei kavatee me absolutiseerida arvamuse liidri osa ega väita, et massikommunikatsioon kaudu antavat informateiooni võetakee vastu eranditult arvamuse liidri kaudu. Mis puutub väitesse, et isikulised kontaktid on efektiivsemad massilise kommunikateiooni vahenditeest, siis näib, et esitatud empiirilises materjalis leidis see kiinnitust. Demonstreerisime arvamuse liidri osa suhtumiste ja hoiakute tekkimise protsessis.

Tunnustades arvamuse liidri määravat osa avaliku arvamuse kujunemisel, tuleb tähelepanu pöörata massikommunikatsioonikanaleile, kust arvamuse liidrid võtavad teateid, sest koos iga teatega püüab kommunikaator sisendada vastuvõtjasse ka omapoolset suhtumist. Kui pääseb mõjule ideoloogiliselt võõras mõju, siis viitab see meie informatsioonisüsteemi vigadele.

Õigeaegset ja täielikku informeeritust kõigest, mis sünnib maailmas, hinnatakse kui väärtust, selle järele tuntakse vajadust. Mida kõrgem on inimese haridustase ja intelligents, seda enam tunneb ta vajadust kahepoolse informatsiooni järele, seda vähem veenab teda ainult ühepoolsete argumentide esitamine. Nende vajaduste mitte-tunnustamine toob ainult kahju, sest a) inimesed saavad informatsiooni ikkagi, võttes seda vastu teistest allikatest koos sealt pakutavate arvamustega ja b) meie informatsioonisüsteemi prestiiž langeb.

L õ p u k s . "Meie kujutluse järgi seisab riigi tugevus rahvahulkade teadlikkuses. Ta on tugev siis, kui rahvahulgad teavad kõike, võivad kõige üle otsustada ja teevad kõike teadlikult."¹

¹. V. I. Lenin, Teosed, 26. k., Tallinn 1954, lk. 228.

KAS ÜLDSE KIRJUTADA?

R. Aller,
täienduskursuste lõpetanu
("Pärnu Kommunist")

Allakirjutanu on oma elus kirjutanud paar-kolmkümmend portreed. On isegi välja kujunenud tinglik jaotus, kuidas neid portreid nimetada: a) töö- ehk kogemusi jagav portree; b) probleemne portree (portreteeeritava isik on lähteks, millest probleem hargneb); c) mõtisklusportreed; d) tähtpäevalised portreed; e) biograafilised portreed; f) üldistavad portreed (ühe portreeritava - arsti, kohtuniku, agronoomikaudu või najal anda edasi see iseloomulik, mis on omane k õ i g i l e selle elukutse esindajaile). Kuid ühegi portreega pole ma rahule jäänud. Jättes kõrvale isikliku küündimatuse, püüan analüüsida objektiivseid põhjusi.

1. P o r t r e e e e s m ä r k. Millist eesmärki portree nõukogude ajakirjanduses taotleb? Arvan, et: 1) isikut mõnede tema iseloomujoonte või teenete eest esile tõsta ja selle najal kasvatada ka teisi, keda samuti võidakse esile tõsta, kui nad ilmutavad neidsamu omadusi või teevad niisamasuguseid ühiskonnale vajalikke tegusid; 2) anda portreeteeritava näol eeskuju, mille poole pürgida.

Seega on portreel pedagoogilis-didaktiline eesmärk.
Keda, milliste iseloomujoonte või teenete eest esile

tõsta, see on ajakirjandusteoreetiliselt veel läbi töötama-
ta, niisiis juhuslik. Seega eesmärgi esimene pool võidakse
ainult tinglikult saavutada. Portreteeritava valikul läh-
tub ajakirjanik puhtpraktilisest seisukohast - ühtedest
saab teha portreed, teistest ei saa. On inimesi, kellel on
häid iseloomujooni ja kaheldamatuid teeneid, kuid kellest
portreed ei saa sellepärast, et ei tema elulaadis aga bio-
graafias ole eredaid detaile, soodsat kirjanduslikku mater-
jali, mille põhjal portreed luua. Seega jääb sõelale järg-
mine enam-vähem käibiv definitsioon: portree on kirjandus-
lik kujud inimesest, kes väärivad esiletõstmist ja järgimist
ning kelle eluloos või käitumises on elemente, mis lubavad
temast meelde jääva kujud luua (seega jääb kasvatuslik mo-
ment tagaplaanile). Igavaid, üksluiseid, halle, mittemida-
gütlemaid portreid pole mõtet kirjutada.

2. Milliste le-raskuste le au-
tor portreerimisel satub?
Nagu öeldud, portree eesmärk peaks olema kasvatuslik - nii
portreteeritavale endale (tunnustus, innustus) kui ka luge-
jale (kutsub järgima). Milline portree kõige enam vastab
sellele eesmärgile? Niisugune, mis võimalikult täielikult
portreteeritava neid külgi avab, mis tunnustust ja järgi-
mist väärivad. Seega peaks iga portree oma olemuselt ole-
ma positiivne. See aga tähendab, et me peame portreeri-
tavast kirjutades vaikima maha kõik, mis iseloomustab teda
negatiivsest küljest. Inimene aga ei koosne ainult posi-
tiivsetest elementidest. Järelikult: säärase portree, mil-
le me oma eesmärgiks seadsime, ei saa pretendeerida täius-

likkusele, igakülsusele. Ta ei loo ammendavat pilti inimesest kui tervikust, vaid ainult ühest tema - kahtlemata küll kaalukamast, kuid siiski - o s a s t. Ajalehe ees - märgi seisukohalt oleks säärane portree ideaalne, kuid - kas on ta ka ideaalne portreeteritava enda, tema töökaaslaste ja lugeja seisukohalt?

Portreeteritaval on piinlik lugeda enda kohta ainult kiitvat, kui ta teab, et sellega on öeldud ainult osa tõe st. Pilt, mis isik on loonud endast, ja portree, mis temast on loonud ajakirjanik, tavaliselt erinevad teineteisest väga olulisel määral. Ma ei ole veel kohanud inimest, kes oleks rahul sellega, mis temast on kirjutatud. Viga ei pruugi sugugi olla ajakirjanikus, viga võib olla portreeteritavas endas, tema kujutluspildi subjektiivsuses, kuid see ei tee olematuks fakti, et eesmärk, mille me endale seadsime portreeteritava isiku mõjustamiseks, jääb enamasti saavutamata.

Portreeteritava töökaaslastel on piinlik lugeda oma kolleegist ainult seda, mis iseloomustab teda heast küljest, sest neile pole teadmata ka tema puudused. Seega äratatakse portree vastuväiteid, mis tema mõjujõudu selles kollektiivis kahandab. Liiatigi häirib töökaaslasi ka see, et enam-vähem võrdeete tingimuste juures ü h t nende hulgast esile tõstetakse, mis sisuliselt tähendab seda (ja nii seda ka tõlgendatakse), et t e i s e d niisugust esiletõstmist ei vääri. Kuid keegi ei taha ega suuda ennast teisest halvemaks pidada. Seega võib niisuguse portree avaldamine ajalehes sellele kollektiivile mitte innustavat, vaid hoopis

negatiivset mõju avaldada, mis on seda suurem, mida ühe -
külgeemalt portreeteeritavat on kujutatud.

Sellest tuleks järeldada, et hoopis suurem mõjujõud
on portreel, kui see valgustab isikut m i t m e k ü l g -
s e l t, ei vaiki maha ka tema negatiivseid omadusi. Kas
on võimalik praktiliselt niisugust portreed avaldada?

"Pärnu Kommunist" tegi kord katse: tõstes ealle üht
teatrivolinikku, aktiivset piletilevitajat ja teatrientu-
siasti selle eest, mida ta tõeliselt väärt oli, ei taht -
nud ta mööda minna ka tema puudustest. Puuduseks aga oli
see, et innuka ühiskondliku töö kõrval jättis ta mõnevõrra
lohakile oma kutsetöö. Selle äramärkimata jätmise oleks
tekitanud töökaaslastes protesti ja kõigutanud ka ajalehe
autoriteeti ("Näo, toimetuse ei tundnud inimest läbinisti!").
Seetõttu pidasime vajalikuks lisada kirjutisele maksimaal-
selt taktilise järelduse: "Jääb loota, et ta ka oma töö-
ülesannete täitmisel niisamasugust agarust ilmutaks. Para-
ku on tal selles suhtes veel soovida jätmissi." Tagajärg?
Portreeteeritava töökaaslased olid rahuldatud, tema ise
aga - jätnud kahe silma vahele kõik, mis oli kirjutatud
temast head - keskendas kogu tähelepanu sellele, milles
oli kriitilist. Ta oli nõrdinud ja solvunud. Ta ütles (ja
tundub, et põhjendatult): "Kui ma poleks ühiskondlikus töös
välja paistnud, poleks minust portreed kirjutatud ja po -
leke mind ka kritiseeritud. Enam ma pileteid ei levita..."
Kui niieugune võimalus, et sinu head tööd tunnustades an-
takse sulle ka kriitiline müks, saab üldiselt teatavaks,
ei lase enam keegi ennaet portreeteerida. Sest kui kõrge

oleks ka tunnustus ja kui tagasihoidlik kriitiline vihje, see viimane jääb portreeteritava kõrvus alati tugevamini kõlama. Ja jällegi jääb saavutamata eesmärk, mille me portreele seadsime.

Niisiis, tekib raudne vastuelu: pakkudes tõetruud ja täielikkusels pürgivat portreed, satub ajaleht konflikti portreeteritavaga, retušeerides isiku puudused, samuti konflikti tema töökaalatega. Praktikas minnakse tavalliselt lihtsustatud teed: ignoreeritakse mõlema arvamust (täpsemini: ei vaevutagi seda kindlaks tegema) ja apelleeritakse laiale lugejaakennale. Nemed ei tea ju konfliktidest midagi ja neile avaldab portree igal juhul soodast mõju. Kui see tähendaks emaks võtta jesuiitlikku taktikat - eesmärk pühitseb abinõu, mis on nõukegude ajakirjanduses taunitav.

Seega on nii subjektiivseid kui ka objektiivseid asjaelusid, mis ei võimalda meil luua isikust ei igakülgselt ega ka ühekülgselt portreed. Me jõuame kummalisele järeldusele, et tõelist portreed saab luua inimesest alles pärast tema surma (ja nii see tegelikult ka on).

3. A g a k u i e n t õ e l i n e i n i m e s e ?
Oletagem, et portreeteritav on niivõrd laitmatu (mida küll juhtub harva), et ka terasem silm ei märka tema puudusi või on need nii ebaolulised, et jäävad positiivse varju. Sõnaga: tegemist on tõelise inimesega. Me asume kirjutama temast portreed ja ... avastame järaku sise-
mise vastuelu isikuse ja portreeterimise mõtte enda vahel. Nii kõrgete merraalsete emadustega inimesele on sisi-

malt vastumeelt ema isiku esiletõstmine. Tõeline kanglane ei talu reklaami, milleks ajaleheartikkel paratamatult kujuneb. "Pärnu Kommunistil" on küllalt kogemusi, millal portreeteeritav kategooriliselt keeldus mitte ainult sellest, et temast kirjutataks, vaid isegi pildistamisest. Ja, nagu on selgunud, mitte eelarvamusest ajalehe vastu, vaid ülesaatmatust vastumeelsusest kõige selle vastu, mis sunnib teda ema hinge (tallamiseks?) avama. Paljudel juhtudel on allakirjutanu ka ise leobunud kirjutamast asjadest, mis on niivõrd kaunid ja emakasupüüdnud, et nende riputamise aja - leheveerule eleks neid paratamatult madaldanud. See on ema-meedi paradoks, kuid ta on olemas!

Kujutlegem siiski hetkeks, et me vastu inimese tahtmist leome temast siiski hea kirjandusliku portree. Me õigustame end, et see on lugejale vajalik. Aga kas meil on õigus selle nimel teha heale inimesele meelehärm? Kas see pole vastuelus portreeteerimise ühe põhilise eesmärgiga?

Kas müüd järeldada, et kirjanduslik portree ei vasti inimesest ei olegi kehane žanr nõukegude ajakirjanduses?

Seda veel järeldada ei saa. On liik portreesid, mis ei sisalda vastuelusid ega kutsu esile vastuväiteid. Need on põgusad visandportreed. Autor ei saa endale eesmärgiks avada isiku karakterit täielikult, ta ei püüa tuhnida tema hingeelus, ta ei pretendeerigi luua inimesest pilti. Ta tõstab vaid esile ühe iseleomuliku joone, heidab sellele hetkelise prežekterikiire ja kõik. Detail on ehtne, ei kutsu esile vastuväitlust, räägib isenda eest, ilma auto-

ri kommentaarita. Üke detail võib teinekord väga palju öelda, pretendesrimata sealjuuree üldistusele inimesest kui tervikust. Sääraseid visandeid on kõige enam viljelnud ajakirjanik J. Tille. Ma ainult ei tea, kui võrd ehtsad need on, sest juat ehtsus on aelle juures kõige elulisen.

Millal saab inimesest sääraseid detaile tabada, millest visandportreed luua? Ainult tegevuses, kutse- või ühiskondliku töö juures. Seega on visandportree sisuliselt töökirjelduse osa ja seda ei saagi õieti portreeks lugeda. Rõhuasetus pole isikul, vaid tööl, situatsioonil, elukerral, millest isik vaid põgusalt esile kerkib. Mida vähem auteri kommentaare, seda parem.

PEAMINE OM - INIMENE

L. Valper,
täienduskursuste lõpetanu
("Töörahva Elu")

Väga palju leidub meil huvitavaid inimesi, kelle elust ja saatusest võiks kas või romaan kirjutada. Ajakirjanduses aga ilmub veel kirjutisi inimestest, mida võiks nimetsda nekroloogideks elgvaile."

(Põllumajandusteaduste dekteri Aleksander Adejaani intervjuust "Rahva Häälele")

Ühel või teisel meel silmapaistvatest inimestest ta-

hame kirjutada võimalikult värvikalt, nii et seda eleks mõnus lugeda (ennekõike inimesel, kellest parajasti jutt). Tahame, kuid tihti kukub vastupidi välja.

1. K u h u k a d u s i n i m e n e ? Ajalehe "Keit" teimetusel eli kiiduväärt mõte: tutvustada lähemalt inimesi, kes en ema ala parimad (rubriik "Kutseala parim", aprill - juuni 1967).

Sissejuhatuses en öeldud:

"Rajeeni parimateks tunnistatud en ema t ö ö s a a - v u t u s t e (L. V. sõrendus) poolest tuntud üle kegu rajeeni ja paljud väljaspoolgi, kuid nii mõnegi puhul lugejaskonna teadmised nendest tublidest tööinimestest piirduvadki.

Rubriik tahab seda lünka nii sõnas kui pildis täita."

Pildis täitis: näeme, missugune en kõne all olev inimene väliselt.

Kirjapandu ülesandeks eli avada inimese elemus.

Läbi lugenud kõik kaksteist portreevisandit, tegin järgmised märkmed:

Tahtsin teada, k e s en zootehnik-selekttsionäär Regina Parmas, selle asemel lugesin ühe majandi plussidestmiinuetest. Kas tõesti piirdus inimese maailm vaid töökehaga? (vrd. näide 1).

Arnold Peterselli (tunnistatud kolmandat kerda rajeoni parimaks põllundusbrigadirika) kohta eli autor keestanud n.-ö. kirjandusliku ankeedi. Kas eluleolised andmed peavad olema kirjas?

"... nagu teistea loomakasvatusharudes, nii en ka

siin veel õige suured reservid. Et neid ära kasutada, tuleb zootehnikul taas nuputada, veenda, muretseda, et kõik vajalik oleka lautades olemas, agiteerida, propageerida uut ja eesrindlikku, äratada inimestes usku. Ja aeda Ennik Sulane teebki päevast päeva oma rahulikul, tähelepandamatul viisil."

"... saadi teada-tunda, et tasakaalukas ja seltsimehelik Väine Lukk oskab nõuda."

"Tuli töötada, kõvasti töötada ja tööd tehes õppida. Pikaajalise töö kogemustel on hädaoht rutiini kalduda, uue suhtes umbusklikuks muutuda (kas kogemused muutuvad umbusklikuks?!), kui teooria tugevasti ei toeta.

"Et tööpuudust pole ja et mees ise tööle armu ei anna, räägib seegi, et Leonhard Viks täitis mullu 341 vahetusnormi."

Sõnad, sõnad, sõnad ... Otstarbekam oleks sedasama edasi anda huvitava detaili kaudu.

Viimast engi püütud teha:

"Mees rehkendas ja mõttis, mõttis ja rehkendas. Teised olid juba künnivaale asunud. — Paar vaatajat muigasid: tea, kas see mees on pika päästikuga või mis.

—
Esimene vagu - nagu jeonlauaga tõmmatud. — Ja kui veel lõpuvagu ka täpselt oma kehale iatus, sõnasid kõik, et jah. "Rahu" mehe vastu ei aaa."

Kahjuks on auter tõtanud inimesele omast jeont - kaalukus - loe lõpus ära seletama:

"Tänu sellele, et töö on korralikult läbi mõeldud,

edeneb see jõudsasti, nii et sihitult rabelejad jäävad kaugemale maha." (Margus Tense)

"... iga arv koondab endasse tootmistegevuse, vahendite liikumise," sõnab Heino Help.

"Peale tubli toiduratsiooni sõltub munatoodang suuresti sellest, kas kondijahu ja rohelist, see on A-vitamiini, on küllalt." (Õie ja Paul Kaaver - vt. näide 2).

"On väga tähtis, et piim, lõss ja teised söödakomponendid oleksid ühtlase kvaliteediga" (vasikatalitaja Hil-da Zirkel).

Nii nad räägivad. Tundub, nagu loeksid nad erialaõpikust. Ei taha uskuda, et maainimese kõnekeel nii vaene on. Võib-olla jäid autoril vestluskaaslase keelerikkused tähele panemata? Kuipalju tundis ajakirjanik inimest, kellest ta kirjutas?

Üldine skeem: teenistuskäik - tööttingimused - töö (algul asjad kehval järjel, nüüd lähuvad tõusuteed) - tulemused.

Pähe tuleb patune mõte: küll on igavad inimesed, mis sest, et eesrindlased. Kas inimesed on igavad? Mida arvab portreeteritav ise sedalaadi lugude kohta?

T ü ü p i l i n e eli enamikul juhul üksnes registreeritud, ei olnud rikastatud inimeses peituvat in - d i - v i d u a a l s e g a . Ajakirjaniku sulg sünnitas vere - vaese tüübi.

2. K a s t e i l e m e e l d i b e n d a s t a j a - l e h e s l u g e d a ? Tegin eksprompt-küsitluse töö - kaaslaste seas.

Vastused oleksid:

"Ei, mitte mingil juhul!"

"Meeldib küll, kui tean, et mind üles ei kiideta."

"Ei meeldi. Kõik vaatavad sind, mõni mõtleb veel, et oled end ise tahtnud esile tõsta."

"Endast mitte kirjutada lasta - võib-olla on see valehäbi."

"Ega ajakirjanik mind tunne. Näeb esimest korda, ja kehe kirjutama. See peab väga hea ajakirjanik olema, kes inimest nii lühikese ajaga suudab tundma õppida."

Inimesest saame teada tema endaga juttu ajades, töökaaslaste-tuttavate arvamusi üles märkides. Tavaliselt piirduakse üldsõnalise "Ta on väga tubli!"-ga. Kui palud mõnd eredat detaili meenutada, jäädakse nõutuks: "Mõnedil ei tule meelde." Meil, raajooniajakirjanikel, on väga vähe aega end inimesele pühendada ("Homme hommikul olgu lugu masinas!"), väga vähe ruumi lehes ("Vaata, et sa üle peole veeru pildi juurde ei tee!"), ja nii sünnib kõige tavalisem, levinum, üldsõnalisem jutt "lihtsast nõukogude inimesest".

Nii viisi vist said trükivalmis ka 12 eespool vaadeldud lugu.

Enamikel juhtudel jääb teadmata, kuidas portreeteritav kirjutatusse suhtub (me pole seda tõtanudki küsima - võib-olla jälle valehäbi?). Portreeteritavaga puudub tagasi-side.

Isiklikult olen ühel korral kuulnud portreeteritava arvamust. Õpetaja, kellega olime aasta kolleegid, sõnas:

"Ei oleks vaja kirjutada elnud, et pedagoogiumi lõpu-

aktusele kantud kleidis ja õe kingades läksin."

Hiljem sama keeli õpetaja: "Täpselt meie Anni." (muidugi on ühe inimee arvamus subjektiivne).

Võhivõõras inimene, kellest en kirjutada tulnud, ema arvamusega sinu juurde ei kiirusta. See (tagasiside puudumine) võib olla üks põhjusi, miks ajakirjanik lepib kõige tüüpilisemaga, individuaalset rõhutada ei julge: võib-olla inimene saab pahaseks, võib-olla nakatakse inimest pilama, kui en esile teodud tema nõrkused (kuigi inimlikud nõrkused), suhtumine teistesse (tihti mitte-tagakiitev).

Kuid just niiviisi, mitmetahulisena, en J. Tille kujutanud sepp Eduard Liivamäe, ja see jääb meile kauaks meelde. Pean mullu avaldatud portreedest parimaks just nimetatut (J. Tille "Üks lugu, kuuest koss" "NN" 1967 7. X). Inimesest saab rääkida ühtki arvu pruukimata (vrd. näide 4).

Arvulised andmed ning spetsiaalsed terminid en vajalikud, kui kirjutis seda nõuab (O. Anten "Edgar Keevallik - 60-aastane", "Edasi" 1968 19. I). Kegü juubilari elu en Vändra Veisekasvatuse Katsejaamaga seetud. Valdav an portreeritava jutustus, ühele või teisele episeedile hinnangu andmine. Parallelselt tajud autori suhtumist vestluskaslasse, kirjutise teeb lähedaseks mina-vorm (vt. juubeijutu püant: "Kui mööda maja kõndisime, elin püüdlikult viisakas, kummardasin ikka siin ja seal uksel. Lõpuks ta lihtsalt tõukas ja ütles: "No-neh, ega ma nii vana ka ele. Mõni hakkab vaata et varsti mantlit selga aitama," (vrd. näide 5).

Kui avastame n.-ö. huvitavat inimest, on mõttekas rõhutada rohkem individuaalsed. Kui tegin märkmeid rubriigi "Kutseäla parim" kohta, sai esitatud küsimus: kas inimesed on igavad? J. Tillo antud portreest nähtub, et avaliseks peetust võib kirjutada väga huvitavalt. Võiks öelda ka teistmoodi: "'Helge Tuleviku" kolhoosi sepp E.L. suhtub suure vastutusega oma töösse, mida ta on viiskümmend aastat teinud." Võiks, kuid autor on valinud teise tee: avab konkreetsete faktide sisu publitsistlik - ilukirjanduslike vahenditega.

"Ühes loos..." on kirja pandud see, mida portreeteritav ise maailma asjadest arvab. See annab kirjutatule suurema usutavuse. Siin-seal vilksatab pudemeid mehe (portreeteritava) elukälgust, kuid autor ei ole võtnud eesmärgiks neid kronoloogilise järjekorda sättida - kasutab seal, kus kirjandusliku portree süžee seda nõuab. Võrdluseks V. Kolhini "Kuldne traktorist" ("Noorte Hääl", 1967 17. IX), kus autor on lõpus toonud daatumeid (parteisse astuja ankeet). See kunstilist väärtust see ei kahanda (vastupidi - suurendab!).

JUURELIAASTA kevad tuli varakult, aga Järvesalus lõks esimene seeme mulda alles mai keskel. Kolhoosi juhatus pani suuri lootusi Kõivule ja tema Peetrist pojale - Helme maa-kutsekoolis praktikandile.

Õnne valmistasid maad ette, päeval külvasid, vihma- ega kalendripühi ei piiganud. Nii oli majand varsti teistega võrdset jõuet.

Mal lõpul peetud juhatusse koosolek venis pikemaks, kui arvat. Kui koju mindi, mõtsid kellaautid juba uue päeva esimest tundi Kõiv, kes seekord koosolekul lõpuni vastu pidas, läks kontorist traktorile ja lasti kella kuveni. Suis tuli poeg ja vahetas isa rälja, sest isal oli tähtis päev. Tunni aja pärast nitis buss ta Valka partei rajoonibüroo istungile.

...Büroo lükmed loevad teema elulookirjeidust ja ankeeti, tutvuvad iseloomustuse ja soovitusatega.

Boole saajandi purist üle astunud töömehel elust kerkib esile seitse daatumit:

- 1914 - sünniaasta.
 - 1938 - sulasseleib.
 - 1949 - kolhoosliinik.
 - 1960 - traktoristikuuse.
 - 1965 - Kalevipoja kujuistega meedi vabariigi kinnivõistlus-telt.
 - 1986 - Lenini orden ja töö-kangelase kuldähel.
 - 1987 - Eesti NSV Ülemnõu-kogu saadikuks valimine.
- Tänavuse aastanaru alla mah-tus veel üks sündmus: Vello Kõivust sai juubeliaastal Nõu-kogude Liidu Kommunistliku Partei liige.

KUTSEALA PARIM

REGINA PARMAS

Kutsevalikul juhtub mõnda-
gi imeliikku: põlisest maa-
mehest tuleb merekaru, metsade
elanikust kõrberändur. Regina
Parma puhul see nii pole —
tema läks isa jälgedes. Looma-
arstist isa kõrval omandas ta
väga palju teadmisi, üpris sageli
tuli tarkust hankida kirjandu-
sest ja teiste käest — Regina
Parmal pole eriharidust. Pärast
keskkooli lõpetamist hakkas ta
tööle Irkutski oblastis zoovete-
rinaarjaoskonnas nähti, et ta
loomaarsti tööd tunneb. 1953.
aastal sai Regina Parmas tööle
Mõniste zooveterinaarjaoskon-
nas. Kui avanes võimalus tulla
kodukanti, sai talt Ruusa sov-
hoosi zootehnik-selektioonäär —
elukutse on muutunud hästi lä-
hedaseks, mujale süda ei tõmba.

Sovhoosti vana kari oli head-
tõuliste omadustega, nõrkade
kolhooside liitmisel aga lisandus
palju kehva karja. Tõuliste
omaduste parandamine on aega-
nõudev töö. Moodustati tõutu-
mik, halbu lehma viidi välja, abi
oli kunstlikust seemendusest.
Põhiliseks jäi liinaretus, viimas-
tel aastatel on sisse viidud ka
perekondaretus. Nende aastate-
ga, mis Regina Parmas on Ruu-
sa sovhoosis olnud, on puhtatõu-
liste lehmade osatähtsus karjas
22 protsendilt tõusnud 36 pro-
tsendini. Arvestus on sisse viidud
ka seakasvatuses.

Tõuaretusest pole enne juttugi,
kui söödabaasi ei ole loodud. Pa-
rimigi loom ei anna toodangut,
kui ta on kaotanud ja elab näl-
jaratsioonil. Nüüd on majandis
söödabaas tohutult paranenud,

kuid noorloomade söötmisega ei
saa alati veel rahule jääda: nuu-
maloomade eest saab majand
kohe rublad kätte ja seepärast
jäävad karjatäienduseks määra-
tud loomad teinekord tagaplaa-
nile.

Aastat kümme tagasi väideti,
et pärinevus ei loe midagi —
igast vasikast tuleb hea lüpsi-
lehm, olgu vaid head söötmis- ja
pidamistingimused. Elu läkkas
selle seisukoha ümber: vanemad
parandavad oma head-vead järg-
lastele. Kuna siis perekonna-
arvestust ei peetud, tuleb veel
seetõttu kannatada. Muret tee-
vad ka pidamistingimused —
ehitajad ei jõua karjakaasvataja-
te nõudmisi rahuldada. Palju
tuska teeb selektsioonäärile see,
et karjabrigaditrid vahelduvad
sageli ja nii lonkab algarvestus,
see tõuaretustöö põhialus.

Ruusa sovhoos on eesotsas pi-
ma tootmisel 100 hektari kohta,
väljalüps ühelt lehmalt on aga
alla 3000 kilogrammi. Selle taga
on madalatoodanguliste loomade
suur osa karjas. 2800—3000 ki-
logrammini looma kohta viib
pidamis- ja söötmingimuste
parandamine, sealt edasimine-
k sõltub juba tõuaretusest. Üht-
teist annab teha midugi ka
söödabaasi edasise parandamise-
ga — praegune kari võimaldab
saada aastas lehma kohta kuni
3500 kg piima. Määravaks aga
on siiski saanud juba tõuaretus-
töö. Seda zootehnik-selektsio-
näär Regina Parmas peabki sil-
mas.

Maide nr.1. Avaldatud koos
portreefotoga

KUTSEALA PARIM

ÕIE JA PAUL KAAVER

Õie ja Paul Kaaver on Vilde-nimelises kolhoosis kuus aastat kanatalitajatenä töötanud.

Paul Kaaver oli enne ehitusmees, pereema Õie pidas farmijuhataja-ametit. Siis võttis ta endale tibud ja kasvatas nad kanadeks. Üksi käis töö üle jõu. Paul Kaaver oli vanasti olnud kolm aastat põllumeeste munaühingus autojuhiks — selle auto peal töötas ka Õie ja on nii kanakasvatusega kurssi saanud. Nõnda ta siis otsustaski kellu maha panna ja vana ala juurde tagasi pöörduda.

Ühismajandis ei saanud kanakasvatuse üle nuriseda — rajoonis oldi tunnustustväärival kohal. Aga tänapäeva mastaapidele vastavast tootmisest ei saanud küll rääkida. Ei toonud kanakasvatust ka õiget tulu. «Tuleb kanade arvu mitmekordistada, korralikud kanalad ehitada ja muretseda sinna ajakohane sisseseade,» otsustati.

Paari aastaga jõuti nii kaugele, et kanakasvatusest saadud tulud moodustavad majandi tuludest hästi kaaluka osa (ent kanakasvatuse intensiivistamisel ollakse praegu alles pooltel teel). Peale majanduslike abinõude oli selleks aga vaja, et

talitajad õpiksid tundma kanakasvatuse teaduslikke aluseid ning hakkaksid neid praktilises töös kasutama. Vilde-nimelises kolhoosis suudeti kanakasvatuse koondada inimesed, kes tundsid asja vastu huvi ega põlanud tööd paljuku ning ei hoidnud vanast küünte ja hammastega kinni.

Mullu said Kaaverid kana kohta 213 muna, see on kokku üle miljoni muna. Praegu on nende hoole all kõvasti üle 5000 muneja. «Päevas korjame oma neli tuhat muna. Suvel ja sügisel kasvab toodang veelgi, kõrgpunkt on novembris-detsembris — siis hakkavad ka noored kanad munema. Peale tubli toiduratsiooni sõltub munatoodang suuresti sellest, kas kondijahu ja rohelist, see on A-vitamiini, on küllalt. No ja muidugi — talitaja peab hoolas ema. Tööpäev on ikka nii ?—14 tunni piirides,» ütlesid Paul ja Õie Kaaver vastuseks küsimusele, mis paneb kanad munema.

Tänavugi peab siin kanalas saadama kõvasti üle miljoni muna. Rajooni parimad kanatalitajad ei lepi ainuüksi kohustuse täitmisega, vaid plaanitsevad ka sellele tunduvalt ületamist: esimese veerandaastaga saadi 310 000 muna. Lisaks munejatele tahtakse hakata ka tibusid kasvatama.

Näide nr.2. Avaldatud koos portreefotoga.

Kutseala parim

HILDA ZIRKEL

Kolhoosi loomisest peale,» olin tallimees, kümme-kond aastat tagasi võtsin endale sead. Seatalitajana sain töötada kolm aastat, siis tuli käte tõttu loobuda. Kui tervis jälle töötada lubas, hakkasin vasikaid talitama. Alguses töötasin väikeses laudas, kuhu mahtus 30 looma, paari aasta pärast valmis uus laut. Selles olen nüüd ligi neli aastat töötanud,» räägib «Ühisjõu» vasikatalitaja Hilda Zirkel

«Ühisjõu» vasikalaut pole just kõige ajakohasem, kuid puuhoonena küllaltki soe ja kuiv ning mahutab päris hästi oma 150 noorlooma, 3-päevastest kuni 300-kilogrammiste «põrakateni» (esimesed on koondatud lauda keskossa — seal on soojem). Suvekuudel on Hilda Zirkeli hoole all veelgi rohkem vasikaid. Aasta jooksul käib 200—250 vasikat läbi. Peale lihaloomad kasvab siin ka karjatüüendus.

Zootehnik Mart Saamen peab Hilda Zirkeli edus peamiseks korraarmastust ja individuaalset söötmist. «Mõnigi vasikatalitaja kallab üsja lauta toodud vasikatele joogi künasse, et võtku aga, kuidas kellelgi isu on. Hilda Zirkel joodab algul kõiki vasikaid käest. Siis ta näeb, kuidas keegi sööb ja mismoodi ta areneb. Tänu ta hoolikusele ei tule vasikalaudas lõpmisi ette ja hädatapmisigi on meil õige harva. Siin tuleb öelda, et arstirohte kulub vasikalaudas vähe — Hilda Zirkel on profülaktilises töös agar, kreoliini ja formaliniga ta ei koonerda.»

gu tõttu see teinekord «unustatakse». Hilda Zirkelil on see teistsiti — oma majapidamine on karjalauda järel. Seetõttu tuleb ka piirduda vaid puhkusekuuga: puhkepäevaandja ei suuda lihtsalt nii kiiresti orienteeruda, sest laudas on väga palju grupikesi

ja igaihe puhul on söötmine erinev. «Tööd on Hilda Zirkelil kõvasti, aga ega muidu poleks aasta keskmine vasikate ööpäevane kaaluüve ka üle 700 grammi,» ütleb Mart Saamen

Näide nr.3. Avaldatud

koos partreefotoga.

JULIUS TILLO

ÜKS LUGU, KUIWAST KOOS*

Näide nr.4.

● ESIMENE,
ENNATLIK ●

Põuamulla värvi mees oli kummargil puki taga. Tuhkhal- list puldanist kuub seljas, hal- lisegune peanupp sügavalt õl- gade vahel, tükeldas ta pliidi- puid.

Hakatuses näis, nagu oleks sel saagijal keha liiga palju ja jalgu vähe. Kuulsa meistri mõõtu ta igatahes kusagilt väl- ja ei andnud — nii väike oli mees ja pisike tema tööriistki. Aga oskaja oma kuuldi see küll olevat — maheda, võtja hääle- ga. Hästi rihitud sael on ju eriline heli: ka kuiva puusse vajub vaikse nahnaga.

«Tarvis jah,» võeti jõud kähku vastu, «kulub ära küll.»

Tal olid ootamatult lõbusad silmad ja hõbejas, põetud vunt- sitükk teohimuliselt turris.

«Teie olete siis muuseumist,» küsis ki kohe, «kut tahate sepa- pada näha? Üks käis siin juba kunagi kuulamas, kuda rauda keedeti ja oldi. Lubas mu riis- tad kõik üles joonistada.»

Ju minu huvi riid ehtne näis, sest saag seati riida najale.

«Teate, mina võin teile mitu söögivahet räaki, ma ise ligi viiskümmend aastat toda tööd tehnu.»

Juulitaevas oli sulasinine ja kuum. Sellest lõsast närveta- nud sepp kuivatas tükk aega oma sõõrjat nagu ning paistis aru pidavat. Alles siis tuli kutse:

«Istume kohe sitasamasse kase varju. See on mul üks iseäralik kask.»

Kandadel kükitades takseeris ta hoolega minu olemist. Aga enesel juba jutt jooksis kui õpetatud giidil:

«Mina olen, teate, kolmanda põlve sepp. Me tulime Raadi mõisast Murilt välja. Vana Sopaku kõrtsi juurest, kui teate, natuke põhja poole vaadata oligi meie maja. Isa oli Jaan ja vanaisa Jaagup. Üheksa- kümmend neli sai vanaks, kui mulda viisime.»

«Vaata siis,» sain minagi sõ- na sekka öelda, «minu vana- taadil oli kah Jakob nimeks. Ka oli natuke meistri moodi mehi.»

Sellest saime mõlemad mee- lehead. Sepal hakkas naerukir- meke esiotsa helkima silmis, kuni jäigi peatuma suunurka, vuntsi varju.

«Kust otsast me alustame? Kohe keetmisest või? Too on küll kirjjananeki väärt,» piilus ta minu märkmikku.

«Iga mees vist rauda kokku ei saanudki?»

«Of-oi-oi.» nihkuti lähemale. «Kussa-kussa! Sureb või juurde ära, aga ei saa. Anna mõnele praegusele kätte — rumalaks läheb juurde, aga hargile haru külge ei pane.»

«Nemad...» Ta paistis neid praegusi põlastavat. «Kust nad saavadki — eoa sohva peal sepaaks õpita! Enne oli ikka nii, et olid mitu aega ühes pajas paigal. Siis harjusid... No pärast tuli endal veel juurde röödata, kui aqur olid. Käisid ikka targa juurest targema

juurde, kui täismeistriks tahtsid.»

Jutule kuuldi see küll meister olevat — veeretas nagu vändast!

«Teate, mina lõin kunagi ühe soojaga hobuseraua valmis. Väike olin küll, aga hästi valus... Mõni praegune ei oska enam hobust ka rautada... Inetu näha, inetu rääki. Värgib kabja pikaks — pärast kaksab tangidega tüki maha. Nagu saapanina teeb kabjast. Arstiabi kohe hobusele vaja, kui vaatad! Hakka või neile kurstust andma...»

No on alles luiskam, muutusin ma valusaks. Küll see nüüd põhjab neid nooremaid! Enesel pole kaelast muud jäänud kui alasti künnapud — paras varestega sõtta saata. Pole enamat kui üks inimesehing suurte kirsasaabaste sees, aga kuula, kuidas hoopeleb!

«Meie jutud ei taha vist hästi kokku minna,» jäi ta isegi kuulatama. Justkui oleks minu mõtteid mõistatanud! «Oot-oot, ma toon ühe riista näha. Otsige üles, kus see jakukoht on.»

Tõigi.

Tuli lauda poolt ja hoidis kaenlas tavalist sõnnikuharki. Neli haru, näsata vars, laudalõhnad. Mõnekümne kopika eest nuda... Pagan võtku, kas

tasub meil siis taolisi tõesti korjata ja kokku lappida? Ma astusin üle aia sealt, kus see mulle madalaim näis ja küsingi nii.

«Oot-oot,» tegi tema, «kõs teate ka, kui palju meil neid kulub? Ma ütlen: rohkem kui leiba! Rohkem kui leiba heeb tööriistu tuksu, kui keegi ei praarita.»

See oli mööduka mehe moel öeldud. Nii mureliku suuga, et mul kõhe hakkas. Ja kõige narrim: ma ei leidnud tõesti kätte seda jätkukohta. Meister pidi ise näitama.

● TEINE. TÜKK MAAD TÖSISEM ●

Nüüd on mul nähtud, kuidas raud hakatuses higistab ja pärast lausveest nõretab. Ainult, et tuli peab tõesti valus olema ja mees ise samuti. Olgu pealegi väike ja kaelast ainult künnapud järele jäänud... Liiv olgu muidugi kah see õige: uhitud vesiliiv, mis klaasjaks sulab. Kõrenduse küla Ärtu august toodu, mitte ivagi savi sees.

Nüüd võib siis tõlpi tähtsust teesklemata minna sepatöö elava ajaloo manu, sest juba on mõndagi nähtud ja külast ühteist juurde kuulatud.

Me istusime jälle selle «iseäraliku» kase alla ja meie jutud läksid juba üsna ühte.

Tal oli sel preel uus kuub seljas. Olnud isake poe juurde asja; karanud korraks kontarist ka läbi. Et vaatab, kuidas nemad elavad ja on.

«Kas kombainide juurde ka juhtusid?»

«Kesse seda rääkis?»

Ta lükkas nokatsi kuklasse. Nüüd oli tema kord imestada.

«Eks Raju rääkinud. Oli sind silmanud. Et käinud keegi jälle odrapäid lugemas...»

«Aa-aa.» sai ta taas tuule purje. «No selle esimehega olen ma kah korda kolm tülili pöörand. Alguses ei saand ta koegimoodi korda sisse. Kole lobedalt tahtsid mõned mei! oma lu elada. Mõni oli kohe nagu luste rukkis: ajas teised ka hukka.»

«Eks nüüd ole muidugi parem...»

«Vo nüüd ma näen jah. et on kohe hästi palju praadind. Elavad juba nii, nagu mina nõudsin.»

Räägitakse: temal-mehel olud korda nõudes nii kõva süda, et ei lähe keeteski pehmeks. Käinud ise juhatuse ees ja määranud brigaadidele «pajakorda» kindlaks: kuupäevad ja kellaajad. Olgu olla!

«Kas põle õigus, mts? Sina sel päeval, sina sel ajal...»

Ise raiub muudkui mulle serviti käega põlve pihta, sest oleme nüüd üsna semud. «Sel päe-

val ja sel ajal... Kui üks massin praavitamist tahab, olgu ajalt paja ees. Kolhoosi värk, suure summa asi — siin olgu kord kõva.»

«Ju sa nendega ikka päevi nägid?»

«Oioi-oi-oi! Kus ma nüüd oma mõttega jäingi? Oot-oota... Üks brigadir oli meil küll hästi ohmu. Sa räägi puule või räägi maale — temal jaani aegu alles nüidumassinad metsa all ripakile. Ükspäe laseb siis ometi paja juurde tuua...»

Ma ei tea, kas ta tõe vahele vägijuttu pakub või mitte. Aga eks ole ju väike vale alati tõe teritada aidanud!

«Ma pean seal aru ja võtan tükid lahti... Ükskord vaatan: ilmatu meestesumm vajub õue, brigadir kah seal teiste taga! Üks hakkab kohe mulle harja kinni. Et noh, Liivamägi, kus massinad? Ära tee sabutaasi. Sa taeva arm, kui mul kargas hing täis!»

Ma ütlen neile, et raadake, mihukesed mu käed on! Kas need on siis ühe täic sepa käed, kui rassistid ära murisid? Küsige enne selle ohmu käest, kuna ta massinad sepile saatis?»

...Ma olin neist kätest külas legendi kuulnud ning siinsamas salamisi imetlenud. Juulis, meie teise kohtumise ajal, pidi sellest vist 26 aastat saama...

«Eks nad hakanud siis vabandama. Et peame nõu ja arutame. Et saad ehk mõne abilise või koegimoodi. Ükskutsub mind kõrtale ja ütleb, et eks sa, Liivamägi, läse natuke lobedamalt, saad rutem valmis. Et muidu hakkame kõik rajoonist hagu saama... No mina võtsin siis selle taskust välja...»

Ta hüpitab vigastatud pihus pisikest metalliistukest.

«Vaata, see on mul 47 aastat seisnd! Vaata! E-ee... Lii-ti-va-mägi... Selle vana, kahakordse «veega»...»

«Firmamärk?»

«Noh! Kellest ma kõnelen? Isa, kadunuke, andis mulle kaks nädalat aega... Et tee hästi puhtalt välja Kolm korda tuli ümber teha. Ütles, et kui puhtalt ei saa, lähed päevapealt mõisa adrapoisiks.»

Tema tegi lõpuks puhtalt. Ja hoiab tänaseni. Igale tähtsamale tööle löi firmamärgi külge.

● KOLMAS. KÜLVI- EELNE ●

Hea, kui aru ees käib ja tege tagant tuleb. Ehk nii, nagu ütleb tema, kolmanda põlve sepp: «Nõu aitab meest, «nõöh» sunnib hobust.»

Seeko d olime pisut pikemalt pajas; rääkisime riistadest ja muustki.

«Inime,» arutles tema, «muretsugu kõigepealt ühed õiged riistad. Kus ta oma tühjapalja jõuga jõuab — olgu see nii suur kui tahes! Mina olen kõik ära tehnu, mis tarvis. Sa vaata mind...»

Ma olen teda juba vaadanud ja mõõdan mõttes: keskmisele

mehele õlast saadik.

«Nõukaudu saab kõik. Sa tead, mul tuleb praegust üks asi meelde. Nime ma ei nimeta, põle vaja. Aga kui meele ei seisa, pane kirja.»

Ma asutasin end kuulama.

«Mineva pühaha oli mul ivake aega. Läksin siis sinna alla, kiirkuivati juurde. Et vaatan, mis nad seal ka teevad... Noh, neil seal suured pakud; jämedad kui mehe kere. Küsin, et kellega sa neid ka lõhki ajad? Tema näinab siis mulle ühte kirvekiipsu. Nihuke poest ostetud, paras naistel hagu raksi. Eks mul läind jälle kops üle maksa. Noor, täiskeret mees — naised-lapsed oskand muretseda, aga tööriista ei oska! Ütlesin seal kohe suu sisse ära. Omal koegimoodi hale kah kui teine nii viril on. Nimeta sin, et tule, ma annan sulle riistad, mis lõhuvad.»

«Tuli?»

«Ei ole tulnd. Tea, kas häbeneb õige või?»

«Akki vihastas?»

«Või keda see riha aitab! Eks ma ise olnd ka mitu aega vihane nende sakste peale. Sa seda minu lugu oled muidugi kuulnd?»

Jah, eks kuulnud ole mõndagi. Ja nähtud ka.

«See on kole pikk jutt. Ühe söögivahega ei raagi äragi. Kas sa seda kaske oled vaadand?»

«Isääralikku? Viie häruga...»

«Tolle all oligi... 25. juulil neljakümne esimesel. Saksad

seisid juba hulk aega Järvel sees. Aga meie väe mehi oli ka sinu minu pool liikumas. Hävituspataljoni mehed... No oli, kuidas oli — taganemise asi!

Tea, kas keegi kandis sinna sakstele sõna või mis oli. Kus kukkus korraga nende müüdi- ga andma! Üks lõhkes kohe kase ladvas... No mina olin parajasti seal puu all. Näe, oligi käu käes! Aga too kask kasvas pärast viie häru peale. Enne oli nagu noor puu kunagi — terava ladvaga... Ega mina siis muud osand, ju ma käed pea peale tõstsin. Pea jäi torreks. See on tähtis asi. Kas põle õigus, mis?»

Tema, parandamatu lõhn, suudab rist iaas olukorras nalja heita.

«Vaata, pea peab inimesel olema, käed väinad olla. Sa panid tähele, mis ma ennist ütlesin?»

«Nõukaudu...»

«Noh-noh, kellest ma kõnelen!»

Sepp Liivimäe kätest popiti välja üheksa fritsude munikildu. Ja kui ta ükskord koju parajema pääses, luges õues ja hoonetes kokku 26 mürsu tabamused.

«Sead-lehmad olid kõik surnd. Tead, sepipaja olid nende käkkidega kohe sõredaks loopind... Aga mul ikka pea otsas ja kätest kah päris omajagu järele jäänd. Koegimoodi saime memmega jälle hakkama... Üks tukk, et häda sundis — mis uut ametit sa, rana mees, enam õpid? Keeletõaks ka ei kõhvard.»

Ma sünten suitsu ja aotan. Aga tema heapis naerab vastu ja pöörab õnu naljaks:

«Fritsude keel
mul nüüd sula-
selge! Las ma
räägin sulle:

«Vasvillstu va-
sikajalga, ko-

messen koerakintsu.»

Kas pole õigus, mis? Ma pa-
rem näitan sulle oma varan-
dust.»

Hakkaski näitama.

● NELJAS, NALJAST KAUGEL ●

«Mõni riist on mul veel isast.
No neid pole palju.

Aga tule vaata seda! Selle te-
gi Jaagup Liivamägi Raadi
mõisas, Muril. Ma sulle ükspäe
vist juba rääkisin? Sa vaata,
mihukese puraka tagus ometi
mees ühest tükist välja! Vaata,
kurat, kus oli alles känge
sepp — siia ju puusütega tera-
sest nägu peale keedetud. Ot-oi,
anna mõnele praegusele kätte,
lolliks läheb juurde. See on
nüüd juba täis muuseumivärk!»

Imetleme mõlemad, sest nelja
vaksa pikkusel alasil on loetatv
arv: 1816.

«Sa vist lubasid kunagi muu-
seumile?»

«Kussa-kussa!» Ta tõrjub ka-
he käega vastu ja lurritab
vuntsi. «Ei-ei mäleta! Ollejutt
võis ehk olla — humalas peaga
aetud... No mis tal siingi vi-
ga? Tehke siia muuseum. Kas
pöle õige, mis?»

Oleks minu teha, paneks ju-
ba homme Pataste tee äärde
viida:

«Liivamägede sepiko-
da — 0,3 kilomeetrit.»

«Noh, kellest mina kõnelen!»
Me jutud lähevad jälle üsna
ühte. «Tulgu vaadaku täna-
päe — ma räägin neile harkad-
rast kombainini... Näed, siin
mul puurmassin... Kole head
vunki annab...»

Ta leidis pärast sõda metsast
mingisugused suured hammas-

rattad ja seadis kokku. Ja kui
ta nüüd vända haarab, on väi-
ke sepikoda kõrinat täis ning
ka võhik taipab, et niisugune
massin tõesti head vunki an-
nab.

«Näed, kus mul kanged võt-
med... Puhama oma taotud, võta,
mihukest tahad.»

Uks sein on riuleid täis. Sa-
jad võtmed ja riistad, millele
nimegi ei anna, seisavad rivis.
Kriidikirjas numbrid suitsunud
seinal juhatavad vajaliku kätte.

«Neil põle sihüksid ollagi!
Igapäe jooksevad siia, et Liiv-
vämägi, kas sul on nihukse
numbri võtit? No miks mul põ-
le? Võtke, aga tooge tagasi.»

«Toovad?»

«Mõni ei too kah. Aga ma lä-
hen, haugutan tal siis teiste
kuuldes näo täis.»

Ja siis oleme lõpuks selle
juures. See seisab alasil, veel
tänapäi tarbeks.

«See on nüüd see... suur
üleskiidetud haamer.» muiqab
tema. «Seda sa muidugi tead.»

Jah, mulle on sellest sepatöö
sümbolist räägitud ja on seda
salaja, Liivamäe teadmata, va-
remgi vaadatud.

Minu meelest on just see in-
mese visaduse kõige suurem
tunnismees. Tervelt veerand
sajandit kasutas sepp seda
haamrit ja parema käe sirgeks
jäänud elutu nimetissõrm ku-
lutas heleda, sügava jälje raua
sisse.

● VIIES, VIGURIJU TT ●

Augustiööl on tõesti üheksa
poega.

Ohtul jäi meist välja värskest
sepatatud võikollane kuusirp.
Ja rohuritsikas jäi tirisema ka-
selatva ning linnutee kaardu
laotuse alla. Aga hommikul
sinendasid taevs külmad, pi-
kad pilvemaugud ja paistsid
vihma pakkuvat. Tuli uimane.

hall päev: kastegi ei kadunud maast. Ent just see kastemärg aitas mul tabada Liivamäe lulli löömast.

Memm oli murelik, kui nägi mind üksinda õuealal rinnutama.

«Ei tea, kuhu ta ennast nüüd ometi minema ehtis? Alles ikka kohmitsetes siin sauna juures. Vaata, ehk on seal heki taga?»

Ei olnud taati heki taga. Olid ainult jäljed kastesel murul ning juhtisid puupinust mööda, metsa alla. Sepp oli seal tuulemurdu vaadates tiiru teinud ja ühel tüvel jalgu puhunud.

Pärast kaotas küll jäljed odrakörde ära, aga siis silmasingi juba meest ennast seismas õunaaias, puude all. Üks suur suislep oli tormi käes kannatanud, kuid punetas ikka veel õunaõnnistusest.

«Vaata, istume siia,» kutsub, «mul tuli üks mõte. Sa tead, mul on noid... omaloomingu laule. Ma olen elus hullu-pälju laule tehnu. Mõni on küll lori-laul, aga saab ehk asja ka — sa aita mul moogeldada.»

«Kirja panna?»

«Noh-noh, kellest ma siie kõnelen? Sellest samast! Inime kaob, kiri jääb. Teadja kaob eest ära ja kohé auk järel, kui kirja põle.»

See on uus joon vanä sepa nõos: ilmast oma osa saanu hoolditsus tulevaste eest.

«Vaata, mul on nii, et kui keegi koegimoodi tõlpi tēgi, siis...»

«Sina tegid laulu?»

«Mõni on kuusteist salmi pikk...»

Ja alustabki. Tal on ootamatult noor ja tugev tenorihäl:

«Seal olid kõhnad, seal olid paksud,

mitut sorti metsasaksad...»

Kuusteist salmi pikk: tõemeeli «kirjapaneki» väärt!

«Noh, lähme nüüd toa juurde.» Ta on nii vilgas, et ei pu-

si pudeliski. Tee peal tuleb tal uus mõte

«Kas sul «Edasi»-leht käib? Seal oli üks seppade täkk sebs. Vankritest.»

Me kükitame murule ja ta näitab, kuidas oli ja kuidas on.

«Üks jutt pidi olema, kui panid vankri jooksma. Aga mis praegu on? Kaks vankert pä-rastikkku. Lika-loka, lika-loka... Teed kah viletsad, põle kuskilt kruusa võtta. Vanker muudkui väntsleb — kuk-kakkadi, kuk-kakkadi! Iga ratas sõidab ise jälge.»

Ja et ma paremini mõistaksin, väntsleb temagi selle «kuk-kakkadi» taktis kaasa nagu tartsiiks tristi.

«Seda saab ju ära praavitada kas põle õige? Meil siin Ardo hea meister, Tõots veel na rem. Lööme oma vankri» ku käima. Pangu mind direktoriks.»

Et juba kord lullilöömis päev ja jõudeaeg juhtus tulema, kutsub mind kõndima:

«Lähme õige vabrikule asat vaatama. Põle kauoel minna: siinsamas, maisi ääres.»

● KUUES KUI KOKKUVÖTE ●

«Kas põle vägev, mis?»

Otse Liivamäe tibitāpikese se-pikoja vastas kerkib neil nüüd tõesti võimas hoonete komplekt. Ja külas kõneldi, et endist seppa näeb seal hoopis kerge-mini kui koduües. Nagu olēks sinna valvama palgatud...

«Eks tule vägev küll,» tingibki ta nüüd töökoja müüridele täht tunnustust. «Põle kuulda, et keegi teine nihukest teeks-ki. Põle Palamusel, põle Kudinas, põle Tormas kah mitte.»

Eks neid ikka ole ja tule ka mujalgi, aga ma hāian keele hammaste taga.

«Sa vaata, mihuke! Punane ja valge...»

«Eks sa, Eduart, tuled neile sita nõu andma ka. kui väja on?»

Ta tunnistab mind altkulmu. Meenutab midagi.

«Kurat, sa räägid nagu esimehe suust! Tema ajas sedasama joru, et tule ja tule. Aga ise sundis mind pinsi peale minema...»

Ma hoian jälle keelt hamaste taga. Need olid tõesti Leo Raju sõnad. Nii nad siin müüride juures kord kahekesi arutanud. Nad ju poolteist aastakümnet ühe kolhoosi mehed. Eks siis sünni meeste kombel arugi pidada...

«Tead sa.» Liitymängi kõputab mulle õlale. «Ma pole sellest paljut raäkinä... No, esimehele küll nimetatud ara»

Ma teen neile ühe hästi suure vinkli... Voh... tantsid käed pea kohale, «nihukse! Ja ühe suure luua... Kõige kõvemast terasest keedan võrud peale. Kui sisse kolivad, annan kätte. Et olgu töö puhas ja ruum puhas. Kas põle õigus, mis?»

On küll õigus, Eduard Liivamägi, kõige õigem õigus! Töö olgu puhas ja ruum olgu puhas.

Jõgeva rajooni
«Helge Tulviku» kolhoos
sis.
august 1967

EDGAR KEEVALLIK —

60-aastane

Näide nr.5.

Küll on tema silmad vigureid täis! Nõnda, et tekib kohe tahtmine väikese kelmusega vastata.

Mõeldud!

Mõni ajakirjanik teeb enne kirjutamist märkmed tillukestele lehtedele. Pärast seab ta need järjekorda ja seotud kõnesse. Proovin õige ka. Aga... Kui teeksin kelmust?

Segasingi lehekesi nagu kaardipakki, ladusin nad selili ja nüüd mudkui võtan, teadmata, milline kätte juhtub.

Tehtud!

Jaa, isa oli tal Humala mõisas karjaravitseja. Kurtjaid käis päeval ja öösel. Need jutud huvitasid poisikest nõndasamuti nagu meeldisid talle karjanaioste kilked.

Ütleb: «Karjanaised oma naeruga mu selle ameti peale võluisidki, võib-olla poleks minust muidu zootehnikut saanud.»

Mõtleb pisut ja jätkab: «Ei ma kartnud ühtegi tööd ega elukutset. Praeguste noorte kohta seda alati öelda ei saa.»

Tema kooliõpetajal jäi kord lehm haigeks. Tuldi siis muret karjaravitsejast isale tooma, aga isa oli just laadalt tulnud ja veidi võtnud ega tahtnud hästi miina. Poiss (14—15 a.) muidugi nõutu, teadagi — kooliõpetaja. Isa andis pojale nõu ja poeg läks.

Lehmal oli poegimishalvatus, üks mees seisis juba tapariistaga kõrval. Nisadesse pumbati jalgrattapumbaga õhku, seoti nisad pehme paelaga kinni ja

hakati ühel jõul masseerima. Tunni aja pärast oli lehm püsti. «Kujutage ette, missugune kangelane minust korraga sai!»

Chukeses brošüüris kirjutatakse: «Vändra Veisekasvatuse Katsejaam allub Eesti Loomakasvatuse Instituudile ja on alates 1958. aastast spetsialiseerunud ainult veisekasvatusele. Katsejaama põhiliseks ülesandeks ja cesmärgiks on kõrge

produktiivsusega eesti mustakirjut tõugu veiste kasvatamine ja aretamine, nende jaoks kohalikele oludele vastava söötmissüsteemi ning söödabaaši loomine ja kõrge kvaliteediga loomakasvatussaaduste ökonoomne tootmine.»

Kõige suurema toa seinal seisavad diagrammid. Sealt võib asjahuviline üles kirjutada järgnevad numbrid (siin pole toodud kõik): piimatoodang 1965.—1966. aastal 4749 kg, rasvaprotsent 4,24; kultuurkarjamaad lehma kohta 0,9 ha, nende saak

1961.—1966. a. 3188 süha; kaaluübe tsentneri omahind (edaspidised andmed kõik 1966. a.) suvel 52,99 rbl., talvel 92,92, keskmine 75,71 rbl.; piimatcentneri omahind suvel 6,94 rbl., talvel 14,74, keskmine 11,37 rbl., piima tsentneri tootmiseks kulus 2,8 inimtöötundi, kaaluübe tsentnerile 18,6; rentaablus piima tootmisel 68%, tõuloomade realiseerimisel 337%, liha tootmisel 51%.

Kui juhtumisi Vändra katsejaama nimi kellelegi midagi erilist ei ütle, uskuge neid sõnu: majand on tuntud üle Liidu ja

teatud kaugemalgi.

Usin oli ta õppima juba pikakesest peale. Gümnaasiumi astumiseks nõuti kuut klassi, kuid kohalik kool andis ainult viis. Õpetajad soovitasid temal ja veel ühel poisil kaks viimast klassi korraga teha. Nii õpliti ja mindi kevadel Nõmme kooli eksameid andma.

«Sõitsime siis kenasti kohale ja läksime koolimaja juurde, aga vaat, sisse ei julge astuda. Päev otsa kõndisime Mustamäe liivaluuteil. Ohtu eel läksime ühe tuttava õpetaja juurde ja seletasime asja ära, see õiendas veidi koolimajas ja tõi sõna, et järgmisel päeval võib tulla. Sõitsime koju. Oma õpetajad vastas ja pärima. Enne mõtlesime küll vale välja, aga jäime sellega vahele. Teisel päeval seigus, et ei küsita ainult kuuenda klassi tarkusi, vaid päris otsast peale. Laulma pandi ka. Mul pole kunagi lauluanädi olnud, aga välja tulime võitjatena.»

Daatumit täpselt ei tea, kuid aastal 1938 rakendas ta Kuusikul esimesena Eestis kunstlikku seemendust.

Uuel elukohal taheti teda 1941. aastal maha lasta.

Ta tegi pisut sõitu ühele tüdrukule, kes poisi magatamisest hommikuti laisk ja loid oli. Tüdruk läks kohalikele eesti soost bandiitidele kaebama. Tema panid ju ametisse «punased», nii et põhjust enam kui küll.

«Hommikul kell 6 sõitis auto ette ja mind kutsuti välja Õeldi, et tulgu kaasa — Torisse ülekuulamisele. Ma ajasin pikka juttu vastu ja selle aja sees jõudis üks poiss, kes ka mul ühe tüdruku juurde käis asjad sirgeks rääkida. Hiljem kuulsin et polevat neil mingit ülekuulamise plaani olnud, see toodi ettekäändeks. Taheti riia metsavahele ja seal maha kõmmutada.»

Julius Tehveri eksamid olid juba siis rasked, kui tema ülikoolis käis. Üks poistest, kellega nad koos toas elasid, oli juba kolm korda läbi kukkunud. Nüüd õppis see poiss teise toakaaslasega, et neljandat puhku proovima minna. Temal eksamiplaani polnud, küll aga kuulas poiste arutlusi pealt ja ütles vahel sekka, kui teised kimpu jäid.

Eksamipäeval kutsusid poisid: «Tule kaasa.»

«Ma siis läksin, ja uskuge või mitte — sain läbi. See poiss «põrus» neljandat korda... Mul oli noorelt päris hea meelepidamine. Tehverile olen ka seda lugu rääkinud, aga tema ei usu.»

Aga vahel mõtleme, et mis seal Värdras viga: kena kari ja kenad karjamaad, ole mees ja lase vilet.

«Päris alguses, kui ma alles siia tulin, kõndisin põldude vahel ja vaatasin, et üks mees peksab keset põldu puunuiaiga vastu maad. Mõtlesin: «Mis kuradi asja ta taob?» Peksis savikamakaid katki. Pole juhuslik, et Pool tegi karjamaadega algust, põlluharimine on siin raske.»

Kodanliku Eesti kunagine põllutöominister Theodor Pool oli vähemasti karjaaretuses edumeelne mees. Temale kuulus omal ajal ka Piistaoja talu, mis sai algosakeseks praeguseks väljakujunenud Vändra veisekasvatuse katsejaamale. Brošüüris on kirjutatud: «Vändra katsejaama eesti mustakirju kveri põlvneb endisest talukarjast ja selle aretuse alguseks võib lugeda 1918. aastat.»

Edgar Keevallik hindab Theodor Pooli tööd mustakirju karja aretamisel.

Jseegi midagi ütleb, et ta Faldiski gümnaasiumi lõpuklassis käies ühtaegu tööl oli. «Aitasin õde koolitada.»

Aguseks ütles Eesti Loomakasvatuse Instituudi teaduslik töötaja, põllumajandusteaduse kandidaat Leo Vaher:

„Keevallik on toonud karjarcutusse mitu põhimõtet. Esime-

senä nimetaksin suurte ternespiima annuste jootmist noorkarjakasvatases. Teiseks noorloomade varajane paaritamine, nii et nad kahe aasta kuni kahe aasta kahe kuu vanuselt poegiksid. Väandras tulid esimesed noorloomad nõnda lüpsma juba 1951.—1952. aastal. Kolmandaks äärmine plaanikindlus ja ausus tõumaterjali kasvatamisel ja levitamisel.

Vändra tõukarjast osutub kolm neljandikku ja rohkemgi karja parandajateks. Mõni aeg tagasi juhtus tihti, et tuldi kusagilt sovhoosist või kolhoosist ja küsiti ikka kõige paremat pulli. Keevallik uuris enne, mis sugune on küsija enda kari. Ega kehva karja ole mõtet head pulli anda, ta ei too seal suurt tulu. Samuti on lood tõumaterjali andmisega väljapoole vabariiki. Tulemus — Vändra tõuloomad on kõikjal taga nõutud, ostjad pole neis pettunud.

Kui Leedus hakati loomakasvatuse instituuti looma (hitlerlased tegid Leedu karjale tohutut kahju), tuli direktor Zebenka Väandrast pulle küsima, tahtis kahte. Keevallik ütles: „Valige ise.“ Zebenka: „Võta või kõik.“ Lepiti kokku. Aga neil Leedus instituudi organiseerimine käsil, pool aastat ei kippu ega kõppu pullioostjatest. Aasta pärast siis küsisid, Keevallik ütles: „Tulge viige ära, pullid on alles.“ Küll imestasid, et nõnda kaua hoiiti. Mõlemast pullist sai Leedus pulliliitni alustaja. Seesama Zebenka rääkis kord, et tema mõelnud: läheb oma kakskümmend aastat, enne kui instituudi majandi rasvaprotsent neljani jõuab, aga nüüd, kümme aastat ja juba käes.

Keevallik peab aretuskarja juures väga tähtsaks iga looma tundmist. Kui Väandras kari väike oli, nii kuuekümne ümber tundsid põllutöölisedki kõiki loomi nimepidi. Pull Nabras käis järel nagu kutsikas, ükskord tahtis klubisse sisse astuda Järglased tulid ka kõik rahulikud.»

Kas teate, et aretamine on kunstiline looming?» küsis tema.

See käskkiri on 18. juunist 1941 Põllutöö rahvakomisar Georg Abels määras Edgar Keevalliku tööle Piistaojale, millest tänaseks on saanud Eesti Loomakasvatuse Instituudi Väandra Veisekasvatuse Katsejaam. 22. juuni hommikul tuli üks mutike, ja ütles, et ta näinud unes — algas sõda.

Hiljem kinnitas raadio unenägu.

Temale jäeti ülesanne: kari säilitada.

Upsaku-upsaku uperdas vangunikatus, kus ta sõitis. See oli vist viimane rong, mis okupatsioonipäevil Torisse jõudis. Sakslased lasksid jalga. Tori jaamast sai ta veel õnnekombel Piistaojale helistada ja uudiseid pärida. Õeldi, et kari kästud ära ajada, et kari on teel Virtsu poole. Ta andis käsu loomad tagasi tuua. Et pull oli üht ajajatest puskinud, polnudki kari veel kaugel ja loomad saadi hõlpsasti metsanurga varju.

„Tulin koju ja mõtlesin, et mis nüüd edasi saab. Meil elas üks sakslasest ülemus, kes pere-meheta talusid valitses, see mees oli parajasti Toris, kuid oli lubanud tagasi tulla. Mis ta siis teeb, kui näeb et kari ajamata. Lüksin ise Torisse, tema juurde

„Kas kari lõks?» küsib. „Jah,» vastan mika ja pärin omakorda: „Kas lähete Piistaojale?» Ütles,

et jah. Mida sa nüüd kostad!
Kell oli neli-viis õhtupoolikul,
kui järsku sõitis ette mingi suu-
rem ülemus. Ajasid paar sõna
juttu ja hakkasid kohe kiirus-
tama, pääsemine olevat minu-
tite küsimus. Tulin vilistades
tagasi.»

— — — — —
Kui mööda maja kõndisime,
olin püüdlilikult viisakas, kum-
mardasin ikka siin ja seal uk-
sel Lõpuks ta lihtsalt tõukas ja
ütles:

«No-noh, ega ma nii vana ka
ole. Mõni hakkab vaata et vars-
ti mantlit selga citama.»

O ANTON

KES TA SIIS LÕPUKS ON ?

M. Uprus,
täienduskursuste lõpetanu
("Kommunist")

Ulapealkiri "Huvitavaid inimesi" (vt. näide lk. 111) eeldab, et autor on kavatsenud kirjutada portreed huvitavast inimesest. Materjal on hea ja annab huvipakkuvat informatsiooni ühest Munamäe sovhoosi suurepärasest ajast kuid selle omanikust, kirjutise kangelasest ei saa täieliku pilti. Autor on materjali hankimisel (või ka kirjapa-nekul) paljustki olulisest üle libisenud.

Kes Paul Ots üldse on? Toreda aia looja küll, aga missugused on tema suhted ühiskonnaga? Kas ta on sovhoositöeline, aednik, pensionär? Kui palju aega kulus sellise aia rajamiseks? Missugused raskused ette tulid? Kui suur on umbkaudu aia pindala? Jne. Lugeja ei saa ka seda teada.

Kirjandusliku portree kui olukirjelduse ühe liigi puhul tuleks eriti meeles pidada Gorki sõnu olukirjelduse kohta: sulejoonistus. Tähendab ju sõna "portree" juba ise näopilti, teatava inimese kujutust skulptuuris, maalil või kirjanduses. Autor on aga pearõhu pannud rikkaliku aia kirjeldamisele, jättes tagaplaanile inimese. Inimest iseloomustab tema töö ja praegusel juhul peaski aed iseloomustama tema loojat. Et autor pole andnud ühtki pilti Paul Otsast aias töötamisel, siis jääb inimene oma tööviltjast, s. o. peamisest iseloomustajast eemale.

Kirjutise alguses on kolm kärbet kulutatud käesolevas loos asjatule arutlusele Haanjamaa loodusest ja inimestest. Deklareeritakse, et Haanjamaa inimesed on kõik töökad, püüdeis järelejätmatud, vähenõudlikud ja sitked, kodupaigast lahutamatud, ilujanused, ise ilu loojad. Kas üldistus pole siiski liiga julge? Vaevalt et me kõigist või ka valdavast enamikust kodudest kauni aia leiame. On

vaieldav, kaa Võrumaa looduse iseloomustamine antud kujul on Võru rajooni lugejatele vajalik.

Tarbetu on võrdlus Saaremaa meremehe aiaga, mille tutvustamiseks kasutatakse vaid kaht sõna - "kuulus" ja "haruldane vaatamisväärsus". Selline üldsõnalisus ei ütle lugejale midagi.

Seejärel on autor asunud aeda tutvustama. Esineb ebatäpsusi. Dendroloogia käsiraamatus Douglase männist juttu ei ole, küll aga Douglase pöösasemelast. Ebaküdoonia viljad pole sidrunikujulised ega hästi maitsvad, vaid väikese õuna sarnased ja toorelt söömiseks kõlbmatud. Aianduse käsiraamatutes räägitakse ainult punaseõielisest roosisordist "Hadley", mitte valgeõielisest. Mitte Enodi, vaid Emodi sirel. Väänleva (õigemini: lõhnava) kuslapuu viljad pole kuldsed, vaid korallpunased. Gloria dei tõlge pole päris täpne.

Kirjutise lõpukärped on kulunud vaid Paul Otsa huvialade konspektiivsele loetelule. Autor on tahtnud liiga palju ära ütelda, mis teeb loo kirjuks. Seetõttu jätab ka faktide valik soovida.

Portree kirjutamisel seame eesmärgiks lugeja emotsionaalse mõjustamise, tema kujutlusvõime erutamise. "Vaese mulla rikkuses" aga puudub pilt, dialoog, süžee, millega emotsioon saavutatakse. Autor on kasutanud vaid kuulnud fakte, ilma omapoolse juurdemõtlemiseta, kunstilise kujutamiseta:

"Veel üks haruldus: väänlev kuslapuu. Kuldse^e marjade ja lõhnavate õitega. Õitsemine oli parejasti lõppemas, marjad alles valmimata. Paul Ots jutustas, et õite ajal lendavad kusagilt ebaharilikult suured kirjud liblikad. Tahavad just sellelt põõsast maiustada."

Seletus, mis portree üldist eesmärki ei teeni, loo kangest ei iseloomusta. Kas me ei jõuaks eesmärgile lähemale sellisel kujul:

"Inimese lähenemisest häiritult tõusid üksteise järel lendu ebaharilikult suured värvirikkad libli-

kad. Paul Ots seisatas, hingates sisse väanleva kuslapuu lõhna. Liblikad laskusid uuesti valkjaskollastele õiekroonidele.

"Kust nad ometi tulevad? Miks nad lendavad ainult nendele õitele?" arutles Paul Ots looduse seletamata saladuste üle."

Paul Otsa iseloomustamiseks on kasutatud tema enda sõnu: "Läämiki är' tarre, vast tsirk taht tulla poige mano..." Sellest lausest leiame loodusest sügavalt lugupidava inimese. Teised otseses kõnes antud laused aga teda ei iseloomusta ("Jaapani ebaküdoonial on...", "See ameerika kont-puu..."), vaid toovad keelele küsimuse, kas Paul Ots räägib mõnikord murdes, mõnikord mitte.

Lausega "Iga puud ja pöösast tunneb peremees kui elusat olendit, teab pajatada omadustest ja iseloomustki" äratav autor huvi järgneva vastu. Lugeja ootab huvitavaid tähelepanekuid loodusest. Huvi kustub aga sealsamas, sest oodatut ei järgne. Loetletakse edasi vaid puid-pöösaid. Tekib koguni ebameeldiv tunne hüüatuse pärast: "Oh viletsat sulge, ei jõudnudki see jutule järele, ei saanud roosi nimegi üles märgitud..." Sellist vabanlust lugeja küll arvesse ei võta.

Mõne aja pärast tuleb uus lugejat ärritav kärbe: "Väike Alvar elab põnevi silmi imelugudele kaasa. Eka tema tea veel rohkemgi." Kellest rohkem, millest rohkem? Paul Otsast endast või kirjutise autorist? Jälle varjatakse lugeja eest "imelugusid". Lugeja mõjustamisel on jäädud poolele teele.

Üks lõpukärbetest räägib:

"Palju on siin highi valatud, kaevatud ja kuivendatud, lohke tasandatud ja künkaid silestatud, mulda kantud ja kastetud. Korrashoidmine muutub juba raskeks."

Konstateeritakse, missuguseid raskusi on aia rajamisel üle elatud, aga ei k u j u t a t a . On jäetud kasutamata hea võimalus anda Paul Otsast ja tema tööst iseloomustavat p i l t i .

Stiil on napisõnaline, informatsioonilisele žanrile omane ka järgnevates ridades:

"Kevadel tahtis peremees osa maha võtta (metsviinapuud), aga ei saanud. Hall kärbsenäpp oli teinud sisse pesa. Jasmiinis pesitseb lepalind. Oma elanikud on sõstra- ja karusmarjapõõsasteski. Kõigil julge ja kindel olemine."

Juurdemõeldu teeb lugejale fakti veenvamaks, tema silmade ette kerkib konkreetne pilt. Kas poleks portreele omasemad järgnevad read?

"Metsviinapuuvaibast paistis aknaserv veel vaevalt läbi. Paul Ots sirutas juba käe, et osa vääte maha rebida ja tuppa valgust teha. Samal hetkel lendas lehtedest välja erutatud lind. Paul Otsa nägu tõmbus naerule. Toas tuleb vist väiksema valgusega läbi ajada. Ta pöördus ümber ja eemaldus vaikselt.

Hall kärbsenäpp, kes eemal põõsas ootama oli jäänud, lendas pessa tagasi.

Külalisele, kes on end õue pikemale jutule seadnud, teeb Paul Ots ettepaneku:

"Läämiki õige är' tarre, vast tsirk taht tul-la poige mano..."

Ruumi kulus küll rohkem, kuid sellisel kujul saame tuua kirjutisse tegevust, dünaamilisust. Fakte võiks olla selle arvel aga vähem, sest faktiderohke, ühetasase joonena kulgev kirjutis väsitab lugejat.

Keel on ladus ja esimesel lugemisel arusaadav, peale mõne üksiku erandi. Näiteks:

"On veel aastaid enne viimsele puhkeajale viimist kottpimedaks jäänud emalt pärandatud oskus vikerkaarelisi rahvuslikke kirivöösid pal-mitseda, kirjusid linikuid tikkida."

Kae oskus pärandati aastaid enne viimsele puhkeajale viimist? Või jäi ema aastaid enne surma pimedaks?

Esineb keelevigu: järeljätmatud pro järelejätmatud; siberinulg pro siberi nulg; kaktuseid pro kaktusi; pehme metsviinapuu vaip pro pehme metsviinapuuvaip. Mis asi on

"parktalu"?

Mõne kujundiga on üle pakutud (puud hellitavad roheline silma; uimastavalt õielehti pillav jasmiin).

Kas viimatinimetatud pillav väljend on õigustatud päris tavalise jasmiini puhul, mida leidub pea igas aias, kui öökuninganna jaoks on jätkunud vaid üksainus ebakonkreetne "kuulus"?

"Teiste hulgas kasvab kuulus öökuninganna. Kasvatatakse esimest õiepunga. Kas õis väljub?! Tuleb oodata. Looduses pidavat alati oskama väga kannatlikult oodata, siis näeb imet täielikult."

Paul Ots on tõenäoliselt üks tuhandete hulgast, kellele õitseb kodus öökuninganna. Kujutlusse kerkib pilt mehest, kes aastaid on küsivalt seisatanud vaikiva taime ees. Öökuninganna erakordselt kaunis õis on avatud vaid ühe öö. Kas tohtis autor loo kangelasele nii kauaoodatud sündmusest, esimese õiepunga ilmumisest, teatada nii ükskõikselt?

Tundub, et näitena toodud kärped ja üldse kogu kirjutis on võetud nagu otse märkmikust ning jäänud autoripoolse töötluseta (peale esimeste sissejuhatavate kärpete, mis aga portree juurde ei kuulugi).

Et käesoleva kirjutise teostus ei vasta kirjandusliku portree nõetele, siis on saavutamata ka portree peamine eesmärk - lugeja aktiivne emotsionaalne mõjustamine. Kirjutises on informatsioonilisele žanrile omaseid elemente - konstateerimine, kirjeldus, neutraalne otseütlemine. See tõttu on ka tulemuseks vaid informeeritus.

"Vaese mulla rikkuse" autor on kogemustega ajakirjanik. Samas ajalehenumber on temalt ilmunud ka teine kirjutis, hea ja suure mõjujõuga. Seetõttu tekib mõte - kas autor ongi eesmärgiks seadnud kirjutada portreed? Kui oletame, et ülapealkiri "Huvitavaid inimesi" puudub, siis saaksime lähtuda kirjutise analüüsimisel hoopis teisest seisukohast.

"Vaese mulla rikkus" on tähelepanuvääriv ja sisukas pealkiri. Kui autor on võtnud vaatluse alla vaid problee-

mi, kuidas vaesele ja mägisele maale saab rajada rikkaliku ja viljakandva aia, siis on ka alguskärped omal kohal. See-est on aga kaktused, võõd, mesilased, kannel jm. täiesti üleaarused ja väljaspool teemat. Kuigi inimene võiks sellisel puhul jääda tagaplaanile, jäävad kehtima samad küsimused: k e s ? k u i d a s ?

Luulitööd inimesi

Maide nr.6.

Haanjamaa muld on vaene. Olsekuil vastutasuks on sija jagatud küllaga muud rikkust. Looduse omapära ja ilu. Rikkusele tuleb aga liita ka Haanjamaa inimesed. Töökad, püüdeis järelejätmatud, vähenõudlikud ja sitked on nad. Kodupaigast lahutamatud. Ilujanused, ise ilu loojad.

Haanja mees sõnab, et tal pole «tsõõrigu täutki sillet maad, koha midagi maaha kükätä». Ara-seletatult on tsõõrik vanaaegne puust kaunitaoline toidunõu. Silledat maad on Haanjas tööpoolest raske leida, kõikjal künkad, orud, kallakud.

Olgu need soovhoosi kartulivaod või õueaiamaa, ikka kisuvad ja käivad nad kuidagi viltu — ülevalt alla

Siin on veel erilaadse muuseumi moodustavaid, põistesse puudesse uppuvaid talusid. Eemalt vaadates paistab, et tegemist on pargiga. Üks vanadest parktaludest on Paul Otsa kodu Muna-mäe sovhoosis, Ploaniil, Puspuri külas.

Võimsad tammed, pärnad, paljud teisedki puud hellitavad rõhelusega silma. Kõige kõrgemad on veel isa tugevatest käest kulusa pandud. Poeg jätkas.

Maapind on sellegi talu piirides tujukalt väänlev ja vormide-rohke. Paul Ots on siia kujundanud aastate jooksul päris dendroloogilise ala. Saaremaa meremehe Mihkel Ranna aed, ta elutöö on praegu juba üle maa kuulus. Paul Otsa oma veel mitte. Teinud pole ka nii ulatuslik, kuid tuletab õige paljuski meelde Saaremaa haruldast vaatamisväärsust. Kas või armastuse pooltest, mida siia on pühendatud.

Aed hakkab paljudele taimedele kitsaks jääma. Nad on tihedasti koos. Aastatega on puud ja põõsad kasvanud üle kitsaste, siin-sinna looklevate teeradade, moodustades rohelist võlvkäike. Istikuid on hangitud ülikooli õppemetskonnast ja mujalt, on ise paljundatud ja poogitud.

Balsamnuug, siberinulg. Pikka-de, sulgiate lehtedega siberi amorf. Papiüruseleheline kask, huvitavate käbidega Douglase mänd. Iga puud ja põõsast tunneb peremees kui elusat olendit, teab pajatada omadus-

VAESE MULLA RIKKUS

test ja iseloomustki.

«Jaapani ebaküdoonil on oranžpunased õied ja sidrunikuulised hästi maitsvad viljad...»

«See ameerika valge konipuu õitseb aasta jooksul korduvalt, kevadest sügiseni...»

Kui hästi tutvustas ta ühte oma roosi: «Tumeveripunane, sametine.» Oh viletsat sulge, ei jõudnudki see hästi jutule järele, ei saanud roosi nimegi üles märgitud... 10-aastane valge roos oli küll «Hadley». Siis «Gloria Dei», Jumala kuulsus... Oigem oleks öelda: kuulsus ja eu kuulub inimestele, kes sellele ole on aretanud ja kasvatanud.

Veel üks haruldus: väänlev kusalpuu. Kuldsete marjade ja lõhnavate õitega. Öitsemine oli parajasti lõppemas, marjad alles valmimata. Paul Ots jutustas, et õite ajal lendavad kusagilt eba-harilikult suured, kirjud liblikad. Tahavad just sellelt põõsast maistada.

Lumimüri, Enodi ja Wolff siiril, ulnastavalt õielehti pillav jar-

miin. Kiviktaimla ja loodusest leitud maakivid-skulptuurid. Üks neist meenutab väga puhkavat karu. Igas värvis öitsvaid lilli. Juulipäike, vaikus ja rahu.

«Läämiki õige är' tarre, vast tsirk taht tulla poige mano...»

Vana halli elumaja katab pehme metsviinapuu vaip. Kevadel tahtis peremees osa maha võtta, aga ei saanud. Hall kärbsenäpp oli teinud sisse pesa. Jasmiinis pesitseb lepalind. Omad elanikud on sõstra- ja karusmarja põõsasteski. Kõigil julge ja kindel olemine.

Väike Alvar elab,
põnevi silmi ime-
lugudele kaasa
Eks tema tea
veel rohkemgi.
Mis viga sellise

vanaisa juures suvitada!

Mullu suvel küsis Mallest tütar: «Kas sa, isa, ise ka tead, kui palju õunasorte aias kasvab?» Hakkas arvestama. Tuli välja, et 38. Ka ploomid kannavad siin mägedevahelises aias meelsasti vilja. Mõnel aastal olevat rikas saak kohe päris karistuseks: ei ole kuhugi panna... (Siinkohal teeb linnainimene ühe kurva kaubandustemaatilise pausi ja ohke!) Magüskirss, «oma jakatu» (nagu õunapuudki), läks küll eelmisel talvel külma tõttu välja.

Palju on siin higi valatud, kaevatud ja kuivendatud, lonke tasandatud ja künkaid silestatud muida kantud ja kastetud. Korrashoidmine muutub juba raskeks.

Kunagi oli aias 30 tulbisorti, nüüd on vähemaks jäänud. Selle asemel on verandal ja toas 63 lüki kaktuseid. Igal oma kaju. Mõni siilina turris, mõni sirutab kõrgusse, mõni turris ja sõlmee. Teiste hulgas kasvab kuuluse õunaküniganna. Kasvatab esimest

õiepunga. Kas õis väljub? Tuleb oodata. Looduses pidavat alati oskama väga kannatlikult oodata, siis näeb imet täielikult.

On veel aastaid enne viimsele puhkepaigale viimist kottipime-daks jäänud emalt pärandatud oskus vikerkaarelisi rahvuslikke kirivöösid palmitseda, kirjusid linikuid tikkida. Isalt jäi pink ja riistad puutöö jaoks. Omakõidetud põllumajanduse ja aianduse kuukirjad. Albumid fotodega. On mure, mis saab mesilastest, kui kemikaale endist viisi kasutatakse? Mõte: kes harib ja istutab aedu edasi? On aga ka heledakõlaline kannel, poja kingitus sünnipäevaks. Rõõmus pill.

Paul Otsal on külastajale, kes ausat huvi tunneb, palju pakkuda. Mõni targem looduse-tundjagi võiks seal korra-teise ära käia. Ehk pole liiga vara mõelda kaitseleegi?

Et rajooniajalehes on ruumi vähe, siis tuleks aina tervitada püüdu lühiduse poole. Portreest kui Žanrist kõneldes tahaks tuua mõned näited, kus foto on ühendatud laiendatud allkirjaga, seda moodust oskuslikult kasutades võib saada häid tulemusi. Järgnevas näites (7) on leitud omapärane vorm, kus on edasi antud vestlus portreeteeritavaga. Saame teada, kes ta on.

Lookese teeb eriti lähedaseks inimliku nõrkuse kajastamine kirjatükis: "Ma olen liiga kuri õpetaja. Alles lõpetasin ühe pragamise."

- - -

"Pidin ma neid õpilasi just täna tõrelema, siis te poleks mind kätte saanudki" ("Tööraha Elu").

Näites 8 (originaalis asus tekst fotost vasakul) on küll juttu sellest, kuidas tehti mööblit enne ja kuidas seda praegu tehakse. Inimest aga ei ole. Pildi järgi on mees üsna muhe - juttki oleks võinud selles laadis. Asja ei päästa see, kui on lihtsalt öeldud, et mees on tubli ja kohusetundlik töömees.

Järgnev näide (9): paljudest eesrindlastest veel üks tubli. Jälle... ja rohkemat ei midagi. Jääb mulje, et seesugune lahendus on vaid "augutäide".

Kümnendas näites: väga originaalne vorm. Kuidas sellesse suhtuda?

"Kas me ei või iga tööka inimese juubeli puhul neid sõnu öelda? Originaalitsemine, targutamine!" ütles mu kolleeg, kes üle kümne aasta ajakirjanik olnud.

Kuid ... kui inimene on kõigile tuntud-teatud, miks mitte vahel uudsemalt?

ELKNÜ XIV KONGRESSI DELEGAATE

Pika jutu asemel

«Tahaksime Teist kirjutada ja pilti teha.»

«Minust?»

«Jah. Teist kui komsomol-kongressi delegaadist.»

«Ei maksa.»

«Miks?»

«Ma olen liiga kuri õpetaja. Alles lõpetasin ühe pragamise.»

«See kuulub vist pedagoogikutse juurde?»

«Hea pedagoog peab ilma kurja sõneta toime tulema. Minust lõpetajast ei taju... Pealegi ma lähen varsti Autsla tehnikumist hoopis ära.»

«Võib-olla aspirantuuri?»

«Kust teie seda teute?»

«Ei teadnudki.»

«Jah, eksamid on sooritatud. Nüüd tuligi välja -- kutse Sakust. Pidin ma neid õpilasi just täna tõrelema, siis poleks te mind kätte suanudki.»

Edasi läks juba lihtsamalt: fotograaf tegi pildi. Vestluskaaslase palvel lubasin hästi lühikese loo kirjutada. Sõna peab pidama. Ainult niipalju, et juba neli aastat on ta õpetanud neidudele ja noormees-tele agrokeemiat saladusi -- seda, mida ise omandas EPA päevil. Agrokeemiat hakkab ta ka teadusepöõllul uurima

«Miks Teid ikkagi delegaadiks valiti?»

«Ei tea. Eriti pole silma paistnud. Kolm aastat olen olnud komsomoli poliitringi «Globus» propagandistiks.»

Laule Andrei pidi juba õhtul Sakusse sõitma. Ei, mitte pariseks

Näide nr.8.

TUBLI MEISTER

Kentsakana tundus intervjueeritavale raadioreporterile küsimus: «Mis on viiulil ühist klaverijalaga?» Kentsakana tundub see meilegi. Kuid ühist nende vahel siiski on. Nad mõlemad on puust. Päris tavalisest puust.

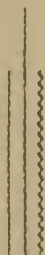
Johannes Kass, Võru Metsakombinaadi Antsla tsehhi tööline, on olnud eluaeg mööblimeister. Vanasti tegi käsihöövel laua siledaks. Et auku teha, pidi õlg lisaks kätele puuripead suruma. Nüüd on vajadus ihurammu

järele kadunud. Masin lõikab, masin hõõveldab ja puurib. Sileda pinnagi paneb läikima mitte enam jänese-käpp, vaid hoopis pulverisaator.

Montaažilaudsepp Johannes Kass on tsehhis hinnatud inimene. Tema neast tööst ja kohusetundlikkusest võtavad eeskuju selle kutseala nooremad esindajad.

A. SILD

Näide nr.9.

«Volta» tehase
Türi-Alliku tsehhis
töötab palju
kommunistlikke
noori — eesrindlasi.
Pildil: tubli
mähkija Urve
Laasmaa.

V. Saarepuu foto

20 aastat armastust

(Portreefoto)

(VÄIKE SÕNAVÕTT RAJOOINI KESKHAIGLA VANEMÕE
MEETA PROSTANGI TÖÖJUUBELIKS.)

*Inimese on loonud töö. Aga peale selle peab töö veel kord looma
— inimesest inimese.*

*On midagi gigantset nemad kaks koos — töö ja inimene. Ja
ainult siis, kui oled südamega töö küljes kinni, sünnib midagi suurt
ja ilusat. Siis võib elu ja töö võrduda elutööga.*

Töö ja elu = tööelu

Sünnib armastus.

Armastus ja aastad — armastusaastad.

*Täna loeme neid kokku nii: üks, kaks ... kümme ... kakskümmend
Tõstkem pokaalid! Elagu töö ja inimesed! Oigemini — tööinimesed!*

E. DINGO

Näide nr.10 ("Kommunismiehitaja" 1938)

PORTREE NÕUAB KIRJELDUST

H. Rauniste,
täienduskursuste lõpetanu ("Kommunismiehitaja")

Vaatleksin alljärgnevalt "Noorte Hääles" nr. 195 (1968) ilmunud portreed "Viimees".

Portree on tegelikkuses eksisteeriva kuju kontsentraat. Ei tule kõne allagi kõigi pisiasjade edasiandmine (temale omaste ja iseloomulike joonte näitamine on iseasi). Kõige olulisem on, et inimene kirjapildis iseloomulikuna taastuks ja lugeja tunneks, et ta e l a b. Lihtsam viis on anda mingi pilt inimesest tema tegude ja saavutuste loetelu näol. Niisuguse lahenduse teed on läinud ka "Viimehe" autor.

Kirjutisest saame teada, et Mart Timmi oli tehnikumi-päevil huvitatud füüsikast ja ühiskonnaõpetusest, erialaainetest armastas rohkem taimekasvatust ja maaparandust, et "1967. aasta kevadtalvel lõpetas Mart Timmi kiitusega Väimela Näidissovhoostehnikumi. Nüüdsest õeldi: seemnekasvatuseagronoom! Ja mõni aeg hiljem: EPA mittestatsionaarne tudeng...", et "Mart Timmi oli äsja Saksa Demokraatlikust Vabariigist naasnud (see oli preemiareis, välja teenitud eduka esinemise eest Sakus noorte agronoomide mitmevõistlusel), seal jäid talle silma ja läksid südamesse hästi hooldatud viljaväljad..." Neid et-tisid võiks veelgi kirja panna.

Jah, selle kõige järgi on ju meil mehest ülevaade olemas. Aga kas ka portree? Ei, konkreetsemat pilti meil teemast siiski silme ette ei tule, sest eespoolne loetelu on ainult konstateering. Loeme andmeid, ilma et saaksime elamust või visuaalset pilti. Faktide loetelu on muidugi vajalik, kuid seda tuleks teha nii, et inime ne ise seisaks nende keskel dialektikas, probleemides, vastuoludes, arenemises ja liikumises. Kui inimene paberil ei hakka elama, siis vaevast hakkavad temale kaasa elama ka lu-gejad.

Autor ei tohiks endale eesmärgiks seada - inimese ülistamist (vaevalt me hakkame kirjutama portreed mitte millegagi silmapaistvast inimesest). Küllap peaks too ülistus kuidagi teistviisi ilmsiks tulema. Kui kirjutada oma kangelasest kui inimesest, kes teeb lihtsalt vajalikku tööd, kasvab ise ja kasvatab leiba ("Viiemehe" kangelane on põllumees), siis poleks põhjust ka etteheiteid teha. Milleks konstanteering: "Tema, olgugi et rajoonivõistlustel teistest peajagu tugevam, võttis tolle sõidu ette üsna segaste tunnetega... Kuid Sakus tõestas kommunistlik noor Mart Timmi, et ta on viimees ka oma erialal: vabariigi mitmekülgseima noore agronoomi tiitel kuulub temale." Faktid on võetud elust, kuid kahjuks ka lahti kistud elust. Inimese võimed ja tema saavutused nõuavad kirjeldusi. Et autor oleks võimeline kirjeldama, peab ta oma kangelast küllalt hästi tundma, peab tema kohta küllalt palju teadma. Just see määrabki kirjandusliku portree õnnestumise. Ei saa ka kunstnik, kui ta inimesest portreed hakkab maalima, teha seda ilma, et inimene tema ees ei istuks. Nii on ka kirjanduses. Kirjutuslaua taga konkreetsele inimesele midagi juurde ei mõtle, mis oleks huvitav ja ka iseloomulik valitud kangelasele.

Ainult miinuste otsimine "Viiemehe" juures pole õige. On siingi huvitavaid leide, on õnnestumisi. "Oder - tihe, ühtlane. Sellest põllutükist laseb agronoom auto hästi lähedalt mööda, et külaline ilusat vilja tükk aega vaadata saaks... Mart Timmi lööb kodunurmelt autole hääled sisse, kohe näib sõiduks minevat. Kuhu?

"Navile, keskusesse. Fadaril tööd palju, lähen otsin ristikutükide hulgast, kuhu heinalised veel jõudnud pole, puhtamad välja. Seemneks." Viskab tagaistmele tavalise koolivihiku. Seiran salamisi kaanele kirjutatut: KORISTUS, 1968...

Kontoris juhtusin komsomolipäevikut sirvima. Silm jäi pidama fotol: maastikuauto punnib mäenõlvast vastlarege üles, publik - niipaljuke, kui seda peale on jäänud - sündmusest naeruelevil. Uurin, kelle käes rool. " Mart

ise," teab komsomolisekretär Maimu Ojaveer."

On teada, et mitte ainult kirjanduses, vaid ka ajakirjanduses aitab palju kaasa isikukirjeldus, nö. väline karakteristika. "Viimehes" on seda küll kaunis napilt ("Teraste sõstrasilmadega kleenuke maapoiss..."), kuid jätkub sellestki, et inimesest ettekujutust saada.

Kahjuks on aga õnnestumisi vähe ja lõppkokkuvõttes jääb kirjutatu siiski kahvatuks, loo kangeline (kuigi, tõsi küll, tema suhtumistest pilt on olemas) ei tule lugeja ette küllalt elavana ja lugeja jääb ilma peamisest - elamusest.

Tee leidmine, otsusele jõudmine, lahenduse valimine on momendid, mille kujutamine peaks olema tänapäeva progressiivse kirjanduse sisuelementideks. Ja muidugi ka karakteriseerimise ning portreteerimise sõlmpunktideks. Sellest seisukohast lähtudes ei paku aga "Viimehes" meile eriti palju. Kuivõrd autor on silmas pidanud oma töö sobivust rubriiki "Palgejooni", sedavõrd on õigus ka öelda - oma ülesande on ta ka üldiselt täitnud. Vaevalt, et nii lühikeses kirjutises saakski inimest elama panna, tuleb leppida ainult sellega, mida autor on olulisemaks pidanud palgejoonte maalingul. Seetõttu jääb kirjutatu ka pigem ehk artikli tasemele, kuigi autori sooviks on olnud kirjanduslik portree.

VIIE MEES

Viiemees — nii hüüti teda tehnikumipäevil. Oli teraste sõstrasilmadega kleenuke maapoiss, kangesti huvitatud füüskast ja ühiskonnaõpetusest, kõigist erialainetest ühtmoodi või tsipa-tsipi rohkem taimekasvatusest ja maaparandusest. Masinad — neist ta etemat ei teadnud, vabad tunnid kulusid puha mehhaniseerimis- ja automotoringis.

Aga tol sügisel, kui Väimela tehnikumi agronoomiaeriala esimese kursuse tüdrukud ja poisid «Kalevipojas» tööl olid, ei teatud temast. Põlva kandist tulnud, midagi. Ainult kolhoosirahvale jäi silma toosama kleenuke sõstrasilm — Mart Timmi. Uuris, kuidas siinkandis viljad kasvavad, millised põllumaad on... Igas töös oli hõrkaja. Uuest aastast asus Timmi pere Võru rajooni «Kalevipoja» maadele elama. Juhatuse leiti: las Mart-poiss õpib kolhoosi stipendiaadina, saab agronoomipaberid kätte, jääb siia päriks. Juhatuse rahval on tänini meeles, kuidas üks põline maamees stipendiaadina õppima saatmise koosolekul lausus: «Tema jaoks pole kolhoosi rahadest kahju.»

Hinnete lehed, millele kolhoosi esimees Ivan Lillepuu alla kirjutas, võtsid muhelema: «Sellest mehest rõib tulevikus head neapspetsialisti loota.»

1967. aasta kevadtalvel lõpetas Mart Timmi kiitusega Väimela Näidissõhustehnikumi. Nuudsest oeldi: seemnekasvatuse-agronoom! Ja mõni aeg hiljem: EPA mittetatsionaarne tudena.

Kuni «Kalevipojas» kellelt ta-kes, ikka kuuled Mart Timmi kohta öeldavat, et o ma mees.

Kui lõikuskuu heinakuu välja vahetab, ära maamehelt pikka juttu oota. Peaagronoom Ilmar Padar, kes korraks kontorist läbi jookseb, kostab: «Timmi töötab hästi!» Rõhutab sõna hästi ja läheb jälle.

Mart Timmil on parajasti puhkus. Ongi hea, mõtlen, saab inimesega kenasti jutud sirgeks rääkida. Kontoris õeldi, et Timmi on väikese jutuga (töömeeste üks tavalisemad jooni), aga et puhkus... Kevadel, siis oleks küll agronoomist inimese kätte-

saamisega tegemist: ajad teist mööda põlde taga ja kui ükskord kätte saad, ei ole tal aega ega tahtmistki rääkida.

Mart Timmi lööb kodumurul autole hääled sisse, kohe näib sõiduks minevat. Kuhu?

«Navile, keskusesse. Padaril tööd palju, lähen otsin ristikutükide hulgast, kuhu heinalised veel jõudnud pole, puhtamad välja. Seemneks.» Viskab tagaistmele tavalise koolivihiku Seiran salamisi kaanele kirjutatut: KORISTUS, 1968. Mullu usaldati koristustööd juhendamine Mart Timmi hoolde, tänanu loodab noor spetsialist sama.

Auto keerab põldudevahelisele teele. Kurakätt jäävad linnakatused ja tornid («Kalevipoja» ja linna piirid käivad ühte), eemal sillerdab Vagula.

Oder — tihe ühtlane. Sellest põllutükist läheb agronoom auto hästi lähedalt mööda, et külaline ilusalt vilja tukk aega vaadata saaks.

«Nagu kanaas...»

Mart Timmi oli äsja Saksa Demokraatlikust Vabariigist naasnud (see oli preemiareis, välja teenitud eduka esinemise eest Sakus noorte agronoomide mittevõistlusel), seal jäid talle silma ja läksid südamesse hõsti hooldatud viljaväljad.

«Pikisilmi ootan, millal väetisi külluses tuleb. Alles siis on võimalik agronoomi tööd hinnata selle järgi, mida ta tegelikult suudab.»

Esimehe jutu järgi on seemnekasvatuseagronoom EPT kau-

babaasis visa väetisi nõudma. Piik aastaaruandesse kinnitab et söötühikuid saadi hektari kohta 2696. Selle näitajaga jäi «Kalevipoeg» rajooni kolhooside hulgas kolmandaks.

Kunagi tehnikumipõlves sai Mart Timmi kombainil töötamise selgeks vanema venna Kalju käealusena. Järgmisel aastal koristas Mart ise, ihe kümme-päevaku eest määrati talle koguani preemia.

Kombaini ütles Mart oma lemmikmasina olevat.

Lupejal on põhjust arvata: rõõb selle loo positiivne kangelane üks igatüüpi inimene olla. muud juttu polegi kui töö. Ise- ni puhkuse ajal, kui päike kü- tab maad ja õhku, kolistab ta mõnda talumuseid põlluhahetoid

Kullap visatakse naljagi, kui selleks sobin aeg ja paras paik on. Kontoris juhtusin komsomolpaareikut sirvima, silm jäi pidama fotol: maastikuauto purnib mäenõlvast vastlarege üles, publik — nupaljuke, kui seda peale on jäänud, — sünda- musest uuerucleril. Urin, kel-

le käes rool. «Mart ise,» teab komsomolisekretär Maimu Oja- veer.

Aprilli lõpus sai Mart Timmi kutse sõita Sakku, kus komsomoli juubeliaasta Trituste sar- jas peeti vabariigi noorte ag- ronoomide mittevõistlusel. Te- ma, olgugi et rajoonivõistlustel teistest peajagu tugevam, võttis tolle sõidu ette üsna segaste tunnetega. Kahju, et minek tuli kiirel kevadtööde ajal. Polnud aega korralikult ettegi valmis-

tada: endamisi kavatses ta Väi- mela tehnikumi õppekabinetti- des mõned õhtupoolikud õpitu korrata. Ei jõudnud.

Kuid Sakus tõestas kommu- nistlik noor Mart Timmi, et ta on miimees ka oma erialal: vabariigi mitmekülgseima noore agronoomi tiitel kuulub te- male.

L. VALPER

Näide nr.11.

RAADIO JA TELEVISIOON

SPORDIREPORTAAŽ RAADIOS JA TELEVISIOONIS.

T. Uba,

kaugõppe diplomand.

PISUT AJALOOST.

Esimene katse kasutada ringhäälingut spordiinformatsiooni edasiandmisel tehti eelmise sajandi lõpul. Seda küll mitte raadioreportaaži või -informatsiooni vormis tänapäeva mõttes, vaid raadiotelegraafi teel. Viidates andmetele teosest "Savremena sredstva informacije" (Beograd 1960) peab meie raadioajakirjanduse ajalooaurija Vello Lään pioneeriks raadiotelegraafi teel spordisõnumite edasiandmisel Dublini ajalehte "Daily Express".¹ Nimelt soovis ajaleht esimesena teatada 1898. aasta Kingstoni regati tulemustest. Iirlased kutsusid endale appi Marconi. Reportaažid tekitasid sensatsiooni oma operatiivsusega.

Esimene tõeline raadioreportaaž toimus 1921. a stal New Jersey's (USA). Poksimatšilt Dempsey-Carpentier tegi ülekande Andrew White.

Reportaaž Dempsey-Carpentier' matšist polnud mitte üksnes esimeseks spordireportaažiks ringhäälingu ajaloos.

¹ V. Lään, Spordireportaaži sünnist meil ja mujal, "Kehakultuur" 1966, nr. 1, lk. 13.

Esmakordselt pandi üles 100 valjuhäälajajat teatrites ja suurtes hallides - ringhääling tegi nii endale ka reklaami.

Esimene spordireportaaž Euroopas läks eestriisse mais 1923. aastal (jällegi poksist), tänapäeval suure populaarsuse võitnud jalgpallireportaaži sünnidaatumika on aga 3. oktoober 1926. aastal, mil tšehhi kommentaator Jozef Laufer jutustas kuulajatele Kesk - Euroopa karikamatšist² Budapesti MTK ja Praha "Slavia" vahel.

Nõukogude Liidu esimese jalgpallireportaaži au kuulub veel praegu tegutsevale kommentaatorile Vadim Sinjavskile, kes 26. mail 1929. aastal andis raadioreportaaži³ Moskva ja Ukraina jalgpallurite matšilt.

Suure Isamaasõja ajal töötab V. Sinjavski rindekorrespondendina, informeerides raadio kaudu esimesena Moskva võidust Stalingradi all ja Sevastopoli kangelaslikust kaitsmisest.

Veel enne Suure Isamaasõja võidukat lõppu kutsuti V. Sinjavaki Moskvasse, kus ta 1944. aastal kommenteeris karikavõitluste poolfinaali ja finaalmängu ZDKA ja Leningradi "Zeniidi" vahel.

Regulaarseid raadiosaateid Eestis alustati 1926. aastal. Üldises saatekavas ei pööratud spordile esialgu suuremat tähelepanu. Rekordiliseks spordisaadete saataks oli

² Sealsamas (andmed "Vysilame do eteru", Praha 1963 järgi).

³ A. Kiknadze, Ühe kirjutamata raamatu lehekülgi, "Spordileht" 1966, nr. 958.

1930, mil spordisaadete kogumaht oli 13 tundi 30 minutit.⁴

Spordireporteritena kataetasid ajakirjanikud Ernst Joll ja Oskar Lõvi, raadiomehed Aleksander Illi, Ago Kask, Vardo Holm, isegi kirjanik Paul Viiding, samuti esinesid kommentaatoritena sporditegelased Arved Ojari, Johannes Pillikee jt. Eesti nimekaim raadiomees Felix Moor oli ühtlasi esimeseks spordireporteriks. Tema debüüt spordireporterina toimus 1930. aastal Tallinnas peetud kergejõustiku kolmikmaavõistluse Eesti - Läti - Poola ajal. Spetsialistidena assisteerisid talle Aleksander Antson ja Ernst Idla. Kõik esimesed spordisaated läksid eestrisse otseülekannetena. Alles 1936. aasta mais jõuti niikaugale, et heliplaadistati Eesti - Läti jalgpallivõistlus.

Esimene Eesti raadioreporter olümpiamängudel oli O. Lõvi. 1936. aasta Berliini olümpiamängudelt andis ta edasi heliplaadistatult 14 veerandtunnilist reportaazi. Tolle aja kohta rekordiline kiirus informatsiooni saamisel Eestisse oli Kristjan Palusalu olümpiavõitjaks tulekul. Kell 20.40 oli eestlane kuulutatud olümpiavõitjaks Deutschlandhalles, kell 20.45 andis O. Lõvi sõnumi telefoni teel üle ja kell 20.50 läkitas Tallinna raadiojaam rõõmusõnumi eestisse.

Viimastel aastatel on Eesti Raadio spordisaadete toimetuse töömaht tunduvalt kasvanud, ulatudes ligi 200 tunni ni.

⁴ V. Lään, Spordireportaazi sünnist meil ja mujal, "Kehakultuur" 1966, nr. 1, lk. 13.

Televisioonis tehti esimene spordireportaaž Ameerika Ühendriikides juba enne Teist maailmasõda.

Esimeseks teadaolevaks spordisaateks Nõukogude televisioonis oli ülekanne male maailmameistrivõistlustelt M. Botvinniku ja V. Smõslovi vahel 10. aprillil 1954. aastal. Välisülekandeid alustati 4. septembril 1955. aastal, mil Moskva hipodroomil peeti rahvusvahelised ratsaspordivõistlused.

Eesti Televisioonis on spordisaadete alguseks 7. august 1955.⁵ Siis läks Tallinna Televisioonistuudio "firmamärgi" all eetrisse esimene sporditemaatiline saade. Studios esinenud sportlaste ja spordijuhtide hulgas oli juhtiv osa spordiliidu tolelaegsel aseesimehel A. Vaiksaarel. Järgmisteks spordisaadeteks olid võimlejademonstratsioon-esinemised (11.9.1955) ja suurmeister P. Kerese muljeid Götteborgi maleturniirilt (9.10.1955).

Esimene otseülekanne võistlustelt toimus Eesti Televisiooni ajaloos 1. mail 1957. aastal. Siis kanti üle NSVL jalgpalli karikavõistluste mäng Tallinna "Dinamo" ja Stupino linnameeskonna vahel Kadrioru staadionilt. Reporterid olid Heino Mikkin ja Fjodor Prussakov.

2. SPORDIREPORTAAŽI ETTEVALMISTAMINE.

Reportaažiks ettevalmistamine jaguneb järgmisteks etappideks:

- a) objekti ja reportaaži teema valik;

⁵ Eesti Televisiooni spordisaadete toimetuse arhiivi järgi.

b) tutvumine reportaaži probleemistiku ja sündmustest osavõtjatega;

c) reportaaži koha valik;

d) ettevalmistuse lõppfaas.

1. Reportaaži edukus sõltub paljus sellest, kui võrd õigesti reporter valib reportaaži objekti või teema. Peab ju olema täidetud üks põhilisi reportaaži tunnustest: sellise sündmuse olemasolu, mis erutaks laia auditooriumi. Kui tähtis on sündmus, millele edaspidine reportaaž tugineb, näitab kssvõi see, et Kesktelevisiooni peatoimetaja A. Grigorjan tunnistas avameelselt:

"Ainult üks meie saade Interviaioonile täitis 100 % oma ülesande - see oli reportaaž Juri Gagarini vastuvõtust Moskvas" (Üleliidulisel teletöötajate seminaril, 1966).

See näide pole ehk kõige parem sellepoolest, et sündmus ise on äärmiselt erakordne, kuid ometi on siin palju karakterset.

Eraldi reportaažidena Eesti Raadio ja Televisiooni informataioonilistes spordisaadetes leiavad harilikult kajastamist rahvusvahelised võistlused meie vabariigis, mitmesugused matsid võimlemises, kergejõustikus, ujumises ja teistel spordialadel, pallimängud üleliidulistes meist-

6

Новости, интервью и репортажи в зарубежном радиовещании и телевидении. Москва, 1964, стр. 46.

risarjades, vabariigi meistrivõistlused väga mitmesugustel aladel jne. Reportaažide organiseerimisel ja teema valikul lähtutakse eelkõige kuulajaat-vaatajaat: milline võistlus on sel päeval kõige kaalukam, millest tahetakse enam kuulda ja näha. Praktika on näidanud, et mida paremini esineb koduvabariigi meeskond, seda enam tõuseb rahva hulgas huvi antud spordiala vastu. Näitena võitis Eesti korvpallimeeskond teise koha NSVL rahvaste IV spartakiaadil 1967.a., selle järelkajana valgustaa Eesti spordipress väga põhjalikult korvpalli 1967/68. a. talvehooajal. Eesti Raadio spordisaadete toimetuse organiseeris üle 30 reportaaži üleliiduliselt meistrisarja mängudelt ning vaatamata nende vormilisele üksluisusele ei muutunud nad pikapeale tüütavaks, vaid säilitasid huvi ja ootusmomendi turniiri lõpuni.

Reportaažide kavvalülitamisel lähtutakse ka ajalisest limiidist. Argipäevadel on Eesti Raadio spordisaadete toimetuse käsutuses 10 minutit saateaega. Sinna sisse mahub muu informatsiooni kõrval üks 4-5 minutiline reportaažilõik. Pühapäeviti, kui saateaega on 25 minutit, on harilikult saates 3, vahel isegi 5-6 reportaaži. Ajaline piiratus või piiramatus ei tohiks aga saada reportaažide tegemise kriteeriumiks: lähtuda tuleb ikkagi esmajoones sündmuse tähtsusest, kuulajaskonna huvist selle vastu, ootusmomendist.

Lisades siia ka tehnilised võimalused, sõltuvad reportaaži teema valimise tingimused praktikas kolmest komponendist:

- 1) kuulaja - vaataja huvi, ootusmoment;

- 2) ajaline limiit;
- 3) tehniline teostatavus.

2. Reporterite ettevalmistuse tase on väga tähtis kogu reportaaži õnnestumisel.

Spordireporterite eelnev objektiivse informatsiooni kogumine hädavajalik. Ta peab tundma sportlasi, olema kursis nende varasemate tagajärgedega, reporteeritava spordialaga üldse. Muidugi on olukordi, kus ilma mingite eelteadmisteta reporterite poolt loodud seisukoht osutub kõige objektiivsemaks, kuid Prantsuse televisioonireporterite L. Zitroni soovitatud vorm: kindlad eelteadmised + improvisatsioon viib kindlamini headele tulemustele.

Tšehhoslovakkia spordikommentaator K. Mikiska oli kord ühe reportaaži peaaegu et ette valmis kirjutanud. Ise meenutab ta:

"Lugenud mõned fraasid, tundsin ma, kuidas kõik kirjutatud krõbiseb hirmsasti paberi järele, kui kaugel on ta elust enesest ja kui tühine kõik see on võrreldes sellega, mida ma tunnen ja näen antud momendil, mida üle elan. Peitsin teksti tasku ja hakkasin improviseerima. Sel momendil oli minus selline pinge, et sõnad nagu iseenesest hakkasid voolama ja üksteise kõrvale sobima. Sel hetkel tundsin suurt rahuldust sellisest tööst. Seepärast toetan igati seda gruppi kommentaatoreid ja reportereid, kes asuvad mikrofonide ette vaid mõnede tähelepanekute, pidepunktide, tsiitaatide ja üleminekutega."

⁷ K. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении, Радио и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, 13.

Spordireporterite ettevalmistus üheks võistluseks kestab tunde ja päevi. Eriti kehtib see kergejõustiku, ujumise, mootorispori jt. selliste alade kohta, kus on palju erinevaid võistlusviise. Kuid ka sportmängudes on ettevalmistusel oma kindel osa. Näli on sööbinud üks J. Sparre reportaaži jäähokivõistlustelt. Moskvas mängis Kanada hokimeeskond, tulevane vastane nõukogude hokimängijatele MM - võistlustel. Televisiooniülekanne alustati 15 minutit enne mängu tegeliku algust ning koostöös operaatorite ja režissööriga näidati ekraanil suures plaanis kõiki jääl soojendust tegevaid külaliskondade mängijaid eraldi. J. Sparre tutvustas samal ajal fookuses olevat mängijat. Lihtne, kuid mõjuv võte.

Reporterite ettevalmistust võib jagada peamiselt kaheks:

- 1) pidev, üldine ettevalmistus;
- 2) otsene ettevalmistus konkreetselt antud reportaažiks.

Pidev ettevalmistus on tõepoolest üldine, see on reporterite silmaringi pidev avardamine. Siia alla kuulub nii reporterite teoreetiline ettevalmistus raadio- ja televisioonižurnalistikas, kui ka väga mitmekesise faktilise materjali kogumine. Meie juhtivatel reporteritel on isiklikud kartoteegid, kuhu aastate jooksul on kogutud hulgaliselt väga mitmesugust materjali ning see on süstematiseeritud.

3. Reportaaži koha valik spordireportaaži puhul lan-
geb enamasti ära võistluse enda kindla asukoha - staadioni, võimla, hipodroomi, ujula jne. - tõttu. Ka sellistel aladel, kus võistlus toimub pikemal distantsil (jalgratta -

sõit, maratonijooks, sõudmine jne.), on reportaaži abivii-
mise peamiseks kohake ikkagi finiš. Hoopiski olulisem on
aga reporteerimise koha valik, s. t. kohta, kust reporter
saab kõige täpsema, selgema ja põhjalikuma ülevaate sünd-
musest.

Kõigile meile on tuttavad staadionidel või spordi-
hallides reporterikabinetid, mis harilikult asuvad kas tri-
büüni päris tipus või kuskil päris lae all. Seal näha on
juba seotud teatud raskustega, rääkimata juba siis õige mee-
leolu või atmosfääri tabamisest. Kui otsereportaažide pu-
hul on taoline "õrrel kükitamine" tehniliselt lihtsalt ette
kirjutatud, siis hariliku lindistamise juures reporter-mag-
netofoniga loen kabiinist reporteerimist reporteri mugavu-
seks. Kui võimalikult palju liikuda võistluste ajal (näi-
teks kergejõustikuvõistlustel) puhkavate, soojendavate või
otse võistlustulest tulnud sportlaste hulgas ning liigse
pealetükkimiseta kasvõi lihtsalt pealt kuulata nende oma-
vahelisi mõtteavaldusi, saame sageli selle tasuks kuulda
mõnda sellist detaili, mis tõstab tunduvalt reportaaži il-
mekust ja mida ülalt kabiinist poleks iialgi tabanud. See-
pärast pean täiesti loomulikuks ja vajalikuks, et raadio-
mees astuks oma mikrofoniga päris sündmuste keskele foto-
graafide ja teleoperaatorite kõrvale.

4. Viimane osa reportaažiks ettevalmistamisel on
brošüüris "Uudis, intervjuu, reportaaž välismaa raadios ja
televisioonis" pealkirjastatud päris üldisõnaliselt: repor-
taažiks ettevalmistamise lõppfaas.

Kuid selles lõigus pole antud brošüüris sõnagi rää-

gitud reporteri enda psühholoogilise ettevalmistusest, mis omab väga suurt tähtsust. See õieti koondab endas kõik need eelnevalt loendatud ettevalmistuse elemendid. Reporter hakkab tundma, et ta on reportaaži läbiviimiseks valmis, kujutab seda endale juba suuremal või vähemal määral ette.

3. SPORDIREPORTAAŽI LÄBIVIIMINE

Välismaa spetsialistide arvate võib reportaaži hästi läbi viia vaid kogunud reporter, kel on suur kõneosavus, käitub sündimatult ja on küllaldaselt valmikas, omab ka laialdast ailmaringi, suurt teadmiste tagavara.⁸

Spordireportaaži põhiülesandeks on kuulajat informeerida, kuid mitte otseütleamise teel, vaid reportaažis sündmuse pingekõvera emotsionaalse vahendamise teel.

Harva juhtub, et mõni sündmus algab ja lõpeb reporteri silma ees. Just selliste hulka kuulub aga spordireportaaž, mis oma dünaamilise sündmuse terviklikkusega kuulub klassikalise "elava" reportaaži alla.⁹

Spordireportaaž raadios jaguneb:

- a) helilindistatud reportaaž;
- b) otsereportaaž.

Helilindistatud reportaaži puhul võime tegelikult rääkida sünteetilisest žanrist, sest enamasti sisaldab see kommenteeriva lõigu võistluse kohta üldse, impro-

⁸ Новости, интервью и репортажи в зарубежном радиовещании и телевидении, Москва, 1964, стр. 60.

⁹ В. Губельман, Мысли о репортаже, Радиорепортаж, Москва 1967, стр. 35.

viseeritud reportaažilõigu ja tihti ka intervjuu.

"Et olla hea spordireportaaži meister, selleks peab hästi tundma sporti, peab hästi teadma, mida spordivõistlus üldse endast kujutab. Üleüldisel spordikultuuri saajandil on see nõue mikrofonimehe suhtes peamine. Muidugi mõista peab ta laiendama oma kirjanduslikku silmaringi, valitsema sõna ja häält, ent spordist suudab ta haaravalt vesta üksnes siis, kui ta seda tunneb." Need on Nõukogude Liidu teenekama spordireporterite Vadim Sinjavski sõnad.¹⁰

Et olla hea reporter ja luua kuulajais illusoorne pilt sündmusest, peab eelkõige olema hea jutustaja, sest spordireportaaži põhielemendiks on ikkagi jutustus.

Jutustus on reporterite enda isikupärane looming, mille ta valmistab ette või improviseerib sündmuspaigal. Praktika on näidanud, et paremaid tulemusi saavutatakse mõlema sünteesis: osa teksti on reporterite poolt varem ette valmistatud, osa luuakse kohapeal ja esitatakse võimalikult ühesuguses kõnemaneeeris. Tihti peab reporter olema lausa virtuoos. BBC spordikommentaator R. Blendingen reporteerib

Inglismaal moes olevaid koerte võidujookse kiirusega 300(!) sõna minutis.¹¹ Soome Raadio spordireporter P. Nipen uh-

¹⁰ A. Kiknadze, Ühe kirjutamata raamatu lehekülgi, "Spordileht" 1966, nr. 958.

¹¹ P. Блендингэн, Каким должен быть радиокomentатор, ÜR materjal BBC saate põhjal 1.10.1966.

kustas ise kord oma reportaažis (ja seda on tihti olnud võimalus ka oma kõrvaga kontrollida), et ta suudab reporterida 110 meetri tõkkejooksu täielikult 7. tõkkeni. See tähendab, et 10–12 sekundi jooksul on reporter võimeline andma ülevaate jooksu käigust.

Et reportaaži helilindistamise juures on reporteri kasutuses kõik raadio spetsiifilised väljendusvahendid, on tal hiljem materjali töötlemisel võimalus tõsta oma reportaaži taset kõrgemale lihtsast informatsioonist.

"Meie ajal jääb kommentaatorile väheseks ainult fikseerida sündmused staadionil või poksiringis, ta peab olema professionaal selle sõna paremas mõttes, lahti mõtestama sündmuste käigu, vältimata oma kommentaarides n-ö.¹²"teravaid nurki"..."

Iga liiki spordireportaažide puhul kehtib 2 põhinõuet:

- a) faktiline täpsus;
- b) objektiivsus.

See kehtib ka helilindistatud reportaaži iga osa kohta eraldi. Kommenteerivas osas tehakse harilikult tagasipõige kogu võistluse juurde, informeeritakse kuulajat toimunust ning siis järgneb improviseeritud reportaaž võistluse kulminatsioonimomendist. Kui materjali kipub väheseks jääma ja kõik faktid pole küllalt mõistetavad, lisatakse intervjuu sündmusest osavõtjaga, kes mõtestab need lahti.

Otsereportaaž on kõrgeim vorm, kus saavutatakse

ajakirjanduslik apogee - sündmusega samaaegsus. Tekib kohalviibimise efekt, raadiokuulajas tekib vahetu osavõtu tunne.

Otsereportaažide puhul spordivõistlustelt on palju probleeme, mida kõige üldisemas mõttes võiks jagada sisulisteks ja vormilisteks.

Ka otsereportaažide puhul peaks sisuks olema informatsiooni objektiivne vähendamine täpsete faktide kaudu. Kuid otseülekanded kestavad kümneid minuteid, vahel tunde, mille jooksul pidevalt midagi uut ja põnevat ei toimu. Reporterite käsutuses peab olema siis üldistavat materjali, millega n.-ö. "auke" täita. Raske on leida objektiivset vahekorda faktilise informatsiooni ja üldistava jutustuse vahel. Elukõige tuleb ikkagi lähtuda asjalikkusest, et oodatav informatsioon jõuaks kuulajani. Kergem on seda vahekorda reguleerida sportmängudes, kus on üks põhitegevus. Komplitseeritud on see küsimus aga kergejõustikuülekannete puhul, kus korraga võib toimuda huvitav jooksuala, lisaks kaks-kolm väljakuala. Meie praktikas jääb see küsimus tihti kinni kaadri taha. Suurematele võistlustele on harilikult võimalik lähendada vaid üks reporter, kes füüsiliselt ei suuda üksi toimeta tulla kõikide alade kommenteerimisega üheaegselt. Soome raadios praktiseeritakse kergejõustikuülekannete puhul brigadimeetodit: kaks meest on reporterid, ülejäänud abistav kaader, kes peab tabeleid. Ka tööjaotus on reporterite vahel välja kujunenud. Kui töötab paar F. Tiilikainen - P. Noponen, näeb see harilikult välja järgmiselt: P. Noponen kui suur reportaažimeister reporteerib oma tuntud kiirkõnes harilikult kõige pingelisemaid hetki, P. Tiilikainen, kelle

reporteerimiamaneer on rahulik ja tasakaalukas, oskab aga loogiliselt ja arukalt fakte lahti mõtestada. Sellises improvisatsiooni, mälestuste, võrdluste, prognooside ja faktilise täpsuse sünteesis kestavad otsereportaažid 2-3, vahel isegi rohkem tunde.

Eesti Raadio spordisaadete toimetus on otsereportaažide puhul edukalt kasutanud ka ultralühilaine aparatuuri. Kergejõustikuvõistlusi kommenteerivad kaks meest statsionaarse mikrofoniga kabiinist, kolmas liigub aga ULL-saatajaga mööda staadioni ja püüab huvitavaid momente.¹³

Otsereportaaži tegemine pakub spordireporterile endale ka kõige enam rahuldust. Ta tunnetab ise, et on samuti sündmuse keskel, et temast oleneb, kui võrd täpselt informeeritakse kuulajaskonda sündmuse toimumise hetkel. Reporteril peab jääma igal momendil kontroll enda üle, sest iga otsereportaažis lendu lastud vääratus jõuab otsekohe kuulajani. Ja olgu see ka õige pisike, kahandab iga vääratus reportaaži autoriteeti.

Kuigi reportaaž on subjektiivne žanr, peab ta jääma rangelt objektiivseks. Eriline hädaoht on siin spordireportaažide juures, sest autoril võib olla oma lemmikmeeskond või -sportlane. Seejuures on spordivõistluse reporteerimine kiire töö; sünnib otseses improvisatsioonis kohapeal. Kogenud, professionaalne spordikommentaator tunnetab töö käigus palju võib ta reportaaž sisaldada patriotismi, kaasaelamist, sest sportlikku austust peavad pälvima kõik võistlejad. Üle-

¹³ Reportaažid kergejõustikumaavõistluselt Eesti - Läti -
- Leedu - Rootsi - Soome (juuni 1962).

liigset patriotismi heidetakse ette ka Üleliidulise Raadio ja Kesktelevisiooni spordireportaažidele rahvusvahelistelt kohtumistelt. Sellest kõnelevad kuulajate-vaatajate kirjad.¹⁴

Otsereportaažis tuleb arvestada:

- a) objekti iseloomu;
- b) tunnetamise viisi;
- c) fakti hindamise, üldistamise astet;¹⁵
- d) esitamise vormi.

Kuid praktikas tekib ka ridu erinevaid olukordi, kus otsereportaažiga ei saavutata kõige paremaid tulemusi. Esi- kohale kerkib kontsentreerituse probleem (aeg on kallis!). Absolutiseerides otsereportaaži osa, mängime maha raadio ja televisiooni spetsiifilised omadused materjali töödelda, In- tervisioon ja Eurovisioon on viimasel ajal hakanud isegi spordireportaaže andma mitte otsesaadetena, vaid tihendatult videomagnetofonilindilt,¹⁶ Ja kuigi otsereportaaži efektiiv- suse määrab ikkagi sündmuse iseloom, siis montaažiprotsessi- ga võidetakse tihti palju seda, mis otsereportaažis ole- s jäänud lihtsalt liigseks ballastiks.

Küsimus - kas otsereportaaž või helilindistatud re- portaaž - sõltub paljus ka vastuvõtuoja sobivusest kuula-

14

A. Припец, Претензии к собеседнику, "Советский спорт", № 5922, 10.8.1967.

15

I. Trikkel, Raadikommunikatsiooni spetsiifika, väljen- dusvahendid ja žanrid, Tallinn 1967, lk. 50.

16

E. Bagirovi sõnavõtust üleliidulisel televisioonitöö- tajate seminaril "Sempore 67", Tallinn 1967.

jale. Kuulaja seisukohalt sõltub see omakorda ootusemomen-
di suurusest ja tähtsusest. Näiteks Squaw Valley taliolüm-
pia ajal tuli kuulata jäähokireportaaže meil varastel hom-
mikutundidel (seoses ajavahega), hommikuti kella 5-6 ajal
on Lääne-Euroopa raadiojaamad transleerinud elukutseliste
poksi raskekaalu maailmameistrimatše Ameerikast jne. Nii-
suguste erandlike aastaegade puhul praktiseeritakse tih-
ti võtet, et otsesaade lindistatakse ja antakse hiljem
veel kord eetrisse lühendatud kujul üldiselt kuulataval
ajal.

Eesti Raadio spordisaadete toimetuse praktikas mää-
rab otsesaate või lindistatud reportaaži vahekorra peami-
selt võistluse tähtsus, mis tingib vastavalt kuulaja oo-
tusmomendile täieliku operatiivsuse. Kui otsereportaaži
pikkus on meil harilikult 15 minutit ja rohkem, siis lin-
distatud reportaažide puhul valitseb lühivorm, mis aval-
datakse läbiseigi informatsiooniga regulaarsetes spordisaa-
detes. Erisaadete puhul on eetrisse antud ka pikemaid lin-
distatud reportaaže (näiteks 1968. a. jaanuaris NSVL meit-
rivõistlustelt kiiruisutamises Alma-Atast), kuid mis tänu
ajavahele meie kasuks annab kuulajaile täielikult otsere-
portaaži operatiivsuse efekti. Pikemal lindistatud repor-
taažil (15-20 minutit) ongi mõtet peamiselt sel juhul, kui
kuulajad pole mingi muu kanali kaudu saanud enne infor-
matsiooni antud võistlustelt. Ootusmoment on kuulajail
siin samaväärne otsereportaažiga.

Otsereportaaži vormilise külje alla kuulub rida

organisatsioonilisi tegureid, mis on vahetus seoses ülekande õnnestumisega. Need oleksid:

- a) võistluse valik otseülekandeks;
- b) otsereportaazi tehniline ettevalmistus;
- c) saateaja valik;
- d) reporterite valik.

Otseülekande õnnestumise määrab suures osas võistluse iseloom. Eesti Raadio spordisaadete toimetuse töös on palju selliseid kordaminekuid. Nimetaksin järgnevalt mõned redamad näited: kergejõustiku maavõistluste ülekanded NSVL - USA, samuti Eesti - Soome 1963. a. Tartus, iga-aastased otsereportaazid vendade Znamenskite mälestusvõistlustel kergejõustikus, korvpallireportaazid üleliidulise meistrisarja mängudelt jne. Rida suurülekandeid on organiseeritud ka NSVL rahvaste spartakiaadilt. Nii kestis NSVL rahvaste IV spartakiaadi avamise reportaaz Moskvast 28. juulil 1962. a. Eesti Raadios ligi poolteist tundi.

Saateaja valiku õnnestumine sõltub suuresti toimetuse töötajate ettenägelikkusest ja kompetentsusest. Kui korvpalli-, jalgpalli- ja ka kergejõustikureportaazide puhul on asi lihtsam, sest harilikult kehtib siin range ajakava, siis vorkpalli, jalgrattasõidu, tõstmise, lauatenise, tennise ja teiste spordialade juures, kus võistluse kestvus ei ole ajaliselt piiratud, on õige aja valik keerulisem. Teiselt poolt piirab seda ka raadio üldine saatekava, mille raames ülekandeaja muutmine pole soovitatav, ja

mis vahel isegi teostamatu. Ühest printsiibist tuleb aga seejuures rangelt kinni pidada: on ülevannet alustades peab see kõlama eetris ka võistluse lõpuni. Varasematel aastatel rikuti meil seda põhimõtet, kuid viimasel ajal on muutunud paindlikumaks. Näiteks anti "raheliku" reportaažile korvpallimatšist Eesti - Gruusia ja Lõuna rahvusvaheliselt turniirilt, mis seoses lühiajaga läks üle planeeritud saateaja rohkem kui pool tundi.

Otsereportaazi õnnestumisele ei tule kasuks aga saateaja ebaõige valik. Nii sattusid Eesti Raadiole kahel päeval otsesaated huvitavalt ujumismaavõistlusest NSVL - SDV vaheajale, kus enamiku saateajaga täitis peetud võistluste tagajärgede ettelugemine, otsest reportaažist oli aga minimaalselt.

2. Spordireportaazi läbiviimisest televisioonis.

Kui raadioreportaazi põhielementideks on:

- a) jutustus;
- b) vestlus (intervjuu);
- c) tegelikkuse helipilt (taust),

siis televisioonis lisandub nendele väga tähtsa neljanda komponendina visuaalsus.

Liigitades spordireportaazi televisioonis neljaks põhiliigiks:

- a) filmireportaaz koos studios loetava tekstiga;
- b) filmireportaaz koos sünkroontekstiga;
- c) videomagnetofonilindile salvestatud repor-

taaž, kus ajalise nihkega antakse eetrisse kogu
võistlus või osa sellest;

d) otsereportaaz,

tuleb reporteril iga alaliigi juures seista probleemi ees-
milline on visuaalse pildi ja elava sõna optimaalne vahetõr-
televisioonireportaazis.

Tšehhoslovakkia televisioon transleeris 1960. aastal
Pariisist Euroopa jalgpalli karikavõistluste finaalmatši
Nõukogude Liit - Jugoslaavia.¹⁸ Et televisioonikommentaator
viimasel hetkel enne väljasõitu Pariisi haigestus, lei-
ti väljapääs raadioreportaazi paralleelses kasutamises te-
levisiooniülekan-
des. Vaataja reageering oli enneolematult
suur ja enneolematult... negatiivne. Raadiokuulajale, kes
mängust pildilist kujutist ei saanud, oli see aga samal
ajal väga huvitav reportaaz, televisioonis sai liigne sõ-
na aga lihtsalt segavaks. Televisioonireportaazis peab re-
porter ise tunnetama oma praktiliste kogemuste varal, mil-
line peab tema reportaazis olema optimaalne sõna ja pildi
vahetõr- ning vastavalt sellele ka üles ehitama reportaaz-
zi.¹⁹

Elav sõna televisioonireportaazis täidab veid teist-
sugust funktsiooni kui raadioreportaazis. Kui raadio on

¹⁸ К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении,
Радио и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, стр. 12.

¹⁹ E. Bagirovi sõnavõttust üleliidulisel televisiooni-
tõõtajate seminaril, Tallinn 1967.

tal suur ülesanne sündmuse üldisel kirjeldamisel, siis televisioonis tõuseb esikohale nähtava kommenteerimine.

A. Filmireportaaž koos studios loetava tekstiga on väga levinud vorm televisioonižurnalistikas. Laialdaselt leiab see kasutamist ka spordisaadetes, olles informatsioonilise spordiringvaate peamiseks koostisosaks.

Eesti Televisioonis regulaarne spordisaade puudub. Kuidagi ei suudeta üldises saatekavas leida 5–10 minutilist "auku", kuigi spordisaadete toimetus on pidevalt üritanud saada oma regulaarset saateaega õhtuti 22–22.30 paiku. Vahpeal anti saateid 23.30–24.00 paiku, kuid varasema saateaja mittesaamisel loobuti sellest kui sportlasele selgelt liiga hilisest saateajast. Alates 1967. aastast on sporditoimetusele lubatud orienteeruvalt 5 minutit igaõhtusest "Aktuaalsest Kaamerast", kuid töö käigus seda aega tihti kärbitakse, mis raskendab sporditoimetuse tööd. "Aktuaalse Kaamera" spordinurga ühe reportaažkaadri harilikuks pikkuseks on 40–50 sekundit ning laupäeval-pühapäeval läheb neid eetrisse harilikult 3–4. Sporditoimetus jõuaks aga töötada paremini: eraldi spordisaate korral oli rekordiks 11 reportaažlõiku ühes saates.

Eesti Televisiooni praeguse tehnilise baasi juures kestab filmilindi töötlemine (ilmutamine + montaaž) keskmiselt 1,5 tundi. Seetõttu ei pea sporditoimetus ise võimalikuks oma informatsiooni andmist kahes osas: kella 18-

²⁰ Eesti Televisiooni sporditoimetuse arhiivist.

19 paiku ja hilisõhtul. Samuti piirab filmireportaažide tegemist filmilimiit. Tehniliste eeskirjad: järgi on montaažis kasuliku filmi vahetõrk 1:3, eriti keeruliste võtete puhul (vee all, öösel jne.) 1:4. See piirab valikuvõimalusi, mis kehtib eriti spordireportaažide puhul huvitava kaadrite otsimisel (väravate löömine jalgpallis, rekordhüpped kergejõustikus jne.). Sporditoimetus ise peab filmilõigu optimaalseks pikkuseks tervikliku ülevaate saamiseks võistlusest 2 - 2,5 minutit. Eriti kehtib see n.-ö. vaatealade kohta (iluisutamine, võimlemine, suusahüpped jt.). Ka selline vahelduvate situatsioonidega ala nagu motokross kannaks huvitavat 2 - 3 minutilist süžeed.

Teksti ja pildi vahekorral on tähtis osa filmireportaaži õnnestumisel. "Televisiooni sõna" peab olema ere ja lakooniline, pilti sõnadega lihtsalt dubleerida on kategooriliselt keelatud, kommentaari pikkus sõltub kujutise sisust.²¹ Filmilõigule kommentaari koostamine on televisioonizhurnalistika spetsiifiline haru, mis nõuab erilist oskust. Seejuures on kommentaatoril harilikult veel teksti kirjutamise aeg napp. Kommentaari iga sõna sõltub kaadri

21

Р. Чечик, Французские информационные программы и их комментаторы, Москва 1966, стр. 16.

pikkusest ja sisust: siin peab teksti sõnaline rütm vastama kujutise rütmile. Inglisele peavad 16 mm filmi puhul tekstilise materjali maksimaalseks normiks 5 sõna ühe jala kohta.²² See on päris kiire tempo - umbes 3 sõna sekundis. Tekst peab täpselt vastama kaadrile ja samal ajal selgitama nähtavaid sündmusi, mitte aga lihtsalt ümber jutustama seda, mis niigi juba ekraanil näha on.

Informatsiooniteooria põhjal peab iga teade vastama reale nõudmistele, seega sisaldama endas teatud omadusi.

Siia kuuluksid:

- a) tõepärasus;
- b) uudislikkus;
- c) informatsiooni täiuslikkus;
- d) aktuaalsus.²³

Kui esimest kolme vaadeldakse seoses konkreetse materjaliga, siis aktuaalsuse printsiip on üldist laadi. Televisioonikroonika valitsevaks elemendiks peavad saama sünded ja teated, mis algavad sõnaga "täna", nii nagu trüki-

22

В. Карелина, Организация работы информационной Би-Би-Си, Москва 1966, стр. 19.

23

Р. Борецкий, Телевизионная программа, Москва 1967, стр. 22.

sõnalises ajakirjanduses on "eile". Kõik, mis osutub pseudouudiseks ja on maskeeritud ebamäärase terminiga "hiljuti", peab langema kahtluse alla ja välja jääma televisiooni uudistesaa²⁴detest.

Kuid seejuures tuleb silmas pidada veel üht asjaolu: inimene on lugenud informatsiooni ajalehest, päeval kuulunud raadiot, saanud sündmusest juba teatud ettekujutuse, õhtul nähes sama aga televisioonis visuaalselt, nagu üldistab ja kinnistab materjali. Seda momenti tuleks silmas pidada ka spordiinformatsiooni puhul. Tähtsad sündmused, mis eelmisel päeval ajalisel eetrisse ei jõudnud, äratavad järgmisel päeval huvi ka vaatajais, kes tahavad üldiselt kõneaineks olevat sündmust ise näha. Seejuures pole määrav süžee enda ajaline pikkus, vaid selle tähtsus. Nii näiteks oli Prantsuse televisiooni uudistesaa²⁵tes vaid 27 sekundiline filmikaader T. Pressi uuest maailmarekordist kettahetes.

²⁴ Sealsamas.

²⁵ P. Чечик; Французские информационные программы и их комментарии, Москва 1966, стр. 21.

Filmireportaazi varustamine stuudiost tekstiga on väga levinud vorm, kuid siin on rida veelgi dokumentaal-
semaid võimalusi. Eesti Televisioonis pole need laialdast -
praktiseerimist leidnud. Soome Televisioonis koosneb uu-
distesaade aga põhiliselt filmireportaazide ja raadiokana-
li kaudu sündmuspaigalt saadud kommentaaride sünteesist.
Sama võtet kasutatakse ka BBC'is. Film saabub kohale len-
nukil. Kommentaarid lindistatakse aga kasvõi telefoni teel. ²⁶

Taolise moodusega oleks meil head efekti saavuta-
tud näiteks NSVL rahvaste IV spartakiaadi päevil, mil Mosk-
vast saabusid Tallinna lennukiga kuivad filmireportaazid.
Otstarbekas oleks olnud tellida raadiokanal sündmuspaigal
viibivale kommentaatorile, kes oleks andnud filmilõikudele
juurde ülevaate kogu võistluspäevast ja kommenteerinud ot-
seselt ka konkreetset filmireportaazi. Taoliste materjalide
paralleelne eetrisse andmine on laialdaselt levinud välis-
maa televisioonis.

Kui mõningatel juhtudel kasutada filmireportaazi
pubul fotomontaaži, on meie televisiooni haardeulatuses ko-
gu Euroopa, kus vaid viibivad Eesti spordi esindajad. Raa-

26

В. Карелина, Организация работы информационной службы
Вн-Би-См, Москва 1966, стр. 4.

diokanali kaudu lindistatud informatsiooni juurde võitjate fotode, iseloomulike võistlusmomentide jne. näitamine elustaks tunduvalt stuudios loetavat informatsiooni. Huvitavaid eksperimente on teinud selles osas Soome Televisioon. Üle-euroopalise autovõistluse, Monte Carlo ralli ajal 1967.a. jaanuaris helilindistati telefoni teel Monte Carlos viibiva korrespondendi ülevaade viimasel ööl toimunud etapist, sinna juurde näidati kihutavaid autosid öisel tänaval. Algul tekkis mulje, et ka visuaalne kujutis on originaalne. Pärast helilõigu lõppemist aga selgus, et uudistesaaate ajaks olid televisioonikaamerad asetatud maja katusele ning näidati hilisõhtust Helsingit. Süntees oli aga õnnestunud.

Millise meisterlikkuseni võib jõuda filmitud spordi-reportaaž televisioonis, näitasid prantsuse operaatorid oma igaõhtuste olümpiapäevikutega Grenoble'ist. Aegluubis filmitud võistlusmomendid, tähelepanu suunamine üksikutele detailidele (sportlase nägu pingutuse momendil, mäesuusatajate närveerimine enne kiirlaskumise starti jne.), andsid väga hästi edasi inimest võistluses olümpiamedalite pärast. Kahjuks näidati neid filmireportaaže meie televisioonis hilisõhtul jäähokimängude või iluuisutamise vaheaegadel. Nende reportaažide filmimine ja näitamine järgmisel päeval köi-

ge vaadatavamal ajal õhtupoolikul oleks saanud tähelepan-
davaks spordipropaganda sammuks Eesti Televisioonis.

B. Filmireportaaz koos sünkroontekstiga.

Kui stuudiost kommenteeritav filmireportaaz kipub ik-
kagi jääma rohkem illustreeritud informatsiooniks kui dü-
naamiliseks reportaaziks, siis sünkroonkaameraga filmitud
ja samaaegselt kommenteeritud reportaaz sisaldab endas kõik
televisiooni spetsiifilised väljendusvahendid (visuaalsuse,
elava sõna, dokumentaalse helitausta) ning on seoses sel-
lega dokumentaalselt veelgi tõepärasem. Oskuslikult vali-
tud moment võistluselt võib 2-3 minutilise sünkroonrepor-
taaziga edasi anda kogu võistluse atmosfääri. Sünkroonre-
portaaz on televisiooni filmireportaazi kõrgeim vorm. Näi-
teks sünkroonkaameraga filmitud viimased minutid huvita-
vast korvpallimängust on suurepärase materjal televisioo-
nireportaaziks oma dünaamilisuse ja pingega. Pealegi on
võimalik sünkroonreportaazi monteerida. Materjali töötle-
mise protsessis see veelgi tiheneb ning omandab reportaa-
zile iseloomuliku pingekõvera. Paljuski võib sünkroonre-
portaazi televisioonis samastada helilindistatud reportaa-
ziga raadios, andes sellele juurde veel nii tähtsa visuaal-
suse. Sünkroonkaamera vaieldamatuks eeliseks on ka interv-
juu tegemine sündmuspaigal.

Sünkroonreportaažide vähesus on praegu veel põhjendatud tehniliste võimaluste puudulikkusest. Nii on Eesti Televisioonil kasutada vaid 2 oma meistermeeste tehtud sünkroonkaamerat, mille tehniline kvaliteet on küllaltki kõikum.²⁷ 1968. aasta jooksul loodetakse saada kaks Prantsuse päritoluga sünkroonkaamerat. Tehnilise baasi avardamisega on oodata Eesti Televisiooni spordisaadetes siis ka rohkemkaasaegse tasemega reportaaže. Kuigi reportaaži teostamine sünkroonkaameraga on keerulisem lihtsast filmireportaažist, on sünkroonreportaažid rahvusvahelises ulatuses võitnud suure poolehoidu.

C. Videomagnetofonilindile salvestatud reportaažil on tegelikult otseülekanne vorm, kus saadud materjal aga "konserveeritakse" ja antakse eestrisse ajalise nihkega. Otserreportaažiga võrreldes on tal kaks eelist:

a) võimalus näidata auditooriumile kõige sobival ajal;

b) valida momente võistlusest.

Videoreportaaž ei õigusta ennast aga siis, kui võistluse tähtsus tekitab vaatajas vajaduse ajakirjandusliku apogee - samaajalisuse - järele. Seepärast praktiseeritakse

²⁷ Andmed seisuga 1.5.1968.a.

kõigilt suurvõistlustelt otseülekandeid, videoreportaazid kajastavad aga vähem tähtsaid võistlusi. Videoreportaazide puhul on kommenteerimine võimalik kahel viisil:

- a) kommenteerimine võistluspaigalt;
- b) hilisem salvestuse järgi kommenteerimine.

Reportaazi dünaamilise laengu seisukohalt on eelistatavam otse kommenteerimine võistluspaigalt, kus reporter käitub nagu otseülekande puhul. Seejuures peab reporter rangelt kinni pidama ajalimiidist, mille jooksul videosalvestus toimub. Korraga saab videosalvestust teha 40-45 minutit, jätkata saab alles pärast väikest vaheaega.²⁸ Praktiseeritakse ka teist moodust. Näiteks jäähokimängust võetakse videomagnetofonile igast kolmandikajast 10-15 minutit ning kogu materjal antakse eetrisse 45-50 minutilise tervikliku reportaazina. Seega on võidetud üle tunni mängu tegelikust kestvusest.

Rahvusvahelistes televisioonisüsteemides - Eurovisioonis ja Intervisioonis - kasutatakse videoülekandeid oht-rasti. Eurovisioon praktiseerib spordiülekannete näitamist

²⁸ Nii pikk on ühe videolindi ajaline kestvus (Eesti Televisiooni tehnikaosakonna andmed).

tihti aastapäeva lõpul, kus videosalvestuse abil on võimaluse korral välja jäetud pausid (poolajad jalgpallis, korvpallis, vaheajad jäähokis jne.)

Ajaline sobitamine ja võistlusmomentide valik on videosalvestamise trumbid, mis ülekande kõrgeima vormi - otseülekande samaaegsusega võistelda siiski ei suuda.

D. Otseülekanne televisioonis on oma osa spetsiaalsete väljendusevahendite kompleksse kasutamisega dokumentaalselt kõige tõepärasem reportaazivorm, seega kõige lähedasem reportaazi peamisele eesmärgile - vaataja identifitseerimisele sündmusest osavõtjaga. Ülekanded spordi võistlustelt on üle maailma võitnud suure populaarsuse. Nii tunnustati iluuisutamise ja sportliku võimlemise maailmameistrivõistluste ülekanded Prahast kuu kõige paremateks programmideks Inglismaa, Saksa FV ja teiste maade televisioonis.²⁹ Jalgpalli maailmameistrivõistluste otsustavaid mängu Inglismaal 1966. aasta suvel jälgis aga 100 tuhat pealtvaatajat Londoni "Wembley" staadionil pluss 250 miljonit televisioonivaatajat 23 Euroopa riigis, kuhu üle-

29

К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении, Радио и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, стр. 9.

kanne transleeriti. Lisaks viidi videosalvestused erilen-
nukitel Põhja- ja Lõuna-Ameerikasse, Aasiasse ja Aafrikas-
se. See on televisiooni vaatamise rekord.³⁰

Otseülekanne televisioonis sünnib kommentaatori,
režissööri ja operaatori tiheda koostöö viljana. Kommen-
taator on isiksus, kes võib "päästa" ülekande, selle ära
rikkuda, saada ülekande keskpärasuse ja halluse põhjuseks.
Lähtudes oma 7-aastase töö kogemustest, võtab Tšehhoslovak-
kia televisioonimees K. Mikiska kommentaatori omadused kok-
ku järgmiselt:

- 1) sügavad kultuur-poliitilised teadmised;
- 2) kommenteeritava spordiala põhjalik tundmine;
- 3) televisioonis kommenteerimise spetsiifika val-
damine;
- 4) range objektiivsus;
- 5) sõnavara rikkus ja võime improviseerida;
- 6) leidlikkus;
- 7) emakeele laitmatu valdamine.³¹

³⁰ OIRT andmetel.

³¹ К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении, Радио
и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, стр. 9-10.

Spordikommentaatori professionaalsus algab spordireeglite ja terminoloogia tundmisega. Sellele lisandub pidev tutvumine spetsiaalse kirjandusega, võistluste külastamised, vestlused sportlaste ja treeneritega, spordijuhtidega. Ideaalne oleks, kui kommentaator oleks vastaval spordialal olnud enne tegevsporlane.

Eesti Televisioonis ülekantavate spordialade hulk on 30 piires. Koosseisulisi reportereid on toimetuses vaid kaks. Praktiliselt on siis raske rääkida spetsialiseerumisest, kui kommenteerida tuleb väga erineva iseloomuga spordialasid - kergejõustik, jalgrattasport, mootorisport, jalgpall, korvpall, võrkpall, tennis, lauatennis, vehklemine, võimlemine, ujumine, suusatamine, uisutamine, maadlus, jooks, tõstmine jne. Seetõttu on palju kasutatud välisautoreid vastava spordiala aktivistide hulgast. Kuid seejuures ei saa toimetus unustada, et tegemist pole professionaalsete kommentaatorite, vaid kitsa spordiala spetsialistidega. Jätta niisuguse inimese õlgadele kogu mitmetunnilise ülekande raskus, käib ka väga heale spordispetsialistile üle jõu. Ei aita siin palju ka kombinatsioon, kus venekeelne kommentaator on professionaalne televisioonimees, eestikeelne aga vastava ala spetsialist. Paljudel

juhtudel on siis soovida jätnud kommenteerija üldine kõnekultuur, tema väljenduslaad. Paremaid tulemusi annaks süntees, kus reportaazi juhib ikkagi kogunud reporter, spetsialist on talle abiks ühe või teise hinnangu andmisel.

Koosseisuliste töötajate kasutamist piiravad meil ka kehtivad honorarileeskirjad, mille järgi üldsummast on lubatud maksta koosseisulistele aga 60%. Toimetuste lõikes on need arvud kõikumad. Nii oli Eesti Raadio sporditoimetuses koosseisuliste honorariprotsentvahepeal viidud koguni 27%. Eesti Televisiooni "Aktuaalse Kaamera" peatoimetuse protsent, kelle alla kuulub ka sporditoimetus, on tunduvalt parem - 57 % koosseisulistele, 43 % teistele.³² Taoline protsendisüsteemi rakendamine pidurdab otseselt professionaalsuse arengut ajakirjanduses ning pole kooskõlas enam tänapäevaste nõuetega. Mikrofoni ees esineja vastutus on aga suur - tihti saab ju televisioonikommentaatori hinnang ühiskondliku arvamuse aluseks.

Kirjeldav element televisioonireportaazis ja paljusõnalisus langevad paljudel juhtudel ühte. Kui raadiorepor-

³² Andmed seisuga 1.5.1968.a.

ter asendab meil nagemismeelt, siis televisiooni reporter täiendab seda, Televisiooniülekanne silmadeks on kaamerad ja need hoolitsevad selle eest, et paljusõnaline kirjeldamine arendatakse visuaalse kujutisega. Kõikjal, kus kommentaator kordab seda, mida kaamera juba niigi näitab, kutsub see vaatajas esile ebameeldiva reaktsiooni.

Ajalehe "Sovetski Sport" jalgpallikommentaator Arkadi Galinski võttis Kesktelevisiooni jalgpallireportaazide kohta sõna ajalehes "Sovetskaja Kultura".³³ Ta kirjutab:

"Olles mõned aastad tagasi komanderingul ja peatusdes hotellis, läksin õhtul halli vaatama televiisorist jalgpallimatši. Vastuvõtja ees istusid juba mõned treeningudressides noormehed ja ootasid saate algust. Kui ekraanile ilmus Moskva kujutis ja telekaamerad hakkasid näitama staadioni, luges kommentaator parajasti meeskondade koosseise. Mäng algas. Samal momendil tõusis üks noormeestest esimeses reas üles, läks televiisori juurde ja lülitas heli välja. Milles on asi, mispärast? Mulle tundus see imelikuna, kuid keegi ei protesteerinud. Varsti tabasin ka end sel-

33

A. Галинский, Кто есть кто, "Советская культура",
20.9.1966.

lelt, et vaatan heameelega tumma ekraani.

Löödi värav.

"Kas lülitan sisse," küsis esimeses reas istuv noor-
nees.

"Pole vaja," öeldi tagantpoolt. "Hussainov lõi, kõik
on selge.""

Edasi tunnistab A. Galinski, et tollest õhtust ala-
tes vaatab ta jalgpalliülekandeid just niiviisi ...

Kasahhi ülikooli õppejõud A. Sautpajev luges ära -
ühe jalgpallimängu 90 minuti jooksul ütles kommentaator 54
korda: "Ta on kohal..." ("А он на месте...").³⁴ Reportaa-
ži tervikkikkusele ei tule kasuks ka Kesktelevisiooni prak-
tikas millegipärast levinud moodus, et üks kommentaatori-
test kommenteerib esimest, teine teist poolaega. Hoopis loo-
gilisem, lihtsam ja ka kuulatavam oleks kahe kommentaatori
ühistöö mõlema poolaja vältel. Ühine reportaaž raadios ja
televisioonis ülekannete puhul raja tagant on tingitud aga
valuutast: kanalid maksavad palju ja reportaaži kvaliteet
tuleb seetõttu tahes-tahtmata ohvriks tuua.

³⁴ А. Припец, Претензии к собеседнику, "Советский спорт",
№ 5922, 10.8.1967.

Auditooriumi ettevalmistatuse tase spordiülekan-
nete jälgimiseks on väga ebahütlane. Loomulikult leiavad
paljud sporditegelased, - ajakirjanikud ja sportlased ise
õigusega televisioonikommentaaris neile mõndagi üleliig-
set ja soovivad sõnalist osa vähendada miinimumini. Sa-
mal ajal ei tohi aga unustada, et suurema osa auditooriumi-
moodustavad inimesed, kellele iga ülekanne on ühtla-
si ka instruktööriks vastava spordiala kohta. See sugugi
ei vabanda aga paljude kommentaaride paljusõnalisust ja
teiselt poolt ka liigset kuivust. Näiteks G. Sarkisjantsi
reportaazid EM- ja MM-voistlustelt iluuisutamises kubise-
sid üksnes terminitest. Lakoonilisuse kõrval ei saanud vaa-
taja aga huvitavat lisamaterjali, mistõttu ülekanDED muu-
tusid ukaluisteks.

Režissööri töö otseülekannete puhul spordivoist-
lustelt koosneb peamiselt kahest osast:

- a) kaamerate paigutus;
- b) kaadri valik.

Tehniliste eeskirjade järgi kulub televisiooni
ülekandeaparatuuri häälestamiseks aega 6 tundi. Kaamerate
paigutus on seejuures tähtis komponent ülekanDE õnnestu-
misel. Tingimata on vajalik üks peakaamera üldkaadrite

saamiseks, teisi kasutatakse aga detailide otsimiseks. Kaamerate töötamisel üksikute kaadrite valik ekraanile on režiisööri töö keerukam ja loomingulisem pool. Ulekanne peab väljendama spordivõistluse terviklikkust, samal ajal spetsiifilisi võimalusi kasutades rõhutama selle üksikuid detaile ja momente.

4. INTERVJUU SPORDIREPORTAAŽIS

Intervjuu reportaažis on informatsiooni hankimise allikas, mille oluliseks tunnuseks on tõepärasus, suur dokumentaalsus. Intervjuu kaudu me kuuleme inimeste kui sündmuste tegelaste otseseid muljeid, nende enda mõtteid antud küsimustes.

Intervjuu lülitamisel reportaaži tuleb alati lähtuda selle otstarbekusest. Intervjuu õnnestumise määrab põhiliselt kaks tegurit:

- a) intervjuueeritava valik;
- b) intervjuueerimise viis.

Intervjuueeritava valik sõltub tema eelteadmistest ja intervjuu eesmärkidest. Kui eesmärgid on eelnevalt selgeks tehtud ka intervjuueeritavale, võib ta teadlikult kaasa aidata ühtede või teiste seisukohtade väljatoomisele, mis tegelikult polegi tema mõtted.

Väga tähtis moment intervjueeritavale on see, kuidas talle lähenetakse. Esimesest küsimusest, tema poole pöördumisest oleneb tihti kõik. Päris õnnestunud taoline näide oli Soome raadio praktikas. Helsingisse saabus külas-käigule ameerika kosmonaut John Glenn. Ja kuigi oli tegemist palju läbi elanud kosmonaudiga, kes oleks kahtlemata ka muidu rääkinud huvitavat juttu, otsustas reporter kasutada kontakti loomisel omapärast võtet. Tema esimene küsimus John Glennile vastuvõtureportaažil lennujaamas oli, et kas ta oma kosmosetiirude ajal Soomet ka märkas. Glenn naeratas selle peale, sattus lõbusasse tujju (isegi läbi mikrofoni oli seda tunda), ning vastas samas toonis, et tema tiirude ajal ümber Maa oli kõige põhjapoolsem punkt Vahemere lõunakallas, aga kui ta oleks põhja pool lennanud, oleks Soomet kindlasti märganud, Kontakt oli paugupealt leitud ning alles nüüd järgnesid reporteri hoopis asjalikumad küsimused kosmonaudi visiidi eesmärkidest, tema programmist jne.

Kui reporter esitab otsese küsimuse, peab ta jälgima reeglit, et küsimus ei tohi sisaldada informatsiooni, vaid peab selle esile kutsuma.³⁵ Mida lühem on küsimus, se-

35

Новости, интервью и репортаж в зарубежном радиовещании и телевидение, Москва, 1964, стр. 54.

da ulatuslikum ja sisukam tuleb vastus. Tuleb õppida esitama lühikesi küsimusi, mis intrigeerib inimest selgitama sündmuste olemust.

Spordireportaazis on intervjuul harilikult illustreeriv iseloom, mis täiendab juba saadud informatsiooni. Seejuures peab reporter teadma, mida ta kuulda tahab ja esitama selleks konkreetseid küsimusi. Huvitava materjali intervjuuks võib ära rikkuda aga küsimustega, mis sisaldavad juba omapoolset hinnangut ja mille tõttu intervjuueeritaval on raske välja tuua isiklikku seisukohta. Seda aga tegelikult peaks teada tahtma!

Näide Eesti Raadio praktikast. ³⁶

Reporter: Ja nüüd veel paar küsimust, "Kalevi" korvpallimeeskonna treenerile Ilmar Kullamile. Ma usun, et kahe Tartus peetud mänguga võib igati rahule jääda. (Küsimus sisaldab reporteri-poolset hinnangut, pole neutraalne).

I. Kullam: Jah, ega ei lootnud kahte võitu.

Reporter: Kui nüüd arvestada, et kolm "Kalevi" mängijat on praegu turneel Lõuna-Ameerikas, siis igatahes raske

³⁶ "Spordipäevik", 17.3.1968.a.

oli muidugi loota, et näeme sellist sisukat mängu nagu kahe võistlusõhtu jooksul.

Jällegi püüab reporter ise vastata treeneri eest.

Küsimused on sellised, mille järel kirjasõnas on raske küsimärki panna.

Intervjueerimisel on ka oht teha intervjuud intervjuu pärast. Kujukaks näiteks on siin Üleliidulise Raadio spordikommentaatorite grupi tegevus Tokio olümpiamängudel, kes ise uhkustasid oma tehtud üle 200 intervjuuga, kuid millest väga vähesed täitsid oma funktsiooni reportaazides ja milles enamuses sportlane suutis edasi anda vaid tervituse kodustele ja öelda, et küll siin on pingeline võistlus. Nii et ka intervjueerimisel on tähtis silmas pidada kvantiteedi-kvaliteedi vahet ja konkreetselt lähtuda reportaazi vajadusest rikastada seda intervjuu dokumentaalsusega.

Et rõhutada veelgi dokumentaalsust, eelistab mõni reporter intervjueerida sportlasi kohe pärast võistluse lõppemist, mil mikrofoni ette asub sõna otseses mõttes ähkv sportlane. Harilikult kannatab selle all intervjuu sisu, sest pärast pingutust on sportlasel end raske koguda, et mõtted korralikult ritta panna. Sportlases kutsub selline liigne pealetükkivus esile vastureaktsiooni. Nii on R. Aun

isegi hiljem ajakirjanduses vihjanud raadiomeestele, kes 1967. aasta spartakiaadil püüdsid talt kohe pärast kahepäevast heitlust kümnevõistluses võimalikult palju välja "pressida". Tihti sunnib aeg aga reporterit tagant. Ka selle näite puhul. Kümnevõistlus lõppes Moskvas kella 22 paiku, materjal pidi saates olema juba tunni aja pärast.

Kui võistlustelt on olnud otseülekanne, praktiseerib Eesti Raadio sporditoimetus õhtuses saates ülevaadet, mis praktiliselt ei anna midagi juurde sellele, kes otseülekannet juba kuulis. Hoopis kohasemad oleksid sel juhul intervjuud võistlejate ja treeneritega nende tähelepanekutest, huvitavatest momentidest jne. See rikastaks spordisaateid žanriliselt ja ka informatsiooniliselt.

Et Eesti Televisioonis sünkroonkaameraid kasutatakse vähe, on spordireportaažis intervjuu vaid otseülekannete puhul. Seejuures täidab oskuslik intervjuu hästi ülekandes tekkinud tühimikke. Heaks näiteks selles osas oli intervjuu pikkadel võistlusreisidel olnud korvpalluritega (P. Tomsoni, A. Krikuni ja A. Tammistega) Tallinna kevadise turniirimängu Gruusia - Soome vaheajal.

37

37
Eesti Televisiooni otseülekanne 7.5.1968.a.

USA televisioonireporter H. Downes vaidab, et heas intervjuus ei ole küsimusi, mis viiksid kaasvestleja segadusse ja et televisioonireportaažis omandab intervjuu hoopis suurema kõlajõu, kui intervjuueeritav ei püüa püüdlilikult vaadata kaamerasse, vaid kaamera jälgib inimesi ja nende tegevust just kui kolmanda kõrvaltvaatajana.³⁸

5. SPORDIREPORTAAŽI KEELEST

Elava sõna ajakirjanduse trumbiks tema operatiivsuse kõrval peetakse trükisõna ees ka seda jõudu, mida annab inimkõne oma loendamatute nüanssidega. Vaba kõnelemine on kõige raadiopärasem mõtete väljendamise võimalus, see on parim visiitkaart mõttele, mida saadab selle esitaja hääletoon ja kõnelemise laad. Kui reporter tabab sellise tooni, muudab selle oma loominguliseks võtteks, saavutab ta ühtlasi kuulajate usalduse. Reporter astub siis raadioaparaadi kaudu kuulaja kodusse kui intiimne sõber, keda alati on huvitav kuulata. V. Pant peab reporteri töö mõõdupuuks seda, kui kuulaja jätab mõne koduse tegevuse pooleli ja tuleb raadiole lähemale.

38

Искусство телевизионного интервью, Советское радио и Телевидение, 1966, № 7, стр. 40.

Elaval sõnal on raadioajakirjanduses vüda spetsiifilisi ise-
ärasusi.

Raadiotekstid ei saa olla mõtetelt liiga kontsent-
reeritud, kuulajale peab jääma meeldejätmise ja mõtlemise
aega. Teksti suulisel ettekandel puuduvad ju kõik kirjava-
hemärgid, seepärast tuleb need lugemisel edasi anda selge-
te mõtterõhkudega, mis kohati võib isegi erineda normeeri-
tud grammatilisest sõnajärjestusest.³⁹ Hea ei ole kasuta-
da keerulise konstruktsiooniga ja pikki lauseid, oskussõnu
kasutatakse mõõdutundega. Ei peeta soovitavaks kasutada umb-
isikulist tegumoodi, samuti eitavat kõnet. Lause olgu lühi-
ke ja kergesti mõistetav. Lause tempo dikteerib sündmus ise.
Stiililiselt ei pea lause olema ülekülvatud "lilledest-lin-
dudest", vaid olema asjalik.

Raadiomaterjalid on kirjeldavat laadi, mille ees-
märgiks on kuulaja fantaasia äratamine. Seda saavutab raa-
diomees aga ainult oma kõrge professionaalse meisterlikku-
suga, mis avaldub elava sõna väljendusrikkas ja rahvalikult
aahlakas kasutamises.

³⁹ I. Trikli sõnavõtust üleliidulisel televisioonitöötaja-
te seminaril, Tallinn 1967.

Televisioonireportaazide keel on komme teerivat laadi, asjalik ja täpne. Siin on eriti tähtis tempo tunnetamine, et kaadrite vaheldus ja kõnerütm kokku sobiks. Et televisioonireportaazides ei tule reporteril pidevalt rääkida, on tal ka rohkem aega kontrollida oma keelt. Eesti Televisiooni praktikas logiseb kõige enam aga lause ülesehitus. Püütakse rääkida väga pikkade ja keeruliste lausetega, mida oma mõttes ei suudeta lõpuni läbi mõelda. Seetõttu osutub lause teine pool tihti mittevajalikuks, vahel koguni absurdseks. Ka reportaazi kogu raskuse kandmine ühe reporteri poolt kahe keeles annab keeleliselt harilikult halbu tagajärgi.

Eesti Raadio spordireporteerite praktikas esineb
40
palju vältelvigu.

Mõningaid sõnu, milles tehakse vigu:

a) tegelikult on III, hääldatakse II välde:

homme, möödas, peame, teame, näsvad, panna, anda, oleme jännis, Elva, läbi murda, toob kiiresti;

b) tegelikult on II, hääldatakse III vältes:

40 Näited Eesti Raadio keelelise toimetaja S. Soosaare tähelepanekutest.

käivad, lõpevad, teises, finaalis, ammu, ei tei-
nudki, kaotusseisus.

Valesti käänatakse sõnu:

staadion (õige vorm mitm. gen. -de)

rekord (õige vorm mitm. gen. -te)

Ajutise tegevuse puhul kasutatakse vale käänet (saa-
va käände asemel püsivad seisundit märkivat nimetavat):

Jooksu liider (iks) on Rein Tõlp ...

Üllatus (eks) oli, et ... ei pääsenud 6 parema hulka.

Mõningaid pööramisvigu:

jooksta, ei annud tulemusi, mängud lõppevad, tege-
leda, kattate pikki mängijaid.

Tingival kõneviisil puudub pöördelõpp:

tagajärjed peaks (id) olema, ma tahaks(in) olla,
omadused oleks(id) niisugused, enamat võinuks (olek-
sid võinud) anda kergejõustiklased.

Sidesõna kuna kasutatakse tihti põhjuslausetes, kui-
gi tal on ainult ajaline tähendus (samal ajal kui, sel ajal
kui):

kuna ta tunnistab ..., kuna pärast tšehhe ...

Ennem kasutatakse ajalises tähenduses (enne-ajaliselt, en-
nem - pigem):

Ennem kui minna, ennem võistluste algust ...

Tihti esineb üleaaruseid sõnu (abimäär sõnad ja kaassõnad):

... mäng Tallinna "Tekstiili" vastu.

... jääb spordibaaside poolest maha.

... on kurvis sees ...

... 100 m sirgele tuleb välja ...

... meie spordisõprade jaoks ...

... eksisteeris veidi üle nädala aja ...

Lonkab sõnade järjekord:

... 9-aastase Hubert Pärnakivi rekordi kordamiseni

(pro... Hubert Pärnakivi 9-aastase rekordi...)

Palju esineb kas - küsimusi, samuti korratakse küsisõnu:

Kuidas on enesetunne ja kuidas arvate minevat?

Esineb hääldusvigu, mis on tingitud tihti lohakusest ja

ükskõiksusest:

kudas, sendimeeter, kuuskümend, tuleb üless, eraldus gruppist, marsruut, Talina, paar punkti juure, miletõttu.

Tavaline on ka: mikrofon, orgester, pargett, vakt.

Tüüpiliseks veaks on liite - kümnend kadumine:

kolmikhüppe võitis kuueteist(kümne) null kolmega...

kuul maandus üle kaheksateist(kümne) meetri joone ...

Vigu esineb ka oma-enda kasutamisel:

... laskis palli omal käest ...

... et saada omale ...

kas valiti omale uusi mängijaid?

Lohakast hääldamisest on tingitud ka sellised kurioossed
vead:

... käib niuke mäng ...

või vöörsonades:

Bastille /bastille! pro basti:/

Grenoble /grenoobel!/
Terminoloogiast

Spordireportaažide tegemine on mõeldamatu ilma os-
kussõnade kasutamisetä. Meie spordireporteritel esineb ter-
minoloogias rida möödalaskmisi.⁴¹

Vääralt kasutatakse sõnu:

tšempion - on ainult males, kus meister tähendab
teatud spordijärgu täitmist. Muidu on
esikoha võitnud sportlane meister. Tšem-
pion võib kasutada ka veteranide mäles-
tustes, sest tol ajal oli tšempion le-

⁴¹ Näited "Spordilehe" keelelise toimetaja M. Mäe tähele-
panekutest.

vinud.

Meistrivõistlused - igal spordialal toimuvad vastavas territoriaalses lõikes igal aastal vaid ühed võistlused, mis on tegelikult meistrivõistlused (vabariigi, linna, spordiühingute, noorte ja täiskasvanute meistrivõistlused). Väiksemate alajaotuste puhul ei soovitata kasutada terminit meistrivõistlused, vaid: kolhoosi, asutuse jne. võistlused.

Sportmängud - on teatud kindlad mänguliigid (jalgpall, korvpall, jäähoki, võrkpall, maahoki, jääpall, veepall, motopall, ragbi, pesapall jne.)

Spordimängud - on komplekssed spordiüritused (maanoorte spordimängud, spartakiaadid jne.).

Virgutusvõimlemine (mitte tootmisvõimlemine).

Naiskond, meeskond, võistkond. Tuleb teha ranget vahet. Kunstilises võimlemises ega maadluses ei saa olla võistkonda.

Spordiehitis on valmis hoone, maja, spordiehitus aga ehitatav hoone.

Mõnede sõnade kasutamisega ilmselt liialdatakse, teiste kasutamisest loobutakse aga kergekäeliselt.

Liialdatakse sõnaga traditsiooniline. Võistlust al-

les kavandatakse, juba räägitakse, et see kujuneb traditsiooniliseks.

Kõik muud vormid on välja tõrjunud treening. Soovitatakse aga vahet teha:

treening - ühekordne treeningtund;

treenimine - tegevus üldiselt.

u-sufixit kiputakse kasutama sõnades, kus seda ei esine.

Seega õiged vormid on:

pall pörkab, finišeerima, kostma.

Sõnal matskohtumine on sisuline kordus (mats ingl. keeles kohtumine). Seega on õige kasutada eraldi mats või kohtumine.

Praktikas püütakse iga võimaliku spordihoone kohta öelda spordisaal, võimla on viimasel ajal jäänud tagaplaanile. Staadioniks ristitakse liiga kergekäeliselt kõik spordiplatsid ja väljakud (Staadion on suurem spordikompleks tribüünide, abiruumide ja teiste kõrvalehitistega, koolidel, asutustel ja kolhoosidel on harilikult spordiväljakud). Viigane on ka duubelmeeskond, sest sõna duubel eesti keeles ei ole. Õige on seega dubleeriv meeskond. Õige on kasutada 70-meetri hüppemägi ja 25-meetri ujula (mitte 70-meetrine hüppemägi ja 25-meetrine ujula).

Palju esineb stampe, mida on võimalik öelda igal võimalikul juhusel, sisuliselt aga mingit kindlat tähendust ei oma:

tõstma (taset, meisterlikkust, ettevalmistust, tulemusi);

näitama (tagajärgi, ladusat mängu, progressi, aega);

realiseerima (vabaviset, vormi);

organiseerima (rännakut, võistlust);

demonstreerima (harjutust, poksi, võrkpalli, head mängu);

sooritama (pööret, harjutust, katset).

Ka omadus- ja märsõnu kasutatakse tihti kõrgelennuliselt ja sissevaeselt:

suurepärase, ere, hiilgav, tõeline, tõsine (sportlane), kaasaegne, suurelt, ülivõimsalt, selgelt, kindlalt.

Kui üldiste keelenormide järgi tagajärg on mitte-soovitud tegevuse, tulemus on sihipärase tegevuse puhul, siis spordis on nad samaväärsed, lubatud kasutada paralleelselt (ka resultaat).

Inglise keelest üle võetud sporditerminoloogiast on õiged:

topspin (teatud löök lauatenнисes), autostopp, penalti (mitte pendel), foul, foulitsema, kämping, badminton.

Antud näidetest nähtub, et spordireportaazide keel on veel paljus konarlik, vigaderohke ja vajab tunduvat parandamist. Progress selles osas eeldab reporterite seni-

sest hoopis suuremat tähelepanu pööramist keeleküsimustele.

6. SPORDISAATED MEIL JA MUJAL

Käesolevas peatükis vaadeldakse spordisaadete vorme raadios ja televisioonis erinevates maades.

1. Raadio.

Eesti Raadio traditsioonilisem spordisaadete vorm on igaõhtune informatsioonisaade, mis argipäevadel kestab 10, pühapäevadel 25 minutit. Saade sisaldab endas stuudios loetavat informatsiooni ja reportaažlõike. Lisaks sellele organiseeritakse suurematelt võistlustelt otsereportaaže, mis lähevad eetrisse erisaadetena. Tähtsamate võistluste (olümpiamängud, rahvaste spartakiaadid, jalgpalli MM-, kergejõustiku EM- võistlused jne.) puhul on traditsiooniliselt kavas erisaated, mis harilikult sisaldavad teistest kanalites saadud informatsiooni ettelugemist stuudios. Rahvaste spartakiaadide puhul on töötanud võistluspaikades reporterite brigaadid (2-4 inimest), kes annavad pidevalt reportaažlikku materjali. Eesti Raadio reporterina on Gunnar Hololei viibinud paljudel rahvusvahelistel suurvõistlustel (olümpiamängudel Grenoble'is, Tokios ja Innsbruckis, jäähoki MM-võistlustel Tampere ja Viinis, suusatamise MM-võistlustel Zakopanes jne.), kuid valuuta piiratuse tõttu otseliinide tellimisel välisriikidesse on sealt saadud materjal jäänud järelinformatsiooniks, mis omab rohkem vormilist kui sisulist efekti.

Lisaks informatsioonile on Eesti-Raadio kavas

kaks temaatilist spordisaadet. Alates 1963. aastast on eetris "Spordipeegel" (pikkus 10-15 minutit), mis käsitleb mitmesuguseid probleeme meie spordiliikumises. Kahjuks on viimasel ajal jäänud tagasihoidlikeks rubriigi "Kõverpeegli on..." materjalid. Alates 1968. aastast on pühapäeviti keskpäeval (14.00) kavas "Spordiminutid" (pikkus 10 min.), kus tutvustatakse meie tippspordlasi ja intervjueritakse neid mitmesugustelt võistlusreisidelt tagasisaabumise puhul. Temaatilised saated on kavas Eesti Raadio II programmil ("Vikerraadios").

Arvestades Eesti Raadio spordisaadete toimetuse koosseisuliste töötajate vähest arvu (2), on laiaulatuslik töö spordisaadete organiseerimisel ja läbiviimisel saanud teoks tänu mittekoosseisulise kaadri ulatuslikul kasutamisel. Üldine töömaht (keskmiselt nädalas 2-2,5 tundi) on kahe koosseisulise inimese kohta üks suuremaid koormusi Eesti Raadios.

Üleliidulises Raadios on koosseisuliste töötajate kaader Eesti Raadio sporditoimetusega võrreldes 10 korda suurem (1967.a. andmetel 23 inimest), töövorme aga umbes samad. Põhiliseks informatsioonisaateks on ilmselt "Spordipäevik", pühapäeviti on kavas poeletunnilise temaatiline saade "Teie sõber - sport". Informatsiooni ja muusikaprogrammis "Majakas" on kavas regulaarne saade "Majakas" jalgpallist". Uue vormina on sel aastal hakatud

praktiseerima jalgpalli meistrisarja järjekordse mängudevoo-
ru ajal üheaegseid reportaaže 3-4 linnast, kus reporterid
on eetris vaheldumisi. Suure huvi tõttu, mis valitses male
MM-matši T. Petrosjan- B. Spasaki vastu, anti "Majaka"
programmis operatiivselt eetrisse iga käik koos kommentaa-
ridega. (Sama moodust kasutati ka Eesti Raadios maailma -
meistri-valikmatši P. Keres - B. Spasaki otsustava partii
ajal). NSVL rahvaate IV apartakiaadi ajal 1967. aastal oli
Üleliidulise Raadio I programmil, raadiojaamal "Junost" ja
programmil "Majakas" kokku 4-5 erisaadet päevas.

Järgnev ülevaade mõningate välisriikide raadiote
spordisaadete vormidest on kogutud spordistatistiku R.Kruus-
ma abiga.⁴³

Saksa Demokraatlik Vabariik.

Regulaarselt antakse spordisaateid laupäevadel ja
pühapäevadel, Paralleelselt töötab 3 programmi.

Deutchlandaenderi saateid iseloomustab kokkuvõtlik-
likkus (pühapäeviti 20 minutit koos reportaazlõiguga, lau-
päeviti 10 minutit puhast informatsiooni).

⁴³ Raimond Kruusma on ajalehe "Spordileht" kaastööline, kes
varuatab ajalehe toimetust, samuti ka Eesti Raadio spor-
ditoimetust välisinformatsiooniga. Töötades sel kohal
pikemat aega, on R. Kruusma regulaarselt kuulanud pal-
jude Euroopa maade spordisaateid ligikaudu 15 aastat.

Raadio DDR on reportaazide programm. Pühapäeviti kell 17 (Moskva aja järgi 19) on kavas tund aega spordireportaaze, lisaks veel hilisemad erisaated 2 x 20 minutit (sisaldavad ka reportaazlõike).

Berliner Rundfunk on Radie DDR paralleelkanal, mis annab päeva reportaazidest kokkuvõtliku 40 minutilise saate (samad lõigud) ja hilisõhtul 15 minutilise informatsioonilise spordipäeva ülevaate.

Lisaks sellele antakse apordiinformatsiooni ka päevauudistes ja hulgaliselt otseülekandeid suurvõistlustelt. Regulaarsaadete üldmaht nädalas on keskmiselt 3,5 tundi.

Poola.

Spordireportaaze on vähem. Harilikult vaid pühapäeviti muusikaga vaheldumisi (45 minutit). Informatsioonisaate pikkuks on pühapäeval 20 minutit, argipäevadel 2 x 5 minutit. Lisaks otsereportaazid.

Tšehheslovakkia.

Spordiinformatsiooni antakse päevauudiste lõpul (hommikul ja õhtul 3 korda). Reportaaze on ainult pühapäeviti kogukestvusega 1 tund. Lisaks otsereportaazid.

Ungari.

Erisaated on laupäevadel ja pühapäevadel 15-20 minutit. Otsereportaaze tehakse jalgpallist ja kergejõustiku maavõistlustelt, muidu on informatsioon päevauudiste lõpul.

Jugoslaavia.

Suur ülekaal spordipressis üldse on jalgpallil. Ka raadios.

Muu informatsioon päevauudiste lõpul.

Soome.

Heoaja kõrgpunktidel (jaanuar - märts ja juuni - september) praktiseeritakse pühapäeviti pooletunnist erisaadet. Muidu informatsioon päevauudiste lõpul. Palju otseülekan-
deid suusatamisvõistlustelt ja kergejõustiku maavõistlus-
telt. Pühapäeviti on muusikaprogrammi "Sävelradio" kavas
saade tund aega spordiinformatsiooni läbisegi muusikaga.
Teisipäeviti on kavas temaatiline saade "Spordimaailmas"
juhtub ..." ("Urheilumaailmassa tapahtuu..."), kus hari-
likult üks kommentaator puudutab üht kindlat probleemi
(ilma intervjuudeta). Soomes endas heidetakse Yleisradio
sporditoimetusle ette ühekülgsust. Rõhkem tahetakse saa-
da temaatilisi saateid. Soomlased ise peavad oma spordi-
saadete praegust taset raadio üldisest arengust mahajää-
nuks.⁴⁴ Yleisradio saatekavanõukogu poolt vastuvõetud ot-
suses öeldakse, et reportaažide organiseerimisel tuleb ee-
listada alasid, millel on suurem populaarsus ja enam ak-
tiivseid harrastajaid. Nii soovitatakse suusatamise- ja
kergejõustikureportaažide kõrval võtta kavasse ka jalg-
palli-, korvpalli jt. alade reportaaže.

Temaatiliste saadete teemadena soovitatakse:

- a) spordiühingute vahelised suhted ja nende sise-
mised probleemid;

⁴⁴ Ääniradion urheiluoehjelmat ovat kehityksessä jäljessä,
"Kansan Uutiset", 5.3.1968.a.

- b) amatörismi ja professionalismi küsimused;
- d) spordi majanduslikud probleemid (rahade jagamine eri ühingute ja spordialade vahel)
- c) kehakultuuri osa ja suhe tippspordiga;
- e) spordi osa üldises kultuuris, selle tähtsus inimese kujunemisprotsessis;
- f) spordi rahvusvahelised suhted, selle sees rahvusvahelise poliitikaga, sport arenevates maades jne.

Rootsi.

Spordissadetel suur programm. Iga päev on 15 minutiline saade, kus on 2-3 spordireportaažlõiku. Pühapäeviti antakse III programmis spordisaateid vaheldumisi muusikaga 2 tundi (14.00-16.00 kohaliku aja järgi). Seejuures en pühapäeviti veel 2 15-minutilist erisaadet I programmil (16.45 ja 20.30).

Norra.

Raskuspunkt on talvehooajal. OtseülekanDED en kõigist kiiruisutamis- ja tähtsamatest suusavõistlustest, mis kestavad mitu tundi võistluste algusest lõpuni. Kiiruisutamist repteerivad harilikult 2 meest, kellest üks peab iga mehe iga ringi graafikut ja teine kommenteerib seda.

Suvel tehakse otsesaateid jalgpalli maavõistlustelt, kergejõustikku antakse kokkuvõtlikult lindirepertaažidena. Kui on tähtis kergejõustikuvõistlus, lülitakse helilõik meie "Päevakajale" sarnase saate sisse.

Saksa Föderatiivne Vabariik.

Kogu maad teenindavast kolmest saatejaamast Hamburgis,

Münchenis ja Koblenzis) on spordimonopol Nord-West-Deutsche Rundfunkil, mis asub Hamburgis. Põhilised spordisaated on laupäeviti-pühapäeviti, mil eetris on erisaated (kuni 3 korda 20 minutit).

Austria.

Regulaarsaade on iga päev 15 minutit III programmil (19.30). Lisaks sporditeated I programmil kell 22.15. Talvel palju otseülekandeid mäesuusatamise võistlustelt. Ühise keele tõttu kasutatakse tihti vastastikku naaberriikide reportereid (Saksa FV, Šveits).

Prantsusmaa.

Spordiaasta keakpunktika ka raadioa on ülekanded profijalgratturite mitmepäevasõidult "Tour de France". Palju veel otseülekandeid mäesuusatamis- ja ragbivõistlustelt.

Inglismaa.

Regulaarsed spordisaated on iga päev I programmil 15 minutit ja teisel 5 minutit. Otseülekanded I liiga jalgpallimängudest (vaheldumisi reportaažid 4-6 linnast). Pärast jalgpallihooaja lõppu algab maikuu teisest poolest krieketihooaeg. Sellest Inglismaal populaarsest mängust on kavas otseülekanded kuni 3 korda päevas a 45 minutit. Inglise konservatismist päevauudistes spordisaateid ei anta, välja arvatud pühapäeviti auto- ja mootorisporti uudiseid. Tennise suurturniiri ajal Wimbledonis on kavas 15 minutilised erisaated.

Temaatilisi saateid on üldiselt vähe. Saksa DV-s oli üks kord nädalas (tänavu enam mitte). Austria on t:-

maatiline saade (10 min.) ja Soomel (5 min.). Saksa FV, Saksa DV ja Rootsi raadiod kasutavad palju võistluste eelülevaateid (intervjuud treenerite, sportlaste, spetsialistide jt.).

Üldine tendents on anda spordiinformatsiooni mitmes osas võimalikult varakult, mitte oodates hilisõhtumi. Reporterite range spetsialiseeritus, ühe raadio juures töötab kuni 10 reporterit, kes on igauks spetsialiseeritud 2-3 alale.

Paljudes Euroopa maades on märgata viimastel aastatel spordisaadete osatähtsuse suurenemist saatekavas.

2. Televisioon.

Esti Televisiooni spordisaadete toimetuse annab igal õhtul operatiivset informatsiooni "Aktuaalsesse Kaamerasse" (3-5 minutit). Lisaks on teisipäeval temaatiline saade "Spordinädal" (alates 1.1.1968.a., pikkus 30 minutit). Keskmiselt tuleb igal nädalal 2 otseülekannet võistlustelt, mis toimetuse suurust arvestades (2 reporterit, režissöör ja režissööri assistent) on võrdlemisi suureks koormuseks. Otseülekandeid on tehtud väga paljudelt spordialadelt (kergejõustik, jalgpall, korvpall, võrkpall, jalgrata, automoto, ujumine, võimlemine, maadlus, peks, tõstmine, kiiritautamine, iluuisutamine, suusatamine, suusahüpped jne.). Kasutades televisiooniülekanne visuaalseid eeliseid, on edukalt organiseeritud TV-korrespondentsvõistlusi, kus ekraanil näidatakse vaheldumisi mitmeid võistluspaiku. Nii on mitu aastat toimunud Balti TV-matš ujumises, tõstmise

korrespondents-linnavõistlus Tallinn-Helsingi (3.6.1967.a.),
tänavu on kavas kunstilise võimlemise TV-matš Tallinn-Tar-
tu.

Kesktelevisioonis domineerivad etseülekannetes jalgpall ja jäähoki. Iganädalane kokkuvõtlik saade oli "Varevad, punktid, sekundid", mis 1968. aasta kevadest on asendatud ühe kord kuus ilmuva saatega "Spordimaailma kaja". Lisaks antakse tähtsamats võistluste eel erisaateid. Kesktelevisiooni võimaluste juures võiksid spordisaated olla aga palju mitmekülgsamad.

Välisriikide televisiooni spordisaateid iseloomustab tihe süntees otseülekannetest ja erisaadetes antavatest filmireportaazidest.
45

Saksa Demokraatlikus Vabariigis on keskmiselt spordisaateid argipäevadel 25 minutit, laupäevadel 1 tund 45 minutit ja pühapäevadel 2 tundi. Siia alla kuuluvad otsesaated ja kuni 30 minutit kestvad informatsioonisaated filmireportaazidega.

Inglismaal, Prantsusmaal, Jaapanis, Rootsis on sport oma saatemahult 2.-3. kohal üldises saatekavas.

45 Andmed kahe allika järgi:

Р. Борецкий, Телевизионная программа, Москва, 1967, стр. 25, 30, 57, 59, 91, 100, 124, 127. Проблемы телевидения и радио I, Москва, 1967, стр. 130, 140, 141, 146, 151, 154, 161, 180.

USA epordimenopel en kompanii ABC käes. Püüe haarata massiliselt vaatajaid, on ilmselt selle põhjuseks, et ABC juhib spordisaadete mahult: väga populaarne rubriik "ABC lai spordimaailm".

Paljude maade televisioonisaadete kogemustest lähtudes on epordisaated televisioonis kõige populaarsem saateliik meeste hulgas, tunduvalt vähem aga naiste hulgas. Spordisaated on populaarsed kõigis vanusegruppides ning nende jälgitavus ei sõltu hariduslikust tasemest.

ÜLEVAADE

1967. a. kaitsti Žurnalistika eriharu lõpetajate poolt järgmised diplomitööd:

1. T. Alla, Varjatud kaamera kasutamise võimalustest televisioonis, 107 lk.
2. M. Kalamäe, Olukirjelduse pingegraafiku sõltuvus stiilist ja struktuurielementidest, 98 lk.
3. J. Škuubel, Situatsiooni-, sõna- ja karakterikoomika 1966. a. ilmunud huumori- ja satiirikoomike följetonides, 114 lk.
4. E. Unt, Draamateose interpretatsioonist televisioonis, 85 lk.
5. M. Unt, Kino ja kirjandus elu kujutajatena, 52 lk.
6. M. Vajakas, Keele- ja kirjandusküsimused ajalehes "Olevik" aastatel 1882-1885, 230 lk.

Kaitsnud diplomitöö, lõpetasid 1968.a. eriharu järgmised üliõpilased:

1. S. Endre, Ajalehe kujundamise probleeme, 140 lk.
2. K. Maaring, O. W. Masingu "Marahwa Näddala-Lehhe" geograafiline horisont, 123 lk.
3. R. Made, Raadiointervjuu ettevalmistamine ja läbi viimise vormid, 98 lk.
4. E. Malkov, "Tallorahwa postimehhe" geograafiline horisont, 191 lk.

5. L. Mägi, Mõnedest semantilise informatsiooni aspektidest, 59 lk.
6. A. Nigol, Eesti ajalehekujunduse ajalooost, 81 lk.
7. M. Raidma, Reporter televisioonis, 66 lk.
8. T. Tallo, Mõningaid probleeme massikommunikatsiooni süsteemi ja inimestevahelise kommunikatsiooni osast välispoliitilise informatsiooni levikul, 53 lk.
9. T. Uba, Spordireportaaž raadios ja televisioonis, 119 lk.
10. E. Vajakas, Vestetraditsioon tänapäeva eesti nõukogude ajakirjanduses, 122 lk.
11. P. Vihalemm, Isiksus ja kommunikatsioon, 156 lk.

Riigieksamitega lõpetas A. Sild. Seega on üheteistkümne aasta (1957–1968) vältel eriharul lõpetanud kokku 94 inimest (kaks neist on surnud).

Lõpetanute hulgas on 18 mittestatsionaarselt lõpetanud (5 neist alustas statsionaarse üliõpilasena).

Lõpetanud on rakendatud järgmiselt:

- jalehtede ja ajakirjade toimetustes	41 (8) ¹
- Eesti Raadios	13 (3)
- Eesti Televisioonis	6
- Kirjastuses	2

¹ Sulgudes on toodud mittestatsionaarselt lõpetanute arv.

- kinožurnalistika alal	3
- Kultuuriministeeriumi alluvuses	3
- aspirantuuris	2 (2)
- partei- ja komsomolitööl	7 (1)
- õpetajad (varem said lõpetanud pedagoogikutse)	7 (1)
- õppejõud ülikoolis	1
- raamatukogudes	3 (1)
- mujal (kaasa arvatud ka ajutiselt kodused naised)	4 (2)

Oma töös on paljud jõudnud silmapaistvatele aja-
kirjanduslikele ametikohtadele, näit. on E. Anupõld Eesti
Raadio peatoimetaja asetäitja; toimetajate asetäitjatena
töötavad S. Uus ("Edasi"), J. Paalma ("Noorte Hääl"),
V. Lindström ("Õhtuleht"), E. Aesma ("Võitlev Sõma");
Eesti Raadio toimetajatest ja vanemtoimetajatest märgita-
gu M. Taranuit, H. Jüssit, P. Heina, A. Vihalemi, T. Uba,
M. Rõtovat, H. Põldroosi. Eesti Televisioonis töötavad tu-
lemuslikult Ü. Puusep, A. Tiisväli ja V. Kallaste; filmi-
entusiastid on P. Puks, L. Ilves ja J. Škuubel. Satiirile
ja huumorile on truuks jäänud H. Lehiste ("Pikri" vastu-
tav sekretär). Palju on meie lõpetanuid "Edasis" ja "Noor-
te Häälis", neid on jätkunud ka rajoonidesse ning üldi -
selt ollakse nende kõigiga rahul - ka nendega, kes praegu
otseselt ajakirjandusega ei tegele. Kõikide nimesid ei
jõua siin ära tuua. Ülikoolis tuntakse endiste õpilaste
edu üle heameelt.

27. juunil 1967. a. kaitses Ajaloo-Keeleteaduskonna õpetatud nõukogus kandidaativäitekirja "Raadiokommunikatsiooni spetsiifika, väljendusvahendid ja Žanrid" mitte - statsionaarne aspirant Ivar Trikkel. Oponentideks olid prof. V. Alttoa ja filosoofiakandidaat A. Vahemetsa.

19. aprillil 1968. a. kaitses samas nõukogus oma kandidaativäitekirja Vello Lään. Tema dissertatsiooni teemaks oli "Eesti ringhääling 1924-1940". Oponentideks olid ajaloodoktor J. Kahk ja dots. K. Taev.

Mõlemale on juba kätte antud filoloogiakandidaadi diplomid.

5. nov. m. a. külastasid eesti keele kateedrit Sak - sa DV ajakirjanikud ja ajakirjandusala õppejõud, keda huvitasid meie õppeplaanid ja erialane teaduslik töö. Erilist huvi tundsid nad selle vastu, kuidas valitakse statsionaarseid üliõpilasi Žurnalistika erialale.

Oma ajakirjandusalast tööd on tulnud 1968. a. lõpus kateedril tutvustada ka Läti NSV ajakirjanike delegatsioonile ning Leningradi Kõrgema Parteikooli kursantidele ja õppejõududele. Erilist huvi tunti kaasaegse nõukogude ajakirjanuse teooria probleemide läbitöötamise vastu.

8. veebruaril k. a. toimus Tartus Žurnalistika eriharulõpetanute järjekordne kokkutulek. Ajakirjanusprobleemidest vestlesid kokkutulnutega õppejõud J. Peegel ja Ü. Vooglaid. Mõttevahetus jätkus koosviibimisel ülikooli kohvikus.

★

1967. a. lõpetasid ajakirjanike kvalifikatsiooni tõstmise kursused TRÜ juures ning said vastava diplomi:

1. H. Aller, ajalehe "Pärnu Kommunist" toimetus
2. H. Aristova, " "Kommunismiehitaja" "
3. J. Kaljuste, " "Tee Kommunismile" "
4. L. Kangur, " "Pärnu Kommunist" "
5. R. Kond, " "Tööraha Elu" "
6. L. Laanekivi, " " " "
7. L. Nigol, " "Nõukogude Hiiumaa" "
8. J. Nikker, " "Ühistöö" "
9. G. Raudver, " "Edasi" "
10. H. Sild, " "Kommunismiehitaja" "
11. V. Talumees, " "Koit" "
12. V. Voole, " "Nõukogude Hiiumaa" "
13. E. Õispuu, " "Kommunist" "
14. L. Laanemets, " "Harju Elu" "
15. O. Piibeman, " " " "
16. L. Aaresild, " "Võitlev Sõna" "
17. A. Luhasalu, " " " "
18. L. Raudsepp, " "Pärnu Kommunist" "
19. E. Saag, " "Võitlev Sõna" "

★

1968. a. oktoobrikuus lõpetasid kursused:

1. F. Kupp, ajalehe "Nõukogude Õpetaja" toimetus
2. J. Laurand, " "Punane Täht" "
3. F. Mäe, " "Nõukogude Hiiumaa" "
4. J. Peinar, " "Punane Täht" "
5. V. Prümmel, " "Tööraha Lipp" "

6. T. Pähkel,	ajalehe	"Leninlik Lipp"	toimetus
7. H. Rauniste,	"	"Kommunismiehitaja"	"
8. E. Roosimägi,	"	"Tee Kommunismile"	"
9. H. Roots,	"	"Nõukogude Õpetaja"	"
10. E. Saar,	"	"Nõukogude Hiiumaa"	"
11. J. Selg,	"	"Tee Kommunismile"	"
12. H. Sööde,	"	"Punalipp"	"
13. M. Uprus,	"	"Kommunist"	"
14. O. Vilde,	"	"Õhtuleht"	"
15. K. Õismaa,	"	"Töörahva Lipp"	"

Kokku on täienduskursused lõpetanud 48 ajakirjanikku. Tööd jätkab neljas voor. 1968. a. ilmub TRÜ rotaprindiväljaandena täienduskursuste tarvis õppevahend "Ajaleht".

ФАКТ, СЛОВО, ОБРАЗ

СТАТЬИ И ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ИСТОРИИ,
ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ЖУРНАЛИСТИКИ

IV

На русском и эстонском языках

Тартуский государственный университет,
СССР, г. Тарту, ул. Вяйкеске, 18

Vastutav toimetaja J. Peegel
Korrektor H. Rajando

=====
TRU rotaprint 1969. Paljundamisele antud 21. V 1969.
Trükipoognaid 11,75. Tingtrükipoognaid 10,95. Arves-
tuspoognaid 8,0. Trükiarv 500. Paber 30 x 42. 1/4.
MB 03372. Tell. nr. 281..

Нипд 40 коп.

Hind 40 kop.